

T. C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HADİS BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

ŞEDDÂD B. EVS'İN HAYATI VE RİVÂYETLERİ

Kylych YSMANOV

Danışman

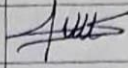
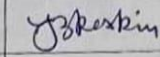
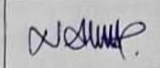
Doç. Dr. Abdullah YILDIZ

ŞANLIURFA-2018

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı 125202007 numaralı Kylych YSMANOV'un hazırladığı "Şeddâd b. Evs'in Hayatı ve Rivâyetleri" konulu **yüksek lisans** tezi ile ilgili tez savunması, 21 /12/ 2018 tarihinde, saat 11:00'te yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği /oy çokluğu ile karar verilmiştir.

21/12/ 2018

Sınav Jürisi	Unvan, Adı Soyadı	Kanaati	İmzası
Danışman	Doç. Dr. Abdullah YILDIZ	Kabul	
Üye	Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN	Kabul	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Nurullah AGITOĞLU	Kabul	

Bu tezin Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

21/12/2018

Prof. Dr. Abdullah ÇELİK
Müdür

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntılar, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir

b) Tez, HÜBAK'tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek Almıştır Almamıştır.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORJİNALLIK RAPORU VE BEYAN BELGESİ

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı: Kylych YSMANOV

Öğrenci Numarası: 125202007

Enstitü Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı (Hadis)

Programı: Yüksek Lisans

Başlık (Türkçe) Şeddâd B. Evs'in Hayatı ve Rivâyetleri

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 93 sayfalık kısmına ilişkin, 26/11/2018 tarihinde şahsım/ danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı % 19'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 6 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen tezli/tezsiz lisansüstü programlarda seminer, dönem projesi, tez vb Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen lisansüstü orijinallik raporu alınması uygulama esasları ile belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntılarım bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağı gösterdiğimi, Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden her hangi birisinin yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

26/11/2018

Kylych YSMANOV
İmzası

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 26/11/2018

Doç. Dr. Abdullah YILDIZ

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı

ÖZET
ŞEDDÂD B. EVS'İN HAYATI VE RİVÂYETLERİ

YSMANOV, Kylych

Yüksek Lisans Tezi

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Abdullah YILDIZ

Aralık, 2018, 98 sayfa

Çalışmamızda; Seyyidü'l-istiğfâr duasıyla tanınan, Şeddâd b. Evs (r.a.) diye meşhur olan İbn Sâbit b. el-Münzir b. Harâm b. Zeyd Menât b. Adiy b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr isimli sahâbînin hayatı ve rivâyet ettiği hadisleri ele alınmıştır. Hedef, söz konusu sahâbînin hayatını, kişiliğini ve rivâyet ettiği hadisleri ve tâbiinle olan rivâyet ilişkisini tespit etmektir.

İki bölüm olarak hazırlanan bu çalışmanın birinci bölümünde; Şeddâd b. Evs'in (r.a.) kimliği, şahsiyeti, hayatı, vefatı ve kabrinin durumu tabakât, İslâm tarihi, siyer ve hadis kitaplarından yararlanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde ise; Şeddâd b. Evs'in (r.a.) rivâyet ettiği hadisler, Kütüb-i Tis'a diye bilinen temel hadis kaynakları esas alınarak tespit edilmiş; hadislerin metinleri yazılarak tercüme ve tahrirleri yapılmıştır. Söz konusu hadislerin senetlerinde geçen tüm râviler kısaca tanıtılmıştır. Bu rivâyetlerin diğer versiyonlarının senet ve metin farklılıkları ise ilgili hadislerin altında "değerlendirme" başlığı kısmında verilmiştir. İlgili hadislerin senetleri ve diğer versiyonlarının senetleri her bir hadisin altına şematik olarak verilmiştir.

Medineli Ensâr'dan olan ve Allah Resûlü'nün (s.a.v.) özel konuşmalarının muhatabı olan Şeddâd b. Evs (r.a.), hadis rivâyeti konusunda ihtiyatlı davranan ve bu yüzden az hadis rivâyet eden sahâbîlerdendir. Rivâyet ettiği Kütüb-i Tis'a ve bazı temel hadis eserlerinde geçen hadislerin kaynaklarına göre oranı şöyledir; Buhârî 2; Müslim 1; Tirmizî 5; Ebû Dâvud 5; Nesâî 7; İbn Mâce 5; İmam Malik 0; Dârimî 2;

Ahmed b. Hanbel 35. Dolaysıyla Kütüb-i Tis'a kaynaklarındaki toplam rivâyet sayısı 61 adettir.

Anahtar Sözcükler: Şeddâd b. Evs, Hz. Peygamber, sahâbî, tâbî, râvi, rivâyet, hadis.

ABSTRACT
THE LIFE AND NARRATIONS OF SHADDAD BIN AWS

YSMANOV, Kylych

Master's Thesis

Department of Basic Islamic Sciences

Supervisor: Assoc. Prof. Abdullah YILDIZ

December, 2018, 98 pages.

This study is centered on the life and reports of the sahaba known for the Sayyiduâl-istigfâr prayer- **Ibn Thabit b. el-Munzir b. Harâm b. Zayd Manât b. Adiy b. Amr b. Mâlik b. An-Najjâr, popularly known as Shaddad Ibn Aws**. The purpose of this study is to determine his life, personality, hadiths narrated by him and his relationship with the tabiun in matters of narrations.

The research work is made up of two chapters. In the first chapter, Shaddad Ibn Aws's identity, personality, life, death as well as status of his grave was established by means of appraisal of books on Islamic history and hadith. In the second part, hadiths narrated by Shaddad Ibn Aws were established using the Kutub-i Tis'a as a basic reference. These hadiths were translated and authenticated. All the narrators mentioned in the chains of the hadiths were briefly introduced. The chains and contexts of other versions of these narrations were given under the heading of "evaluation". The chains of the hadiths in question and other versions are schematically given below each hadith.

Although, Shaddad Ibn Aws who was a member of the Madinah Ansar had witnessed many of the Prophet's private discussions, but he was cautious of narrating hadiths. As a result, he is one of the companions of the prophet with who narrated few numbers of hadiths. According to Kutub-i Tis'a and some other basic books of hadiths, the frequency of his narrations may be given as thus: Bukhari 2; Muslim 1; Tirmidhi 5; Abu Dawud 5; Nasai 7; Ibn Majah 5; Imam Malik 0; Darimî 2; Ahmad b. Hanbal 35, making the total number of his narrations in Kütub-i Tis'a 61.

Keywords: Shaddad Ibn Aws, Prophet Muhammad, Sahaba, Tabiun, narrator, hadith narration, hadith.

ÖNSÖZ

Bismillahirrahmânirrahîm

Âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah'a hamd, O'nun mesajını örnek yaşantısıyla bize ulaştıran Resûlune, aile ve ashâbına kıyamete kadar yolundan gidenlere salât ve selâm olsun!

İslâm Dini'nin iki temel kaynağından ikincisi sayılan hadisler, birinci kaynak olan Kur'ân âyetlerinin anlaşılmasına hem katkıda bulunmuş hem de âyetlerde belirtilmeyen veya açıkça ifâde edilmeyen hükümlerin anlaşılmasında temel görev üstlenmiştir. Bu sebeple hadis, İslâmî bilimler arasında çok önemli bir yere sahiptir.

Hadis ilminin öğretilmesi ve öğrenilmesi çabaları bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.) ve sahâbîler önderliğinde asrı saâdette başlamış; tabiîn, tebeü't-tâbiîn ve sonraki dönemlerde sistematik bir şekilde ilerleyerek devam etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde, zaman zaman hadis yazarlar olmuşsa da bazı sebeplerden dolayı bu geçici bir süre yasaklanmış, daha sonraki dönemlerde tekrar yazılmaya başlanmıştır.

Biz de bu tez çalışmamızda yeterince tanınmayan ve Şam halkının Müslümanlaşmasında büyük emeği olan güzîde sahâbî Şeddâd b. Evs'i (r.a.) araştırmayı düşündük. Bu amaçla hayatı hakkında tabakât, tarih ve siyer kitaplarında yer alan bilgiler dışında, rivâyet ettiği hadislerini de tespit etmeye çalıştık.

Çalışmamız iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Şeddâd b. Evs'in (r.a.) hayatını, ikinci bölümde ise; hadis ilminin temel eserleri dediğimiz Kütüb-i Tis'a ve diğer bazı temel hadis eserleri kapsamında onun rivâyetlerini ve râvîlerini ele almaya çalıştık. Rivâyet tahrîcinde, ilk üç asırda yazılmış olan Kütüb-i Tis'a eserleri arasındaki kronolojiye imkan dâhilinde dikkat ettik.

Çalışma konumuzun belirlenmesi, hazırlanması ve tamamlanması aşamasında gerek tavsiyeleriyle gerekse yönlendirmeleriyle yardımlarını esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Abdullah YILDIZ'a ve Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Kasım 2018

Kylych YSMANOV (Kılıç Ismanov)

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	VI
ÖNSÖZ.....	VIII
KISALTMALAR	XI
TABLO LİSTESİ	XII
ŞEKİL LİSTESİ.....	XIII
GİRİŞ	1
1-KONUNUN ÖNEMİ VE AMACI.....	1
2-ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEDDÂD B. EVS'İN HAYATI

1.1. ŞEDDÂD B. EVS'İN HZ. PEYGAMBER'LE OLAN HAYATI ve KİŞİLİĞİ	
1.1.2. Ailesi ve Doğumu	3
1.1.3. Müslüman Oluşu.....	4
1.1.4. Resûlullah'a (s.a.v.) Olan Muhabbeti	4
1.2. ŞEDDÂD B. EVS'İN KİŞİLİĞİ	6
1.2.1. Kişiliği ve Hakkındaki Rivâyetler	6
1.2.3. Katıldığı Savaşlar.....	8
1.2.4. Şeddâd b. Evs'in İlmî Kişiliği	8
1.2.5. Hocaları.....	9
1.2.6. Râvileri.....	10
1.3. HZ. PEYGAMBER'DEN (s.a.v.) SONRAKİ HAYATI	15
1.3.1. Yaptığı Devlet Görevleri	15
1.3.2. Vefâtı	15

İKİNCİ BÖLÜM

ŞEDDÂD B. EVS'İN RİVÂYETLERİ.....	17
2.1. Seyyidü'l- istiğfâr Duası İle İlgili Rivâyet	17
2.2. Müslümanın Bütün İşlerini Güzelce Edâ Etmesi İle İlgili Rivâyet.....	24
2.3. Yahudîlere Muhâlefet Etmek İle İlgili Rivâyet.....	30
2.4. Ramazanda Hacamât Yapanın ve Yaptırmanın Orucunun Bozulması İle İlgili Rivâyet.....	34
2.5. Akıllı ve Âciz Kimse İle İlgili Rivâyet.....	40

2.6. Hazine Değerindeki Dualar İle İlgili Rivâyet.....	43
2.7. Bu Ümmete Toplu Helâkın Olmaması İle İlgili Rivâyet	47
2.8. Kelime-i Tevhîdin Faydası İle İlgili Rivâyet.....	51
2.9. Namazı Vaktinde Kılmak İle İlgili Rivâyet	54
2.10. Şirk ve Gizli Şehvet İle İlgili Rivâyet	56
2.11. Ölüm Sonrası Yapılacak İlk İşlem İle İlgili Rivâyet.....	60
2.12. Hastalığın Kötülöklere Kefâret Olması İle İlgili Rivâyet.....	63
2.13. Kur’ân’ı Kerîm Okumanın Fazileti İle İlgili Rivâyet.....	65
2.14. Şiir Okumanın İbadete Etkisi İle İlgili Rivâyet.....	68
2.15. Kötölüğün Müsibeti İle İlgili Rivâyet	70
2.16. Sahâbenin Hadisin Yarısını Duyması İle İlgili Rivâyet	73
2.17. Şirk Karışan Amelin Neticesi İle İlgili Rivâyet	75
2.18. Şeddâd b. Evs’in Rivâyetleri ile İlgili Genel Değerlendirme.....	80
SONUÇ.....	82
KAYNAKÇA	83

KISALTMALAR

a.s.	: aleyhi selam
b.	: Bin, ibn (oğlu)
bint.	: Binti (kızı)
bk.	: Bakınız
by.	: Baskı yeri yok
c.c.	: Celle Celâlühû
TDVİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
H.	: Hâu't-tahvîl
h.n.	: Hadis numarası
H.z.	: Hazreti
r.a.	: Radıyallahu anh/anha
s.	: Sayfa
s.a.v	: Sallallâhu Aleyhi vesellem
thk.	: Tahkik eden
ts.	: Tarihsiz
yy.	: Yaynevi yok

TABLO LİSTESİ

Sayfa numarası

Tablo 1: Kütüb-i Tis'a'daki Rivâyetlerin (Tekrarlar Dâhil) Konu ve Kaynak Dağılımı
78

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Mütâbî Şeması	21
Şekil 2: Mütâbî Şeması	28
Şekil 3: Mütâbî Şeması	32
Şekil 4: Mütâbî Şeması	37
Şekil 5: Şevâhid Şeması	38
Şekil 6: Mütâbî Şeması	42
Şekil 7: Mütâbî Şeması	46
Şekil 8: Şevâhid Şeması	50
Şekil 9: Mütâbî Şeması	54
Şekil 10: Şâhid Şeması	56
Şekil 11: Mütâbî Şeması	59
Şekil 12: Mütâbî Şeması	62
Şekil 13: Mütâbî Şeması	67
Şekil 14: Mütâbî Şeması	69
Şekil 15: Şâhid Şeması	71
Şekil 16: Şâhid Şeması	78

GİRİŞ

1-KONUNUN ÖNEMİ VE AMACI

İslâm tarihi çalışmalarında imkan dâhilinde sahâbe üzerinde hassasiyetle durulmuş ve onların biyografileri hakkında birçok eser meydana getirilmiştir. Hz. Peygamber’i (s.a.v.) görme, onunla beraber olma ve onun nebevî terbiyesi altında yaşama ve yetişme mutluluğuna eren sahâbe-i kirâm, ümmet tarafından hadis rivâyet etme açısından genelde güven ve itimada layık görülmüşlerdir. Bundan dolayı onlar cerh ve ta’dile tabi tutulmamışlardır.

Araştırmamızın amacı, Şeddâd b. Evs’in (r.a.) hayatı, şahsiyeti ve İslâm’a olan hizmetleri konularında farklı kaynaklardaki bilgileri bir araya getirerek ilim dünyasına derli toplu bir bilgi sunmak ve ileride yapılacak çalışmalara katkı sağlamaktır. Bunun yanında, Kütüb-i Tis’a ve diğer bazı temel hadis eserlerinde yer alan Şeddâd b. Evs’in (r.a.) rivâyetlerini ve tabiin râvilerle olan rivâyet ilişkilerini ortaya koyup senedlerindeki râvileri cerh ve ta’dil kaynaklarından inceleyerek râvilerin hallerini ve hadislerin sıhhat derecelerini açıklığa kavuşturacaktır.

2-ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI

Kuşkusuz tezimizin materyallerini yazılı kaynaklar oluşturmaktadır. Tezimizin kaynakları belirli bir döneme ait eserler olduğu için bu araştırmamızda; temel kaynak olarak Kütüb-i Tis’a’dan, hadislerle ilgili diğer bazı temel eserlerden, İslam tarihi kaynaklarından daha sonra da konumuzla ilgili hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezleri, hakemli dergiler vb. süreli yayınlardan istifade edilecektir. Bunun yanında Kütüb-i Tis’a kaynaklarında bulunan hadisler esas alınıp, hadislerle ilgili diğer temel kaynaklarda geçen konu ile ilgili tematik hadis ve bilgiler değerlendirme kısmında; özgün bir tema içeren hadis veya bilgiler ise ayrı başlık altında verilecektir.

Tezin konusu deney, analiz, gözlem ve anket gibi veri toplama tekniklerine uygun olmadığından tezin materyalini oluşturmada sadece kitap, belge ve doküman incelemesi gibi veri toplama tekniklerinden faydalanılacaktır. Tezimizle ilgili veriler okunmak, incelenmek, tahrir ve değerlendirmeye tabi tutulmak suretiyle derlenecektir.

Bu çalışmamızda üzerinde duracağımız husus, genelde sahâbîlerin İslâm kültürüne katkılarını araştırmak, özelde ise, Şeddâd b. Evs'in (r.a.) hayatını ve rivâyetlerini bir araya getirip değerlendirmektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEDDÂD B. EVS'İN HAYATI

1.1. ŞEDDÂD B. EVS'İN HZ. PEYGAMBER'LE OLAN HAYATI ve KİŞİLİĞİ

1.1.1. İsmi, Nesebi ve Künyesi

Şeddâd b. Evs (r.a.) bir sahâbî¹ olup tam adı Şeddâd b. Evs b. Sâbit b. el-Münzir b. Harâm b. Amr b. Zeyd Menât b. Âmir b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır.² Ebû Ya'lâ künyesiyle meşhur olan³ Şeddâd b. Evs, künyesini oğlu Ya'lâ'dan almaktadır. Kendisine Ebû Abdurrahmân da denilmiştir.⁴ Hazrec kabilesinin Neccâr koluna mensuptur.⁵

1.1.2. Ailesi ve Doğumu

Şeddâd b. Evs, Resûlullah'ın (s.a.v.) şâiri Hassân b. Sâbit'in⁶ kardeşi olan Evs b. Sâbit'in oğludur. Babası Evs b. Sâbit, Akabe'de 70 sahabe ile birlikte İslâm'la şereflenmiştir. Çeşitli kaynaklarda Evs'in Bedir, Uhud, Hendek ve diğer savaşların tümüne Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte iştirak ederek halife Hz. Osman zamanında Medîne'de vefat ettiği⁷ rivâyet olunmakla birlikte, Uhud şehidleriyle de adı zikredilmektedir.⁸ Peygamber şâiri olan kardeşi Hassân b. Sâbit, Evs'in vefatıyla ilgili, “... و منا قتيل الشعب اوس” “bizim mahallenin şehidi Evs'tir” diyerek, kardeşinin kendisinden önce vefat ettiğini haber vermektedir.⁹ Hz. Peygamber Evs'i Hz. Osman

¹ Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *et-Târîhu'l-kebir*, (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1986), 4: 224.

² İbn Sa'd Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zühri, *et-Tabakâtü'l-kubrâ*, thk. Ali Muhammed Ömer, (Kâhire: Mektebetü'l-hancî, 2001), 5: 322.

³ Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *el-Esâmî ve'l-kunâ*, thk. Abdullah b. Yûsuf el-Cedî', (Kuveyt: Mektebetü Dâru'l-Aksâ, 1985), 108.

⁴ İbnü'l-Esîr el-Cezerî, İzzeddin Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Abdulkerim, *Üsdü'l-ğâbe fî marifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed Muavvid, Âdil Ahmed Abdulmevcûd, (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, ts.), 2: 613.

⁵ Zehebî, Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymâz ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnâvut, (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1981), 2: 460.

⁶ Mizzî, Yûsuf b. Abdurrahmân b. Yûsuf Ebûl el-Huccâc Cemâluddin b. Zekî Ebû Muhammed el-Kudâî el-Kelbî el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Marûf, (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1980), 12: 389.

⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 467.

⁸ Zehebî, *Siyer*, 1: 149; Ayrıca bk. Ebu'l-Fadl Ahmet b. Ali b. Hacer el-Askalânî, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe*, (Kâhire: y.y., 2008), 1: 285.

⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 5: 80.

ile kardeş yaptı.¹⁰ Şeddâd böyle güzel bir muhitte, Müslüman bir aile ocağında yetişti. Şeddâd yetmiş beş yaşında vefat ettiğine göre¹¹ miladî 603'te doğmuş olmalıdır. Annesinin adı Sırma¹² veya Sureyme olup Resûl-i Ekrem ile aralarında soy yakınlığı bulunan Neccâroğulları kabilesinden Adiy b. Neccâr'ın neslindedir.¹³

Şeddâd b. Evs'in dört oğlu ve bir kızının olduğu bilinmektedir. Büyük oğlunun ismi Ya'lâ, küçüklerinin isimleri Muhammed, Abdu'l-Vehhâb, el-Münzir ve kızı Hazrec'tir. Kızının isminin Esmâ olduğu da rivâyet edilmiştir.¹⁴ Şeddâd'ın soyu oğullarından değil de kızı Hazrec'ten devam etmiştir. Hazrec'in Ezz kabilesinden birisiyle evlendiği ve üç yüz yıl sonra Şam'da vuku bulan şiddetli bir depremde tüm ailenin öldüğü kaydedilmektedir.¹⁵

1.1.3. Müslüman Oluşu

Medine, hicretle birlikte "Peygamber şehri" olunca artık "Medine-i Münevvere" olarak yâd edilir oldu. Kısa zaman içinde bu şehirde oturup da iman etmeyen aile hemen hemen kalmadı. Ailece Hz. Peygamber'in nurlu halkasına giren bahtiyarlardan birisi de, Evs'in ailesiydi. Hz. Peygamber hicretten sonra Evs ile Hz. Osman arasında kardeşlik bağı kurdu.¹⁶ Ayrıca Evs, Hz. Peygamber'in şâiri Hassân b. Sâbit'in de kardeşiydi. Evs ailece Müslüman olunca, küçük oğulları Şeddâd da kendisini böyle imanlı bir çevrede buldu ve Hz. Peygamber'in meclisinden ayrı kalmadı.¹⁷

1.1.4. Resûlullah'a (s.a.v.) Olan Muhabbeti

Sahâbe'i kirâm Resûlullah'ın (s.a.v.) saç, sakal tellerini ve günlük kullandığı eşyaları ona olan üstün sevgilerinden dolayı Hz. Peygamber'in vefâtından sonra yanlarında saklamışlardı.

Bu doğrultuda, konu ile ilgili kaynaklarda Şeddâd b. Evs'in, Hz. Peygamber'in bir çift ayakkabısını sakladığı ve daha sonra bu ayakkabının oğlu Muhammed'e intikal

¹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 382.

¹¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 7: 281.

¹² Halife b. Hayyât, *Kitâbü't-tabakât*, thk. Suheyl Zekkâr, (Dimaşk: y.y., 1966), 2: 201.

¹³ Zekeriyâ Güler, "Şeddâd b. Evs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 38: 408; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 5: 79.

¹⁴ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâte'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, thk. Ömer Abdusselâm et-Tedmirî, 2. Baskı, (Beirut: Dâru'l-kitâbi'l-arabî, 1993), 4: 121.

¹⁵ Ebu'l-Kâsim Ali b. Hasan b. Hibetullah b. Abdullah eş-Şâfi, *Târîhu medineti Dimaşk*, (Beirut: Dâru'l-fikr, 1995), 22: 409.

¹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 467.

¹⁷ Zehebî, *Siyer*, 2: 461; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 5: 79.

ettiği, onun da kız kardeşi Hazrec'in isteği üzerine bir tekini ona verdiği kaydedilmektedir. Kudüs'e gelip yerleşen Abbâsî Halifesi Mehdî-billah (ö. 169/785), bu ayakkabıdan haberdar olmuş ve Hazrec'in çocuklarındaki ayakkabının tekini satın alarak onların her birine bin dinar ve birer arazi vermiştir. Diğer tekini de oldukça yaşlanan ve hasta olan Muhammed'den almak istemiş, fakat onun ağlayarak vermek istemediğine şâhid olunca almaktan vazgeçmiştir.¹⁸

Şeddâd b. Evs Resûlullah'ın (s.a.v.) sünnet ve tavsiyelerine son derece bağlıydı. Bu konuda öğrencilerinden Muhammed b. Müslim Şeddâd'ın şöyle dediğini nakletmiştir: "Beni evlendiriniz, çünkü Resûlullah (s.a.v.) bana Allah Teâla'nın huzuruna bekâr olarak varmamamı tavsiye etti."¹⁹

¹⁸ Güler, "Şeddâd b. Evs", 38: 408; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, 8: 29-30.

¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 324.

1.2. ŞEDDÂD B. EVS'İN KİŞİLİĞİ

1.2.1. Kişiliği ve Hakkındaki Rivâyetler

Muhammed b. Habîb, kardeşinin oğlu olan Şeddâd b. Evs'i kastederek Hz. Peygamber'in şâiri Hassân b. Sâbit'in şöyle dediğini aktarmaktadır: “Şeddâd b. Evs hayırlı birisiydi.”²⁰ el-Mufadda'l-Gallâbî'nin ise, Ensarın üç tane zâhidi var; Ebu'd-Derdâ, Umeyr b. Sa'd, Şeddâd b. Evs, dediği zikredilmektedir.²¹

Şeddâd b. Evs konuşmasına dikkat eder, lüzumsuz konuşmazdı. Şeddâd'ı tanıyanlar, onun ağzından çirkin ve nahoş bir söz işitmemişlerdi. Fakat bir gün ondan beklemedikleri bir söz duymuşlardı. Şeddâd, “sofrayı getirin de onunla biraz eğlenelim” dedi. Yanındakiler onun bu sözünü yadırgayıp, “Ebû Ya'lâ'ya bakın neyi getiriyor? dediler. Hemen irkilen Şeddâd şöyle dedi: “ey kardeşimin oğlu, ben Resûlullah'a (s.a.v.) biat ettiğimden bu zamana kadar söylediğim söze dikkat ederek konuşurdum. Geliniz, size bir hadis öğreteyim. Az önce söylediğim yanlış sözü unutun da, şu sözleri ezberleyin! “Allah'ım, Senden, işlerimde sebat, doğru yolda kararlılık ihsan etmeni dilerim. Verdiğin nimetlere şükretmemi ve sana güzel ibadet etmeyi isterim. Allah'ım, bana selim bir kalp, doğru bir dil ihsan et. Senin bildiğin hayırlı şeyleri isterim ve yine senin bildiğin kötü şeylerden sana sığınırım.” İşte bu hadisi alın, diğer yanlış sözü bırakın dedi.²²

Şeddâd b. Evs bilinçli, takva sâhibi, sık sık ağlayarak dua eden, Allah'tan çok korkan birisi idi. Esed b. Veda'nın anlattığına göre, Şeddâd uyumak için yatağa girdiği zaman yatağında dönüp durur, uykusu gelmezdi. Başka bir rivâyette, “tava üzerindeki tane gibi olurdu” denilmiştir. Sonra, “Allâh'ım, cehennem ateşi uykumu kaçırdı” der ve kalkarak sabaha kadar namaz kılardı.²³ Bir başka rivâyette, “ey Allâh'ım, cehennem ateşi benimle uykum arasına gerildi.” der, kalkar, sabaha kadar namaz kılardı.²⁴

Bütün sahâbenin yaptığı gibi Şeddâd b. Evs de insanlara nasihatte bulunmuştur. Katâde Şeddâd b. Evs'in insanlara şöyle hitap ettiğini anlatır: “Önce Allah'a hamd ve senâda bulunduktan sonra, Ey insanlar, dikkat edin! Muhakkak ki bu dünyâ hazır

²⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 81.

²¹ Zehebî, *Siyer*, 2: 465.

²² Ebû Nu'aym Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk b. Mihrân el-İsbahânî, *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-esfiyâ*, (Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1988), 1: 266.

²³ Ebû Nu'aym, *Hilye*, 1: 264.

²⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 2: 614; İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 322.

(yemeğe benzeyen) eceldir ki iyi kimseler de, günahkâr olanlar da ondan tadacaktır. Âhîret ertelenmiş eceldir ki orada her şeye kâdir olan bir Melik hükmedecektir. İyiliklerin tamamı cennettedir, kötülüklerin tamamı da cehennemde olacaktır. Bilesiniz ki, kim zerre kadar iyilik yaparsa onu bulacaktır. Kim de zerre kadar kötülük işlerse onu bulacaktır.”²⁵

Öğrencisi Ziyâd b. Mâhek Şeddâd’ın şöyle hitapta bulunduğunu anlatıyor: “Muhakkak ki siz iyiliğin sadece sebeplerini görüyorsunuz. Kötülüğün de sadece sebeplerini görüyorsunuz. İyiliğin tamamı cennettedir. Kötülüğün de tamamı cehennemdedir. Muhakkak ki dünyâ hazır verilmiş bir menfâattır ve ondan iyi olan da, günahkâr olan da faydalanmaktadır. Âhîret ise hak bir vâaddir. Orada herkese kâhir olan Melik hükmedecektir. Ondandır dolayı âhîret çocuklarından olunuz, dünyâ çocuklarından olmayınız.”²⁶

Yukarıda öğrencisi Ziyâd b. Mâhek’in Şeddâd’tan duyduğu hutbeyi Kesîr b. Merre de Şeddâd’tan nakletmektedir. Şeddâd, Resûlullah’ı şöyle buyurken duyduğunu belirtir: “Ey insanlar, muhakkak ki bu dünyâ hazır verilmiş bir menfâattır. İyi olan da günahkâr olan da ondan faydalanmaktadır. Âhîret de hak bir vâaddir ve orada her şeye kâdir olan Melik hükmedecektir. Orada hak ile hüküm olunur, bâtil geçersiz olur. Ey insanlar, âhîret ehlinde olunuz, dünyâ ehlinde olmayınız. Muhakkak ki her bir anneye çocuğu tâbi olur.”²⁷ Başka bir rivâyette aynı hadisin sonunda: “Amel ediniz, siz Allah tarafından bir uyarı üzeresiniz. Bilesiniz ki siz amelleriniz ile arz olunursunuz. Siz kesinlikle Allah ile karşılaşacaksınız. Kim zerre miktârı iyilik yaparsa onu bulacaktır. Kim de zerre miktârı kötülük yaparsa onu bulacaktır.” buyurdu, diye rivâyet etmiştir.²⁸

Şeddâd b. Evs dünyanın çirkin yüzünü ve insanın heveslerine hitap eden yönlerini tahkir ederek şu hadisi okurdu: “Akıllı kişi nefesine hâkim olan ve ölümden sonrası için çalışan kimsedir. Aciz ise nefisini hevasına/isteklerine tâbi kılan ve (bu halde) Allah’tan (iyilikleri) temenni eden kimsedir.”²⁹

²⁵ İbn Sa’d, *Tabakât*, 5: 323-324.

²⁶ Ebû Nu’aym, *Hilye*, 1: 264.

²⁷ Ebû Nu’aym, *Hilye*, 1: 264-265.

²⁸ Ebû Nu’aym, *Hilye*, 1: 265.

²⁹ Tirmizî, “Kıyâmet”, 25.

Şeddâd, ilmiyle birlikte hilmi ve güzel huyu ile de meşhur bir şahsiyetti. Konuşmaları devamlı tatlı, açık ve nükteli idi. Kimseye kızmaz ve öfkelenmezdi. Saîd b. Abdulaziz onun meziyetlerini şu şekilde anlatıyor, “Şeddâd b. Evs iki üstün haslete sahipti; konuştuğunda anlaşılır ve açık konuşur, öfkelenildiğinde de hemen hislerine hâkim olurdu.”³⁰

1.2.3. Katıldığı Savaşlar

Şeddâd b. Evs’in Bedir muharebesine katıldığı rivâyet olunsa da, İmam Buhârî bu bilginin doğru olmadığını aktarmaktadır.³¹ İbn Sa’d, Şeddâd b. Evs’i Hendek ve sonrasında vukû bulan savaşlara iştirak edenlerden saymıştır.³²

Şeddâd b. Evs Şam beldesinin fâtiplerinden biridir. Kendisi savaşın seyrini şöyle anlatır: Kumandan Hâlid b. Velîd, düşmanın büyüklerinin öldürülmesinden sonra Müslümanların Dımaşk’a doğru yürümelerini emretmiş, eli silahlı müslümanlar oraya doğru yürümüşler ve yirmi gün düşman şehrini kuşatma altında tutmuşlardır. Şam beldesi fethedilip Müslümanların eline geçince, oradan elde edilen ganimetler Şeddâd b. Evs’in nezaretinde Medîne’ye gönderilmiştir. O da kendisine emanet edilen bu ganimetleri Medîne’ye ulaştırmıştır.³³

1.2.4. Şeddâd b. Evs’in İlmî Kişiliği

Şeddâd b. Evs’in hadisleri anlama yeteneği çok güçlüydü. Talebesi Hâlid b. Ma’dân’ın, “Şam’da Resûlullâh’ın ashâbından Ubâde b. Samit ile Şeddâd b. Evs’ten daha güvenilir, daha fakîh ve daha güzel ahlaklı bir kimse kalmadı.” dediği nakledilmiştir.³⁴

Dımaşk kadısı Ebu’d-Derdâ, “Her ümmetin bir fakîhi vardır. Bu ümmetin fakîhi de Şeddâd b. Evs’tir” demiştir. Fakat Zehebî, “bu söz doğru değil” diye ekleme yapmıştır.³⁵ Yine Ebu'd-Derdâ ve Ubâde b. Sâmit, “Yüce Allah bir kimseye ilim verir,

³⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 5: 80.

³¹ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, (Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1986), 4: 224; bk. Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 4: 236.

³² İbn Sa’d, *Tabakât*, 5: 5.

³³ Vâkidî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vâkid es-Sehmî el-Eslemî el-Medîni, *Fütûhu's-Şâm*, (Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1997), 1: 12; bk. el-Vâkidî, *Fütûhu's-Şâm*, 1: 37.

³⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, 2: 464.

³⁵ Zehebî, *Siyer*, 2: 463.

hilim vermez veya hilim verir, ilim vermez. Fakat Ebû Ya‘lâ, Allah’ın hem ilim hem de hilim verdiği kimselerdendir” demektedir.³⁶

Ayrıca onun hadisi anlama ve yorumlama yeteneğini anlatan bir olay şöyle cereyân etmiştir: Avf b. Mâlik’in anlattığına göre, kendisi bir gün Resûlullah ile birlikte otururken gökyüzüne baktı, sonra şöyle buyurdu: “Bu, ilmin kaldırılma vaktidir.” Ensardan Ziyâd b. Lebîd isimli bir sahâbî dedi ki: “Ey Allah’ın Resûlü! Kur’ân yanımızdayken ve biz de onu çocuklarımıza ve hanımlarımıza öğretirken, ilim nasıl kaldırılır? Hz. Peygamber de: “Medîne’de seni en anlayışlı kişi olarak kabul ederdim.” dedi, sonra da ehli kitabın, yanlarında Allah’ın kitaplarından ikisi olduğu hâlde dalâlete düştüğünden bahsetti. Cübeyr b. Nüfeyr namazgahda Şeddâd b. Evs ile karşılaştı ve bu hadisi Avf b. Mâlik’ten aldığı nakletti. Şeddâd b. Evs, “Avf doğru söylemiş” dedi ve arkasından ona (Cübeyr b. Nüfeyr’e) şöyle sordu: “İlmin kaldırılması nedir, biliyor musun?” Cübeyr de, “hayır, bilmiyorum” dedi. Bunun üzerine Şeddâd, “O, ilim kaplarının/sahiplerinin kaybolmasıdır” dedi. Şeddâd, “Hangi ilim önce kaldırılacak, biliyor musun?” diye sordu. Cübeyr, “Hayır, bilmiyorum” diye cevap verince, Şeddâd, “huşû‘ (ilmi önce kaldırılacak), hâttâ (öyle olacak ki) huşû‘ sahibi birini neredeyse bulamayacaksın?”³⁷

Görüldüğü üzere bu rivâyetten Hz. Peygamber’den gelen hadislerin doğru anlaşılması ve yorumlanması konusunda Şeddâd b. Evs’in hassâsiyet sahibi olduğu anlaşılmaktadır.

1.2.5. Hocaları

Şeddâd b. Evs Hz. Peygamber’den hadis rivâyet etmiştir. Ayrıca o dönemin yahûdî âlimi Ka‘b el-Ahbâr’dan da rivâyette bulunmuştur.³⁸ Bununla birlikte her ne kadar kendilerinden rivâyette bulunmamışsa da, onun Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve diğer sahâbîler ile yakın ilişkide bulunduğu anlaşılmaktadır.

Ka‘b el-Ahbâr (ö. 32/652): Ka‘b b. Mâti‘ el-Himyerî el-Yemânî yahûdî âlimi bir haham idi. Hz. Peygamber (s.a.v.) vefat ettikten sonra Müslüman olmuştu.

³⁶ İbn Abdulber, Ebû Ömer Yûsuf el-Kurtubî, *el-İstiâb fî marifeti’l-ashâb*, (Beyrut: Dâru’l-fikr, 2006), 1: 417.

³⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3: 417-418.

³⁸ İbn Sa‘d, *Tabakât*, 5: 322.

Yemen’den Medîne’ye Hz. Ömer zamanında gelmiştir. Sahâbe-i kiramdan sünnetleri öğrenirdi ve onlara da israiliyyâtta bilgiler aktarırdı. Ka‘b samimî, dindâr ve ulemânın önde gelenlerindedir. Yemen’den Medîne’ye gelen Ka‘b daha sonra Humus’a gidip yerleşmiş ve orada vefat etmiştir.³⁹

Ka‘b, sahâbeden Hz. Ömer, Suheyb vb. birkaçından rivâyette bulunmuştur. Ka‘b’dan da Ebû Hüreyre, Muâviye, İbn Abbâs ve Şeddad b. Evs rivâyette bulunmuştur. Burada sahâbenin tâbiinden rivâyet etme hususu vardır ki bu durum çok nadirdir. Hz Ömer’in azatlısı Eslem, Tübey el-Himyerî, Ebû Sellâm el-Esved, Atâ b. Yesâr ve tabiinden birçok kişi ondan rivâyette bulunmuşlardır.⁴⁰

Şeddâd b. Evs Ka‘b’dan şöyle rivâyette bulunmuştur: “İsrailoğullarının bir kralı vardı. O kralı hatırladığımızda Ömer’i, Ömer’i hatırladığımızda da o kralı hatırlarız. O kralın yanında kendisine vahiy gelen bir nebî vardı. Allah o nebiye krala şöyle demesini vahyetti: “Ahdini yerine getir, vasiyyetini de yaz. 3 güne kadar sen öleceksin. Nebî de bu vahyi krala haber verdi. 3. gün olunca kral hasta yatağına düştü. Sonra Rabbine yalvararak şöyle dua etti: “ey Allah’ım sen biliyorsun ki ben hüküm vermede adâletli davrandım. İşleri yaparken ihtilafa düştüğüm zaman senin dilediğine tabi oldum, çocuğum büyüyünceye kadar ne olur ömrümü uzat ve halkım terbiye olsun.” Allah peygamberine, “kralın şöyle şöyle dua ettiğini, onun duasını kabul ettiğini ve kralın ömrünü 15 sene uzattığını vahyetti. Fakat bu zaman zarfı içinde çocuğu da büyümedi, halkı da terbiye olmadı. Hz. Ömer karşı çıkınca, Ka‘b şöyle dedi: “Ömer böyle dua etseydi sonuç aynı olacaktı.” Hz. Ömer bunu duyunca, şöyle dua etti, “ey Allah’ım! Beni âciz düşürmeden, azar da işittirmeden canımı al.”⁴¹

1.2.6. Râvileri

Şeddâd b. Evs'ten rivâyette bulunan birçok râvi arasında oğulları Ya‘lâ ve Muhammed de bulunmaktadır. Râvileri şu şekildedir:

Ya‘lâ b. Şeddâd (?): Tam adı Ebû Sâbit Ya‘lâ b. Şeddâd b. Evs b. Sâbit el-Ensârî el-Hazrecî en-Neccârî el-Makdisî olup Şeddâd b. Evs’in (r.a.) oğludur. Ya‘lâ b.

³⁹ Buhârî, *et-Tarihu’s-sağîr*, (Beyrut: Dârü’l-marife, 1986), 1: 87; Zehebî, *Siyer*, 3: 489.

⁴⁰ Zehebî, *Siyer*, 3: 490; Hadis usûlünde sahâbenin tâbi’ünden rivâyette bulunması “rivâyetü’l-ekâbir ani’l-esâğîr” konu başlığı altında anlatılmıştır. Yani büyük yaşta olanların küçük yaşta olanlardan hadis rivâyet etmesidir. Bk. Talat Koçyiğit, *Hadis Usûlü*, 10. Baskı, (Ankara: TDV Yayınları, 2011), 225.

⁴¹ İbn Sa‘d, *Tabakât*, 3: 328.

Şeddâd babasından, Ubâde b. Sâmit, Muâviye ve Ümmü Harâm bint. Milhân'dan rivâyette bulunmuş; kendisinden de oğlu Abdurrahmân, Hilâl b. Meymûn er-Remlî, Süleyman b. Abdullah ez-Zeyrikân, Süleymân b. Yesâr ve Ebû Sinân Îsâ b. Sinân hadis almışlardır. O, sika bir râvidir.⁴²

Büşeyr b. Ka'b (ö. 90/709): Hadisi Şeddâd b. Evs'ten rivayet eden Ebû Eyyûb Büşeyr b. Ka'b b. Ubey, el-Himyerî el Adevî el-Basrî'dir.⁴³ Cerh ve tadil âlimleri tarafından sika kabul edilmiştir. Kaynaklarda vefatı ile ilgili hicrî 90 ile 100 seneleri arasında vefat etmiştir diye zikredilmektedir. Büşeyr başta Şeddâd b. Evs olmak üzere Ebû Zer, Ebu'd-Derdâ ve Ebû Hüreyre'den (r.a.) hadis rivâyet etmiştir. Ondan da Abdullah b. Büreyde, Katâde, Talku b. Habîb, el-Alâ b. Ziyâd ve Sâbit b. el-Bünânî rivâyette bulunmuşlardır.⁴⁴

Ebu'l-Eş'as (ö. 101/719): Ebu'l-Eş'as es-San'ânî künyesiyle meşhur olan râvinin tam adı; Şerâhîl b. Şurahbîl b. Küleyb'tir. Zehebî onun Dımaşk ulemâsının büyüklerinden olduğunu söylemiştir. el-İclî ve başkaları onu sika saymıştır. Ebu'l-Eş'as Şeddâd b. Evs, Sevbân, Evs b. Evs es-Sekafî, Ubâde b. Sâmit, Ebû Hüreyre ve Abdullah b. Amr b. Âs gibi sahabeden hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden de Ebû Kılâbe el-Cermî, Abdurrahmân b. Yezîd b. Câbir, Müslim b. Yesâr el-Mekkî ve Hassân b. 'Atıyye hadis nakletmişlerdir.⁴⁵

Hassân b. 'Atıyye (ö. 130/747): Yukarıdaki hadisi Şeddâd b. Evs'ten Hassân b. 'Atıyye rivâyet etmiştir. Tam adı Hassân b. 'Atıyye el-İmam el-Hucece Ebu Bekir el-Muharibî ed-Dımeşkî'dir. Cerh ve ta'dil âlimlerinden Yahyâ b. Maîn ve İclî, Hassân b. 'Atıyye'yi sikadır ve Şam'lı âlimlerdendir demişlerdir. Ahmed b. Hanbel de sika olduğunu söylemiştir.⁴⁶ Hassân b. 'Atıyye başta Şeddâd b. Evs olmak üzere Ebû Ümâme, Anbese b. Ebû Süfyân, Hâlid b. Mâdân, Saîd b. el-Müseyyeb ve Ebû Kılâbe'den hadis rivâyet etmiştir. Ondan da el-Evzâî, Ebû Gassân el-Medenî, Abdurrahmân b. Sâbit b. Sevbân, el-Velîd b. Müslim rivâyette bulunmuşlardır.⁴⁷

⁴² İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, (Beirut: Müessesetü'r-risâle, ts.), 4: 450.

⁴³ Mogultây b. Kılıç b. Abdullâh el-Bekcerî el-Hanefî, *İkmâlu Tehzîbü'l-Kemâl fi esmâi'r-ricâl*, thk. Ebû Abdurrahmân Âdil b. Muhammed, Ebû Muhammed Usâme b. İbrahim, (b.y.: el-Fâruku'l-hadise, 2001), 2: 429.

⁴⁴ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1: 238; Zehebî, *Siyer*, 4: 351; Kâsım Ali Sa'd, *Minhecü'l-imâm en-Nesât fi'l-cerh ve't-ta'dil*, (Dubai: Dârü'l-buhûs liddirâsâti'l-İslâmiyye, 2002), 1: 365.

⁴⁵ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2: 156-157; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 12: 408.

⁴⁶ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 6: 34.

⁴⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 6: 34; Zehebî, *Siyer*, 5: 467; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1: 382.

Ebû Esmâ er-Rahâbî (ö. ?): Tam adı Amr b. Mersed Ebû Esmâ er-Rahâbî ed-Dımaşkî eş-Şâmî'dir. Cerh ve ta'dil âlimlerinden İclî onun hakkında "sıkadır, tabiinin büyüklerindendir, Şamlıdır" demiştir. İbn Hibbân da es-Sikât'da zikrederek râvinin sika olduğunu beyan etmiştir. Ebû Esmâ er-Rahâbî başta Şeddâd b. Evs başta olmak üzere Sevbân, Ebû Zerr, Muâviye b. Ebû Süfyân ve Ebû Hüreyre'den hadis rivayet etmiştir. Ondan da Ebu'l-Eş'as es-San'ânî, Ebû Kılâbe el-Cermî, Şeddâd b. Ammâr, Mekhûl eş-Şâmî, Râşid b. Dâvûd es-San'ânî ve Sâlih b. Cübeyr rivâyette bulunmuşlardır.⁴⁸

Ubâde b. Nüsey (ö. 112/730): Künyesi Ebû Âmir, tam adı Ubâde b. Nusey el-Kindî el-Şâmî el-Ürdinî'dir. Âlimler onun sika bir râvi olduğunu söylemiştir. Ubâde b. Nusey başta Şeddâd b. Evs olmak üzere Evs b. Evs es-Sekâfî, Ubâde b. es-Sâmit, Ebu'd-Derdâ, Abdurrahman b. Ğanem ve Habbâb b. el-Eret'ten hadis rivâyette etmiştir. Ondan da Bürd b. Sinân, el-Muğîre b. Ziyâd el-Mevsîlî, Eyyûb b. Katan, el-Hasen b. Zekvân ve Utbe b. Humeyd rivâyette bulunmuşlardır.⁴⁹

Damra b. Habîb (ö. 130/747): Tam adı Damra b. Habîb b. Suheyb ez-Zübeydî Ebû Utbe eş-Şâmî e-Hımsî'dir. Tabiindendir ve birkaç sahabeden hadis rivâyette etmiştir. İclî, İbn Sa'd, Yahya b. Ma'în, Damra b. Habîb'in sika olduğunu söylemişler. Ebû Hâtim er-Râzî de Damra b. Habîb hakkında "Lâ be'se bihi" demiştir. İbn Hibbân da bu râviyi, sika râviler arasında zikretmiştir. Damra başta Şeddâd b. Evs olmak üzere Ebû Üsâme el-Bâhilî, Avf b. Mâlik, Abdurrahmân b. Amr es-Sülemî ve Abdullah b. Zuğb el-İyâdî'den hadis rivayet etmiştir. Ondan da kendi oğlu Utbe, Muâviye b. Sâlih el-Hadramî, Ebû Bekir b. Ebû Meryem, Ertât b. el-Münzir, Abdurrahmân b. Yezîd b. Câbir rivâyette bulunmuşlardır.⁵⁰

Abdurrahmân b. Ğanem (ö. 78/697): Tâbiîn'in büyüklerindendir. Tam ismi Abdurrahmân b. Ganem b. Sa'd el-Eş'arî olup Filistin'lidir. Sahabî olup olmadığı hakkında ihtilaf vardır. Cerh ve tadil âlimleri onun sika râvi olduğunu zikretmişler. O

⁴⁸ İbn Hibbân, *Kitâbu's-sikât*, (Hindistan: y.y., 1978), 5: 179; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 3: 302.

⁴⁹ İbn Ebî Hâtim er-Râzî, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdris b. el-Münzir et-Temimî el-Hanzalî, *el-Cerh ve't-ta'dil*, (Haydarabat: Dâiratü'l-meârif, 1952), 6: 96; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2: 286.

⁵⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 1: 314; İbn Hibbân, *Kitâbu's-sikât*, 4: 388; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2: 229.

Şeddâd b. Evs'den rivâyette bulunmuş, kendisinden de Şehr b. Havşeb hadis rivâyet etmiştir.⁵¹

Mahmûd b. Lebîd (ö. 99/717): Künyesi Ebû Nu'aym, ismi ise Mahmûd b. Lebîd b. Akabe b. Râfi b. Emr el-Kays b. Zeyd b. Abdu'leşhel el-Evsî el-Ensârî el-Medenî'dir. Şeddâd b. Evs'ten (r.a.) rivâyette bulunduğu gibi ondan da ez-Zührî hadis rivâyet etmiştir. Cerh ve ta'dil âlimleri "sika" olduğuna hükmetmişlerdir. Mahmûd b. Lebîd başta Şeddâd b. Evs olmak üzere Câbir b. Abdullah, Râfi' b. Hadîc, Abdullah b. Ebû Ümâme, Osman b. Affân ve Ömer b. el-Hattâb'dan hadis rivayetinde bulunmuştur. Ondan da ez-Zührî, Bükeyr b. Abdullah b. el-Eşec, Câfer b. Abdullah b. el-Hakem ve el-Münîb b. Abdullah b. Ebû Ümâme b. Salâbe el-Ensârî rivâyette bulunmuşlardır.⁵²

Ubâde b. Sâmit (ö. 38/658): İsmi Ubade b. Sâmit b. Kays b. Efram, künyesi Ebu'l-Velîd olup Ensar'dandır. Örnek bir kişiliğinin yanı sıra Akabe önderlerinden biriydi. Beytül-Makdis'te yaşamıştır ve çoğunluk âlimlere göre hicrî 38 senesinde vefât etmiştir. Onun hicrî 44, 45 senelerinde 72 yaşında vefat ettiğine dair de rivâyetler bulunmaktadır. Onun Şeddâd b. Evs'ten hadis aldığı cerh ve tadil kaynaklarından tespit edilememiştir. Fakat Şeddâd b. Evs'in Beytül-Makdis'te yaşadığı yıllarda Ubade b. Sâmit'in de orada bulunduğu, bazen beraber biri diğerini dinlediği görülmektedir.⁵³ Ubâde b. Sâmit'ten Ebû Umâme el-Bâhilî, Enes b. Mâlik, Ebû Müslim el-Havlânî ve birçok râvi rivâyette bulunmuşlardır.⁵⁴

Ebû Kılâbe el-Cermî (ö. 104/722): İsmi Abdullah b. Zeyd b. Amr (veya Âmir) Ebû Kılâbe el-Cermî el-Basrî'dir. Cerh ve ta'dil âlimleri Ebû Kılâbe'nin sika olduğunu söylemişlerdir. Ebû Kılâbe Sâbit b. ed-Dahhâk el-Ensârî, Semure b. Cündüp, Ebû Zeyd Amr b. Ahtab, Amr b. Seleme, Enes b. Malik, Zeyneb bint. Ümmü Seleme, Ebu'l-Eş'as ve yine birçok râviden rivâyette bulunmuştur. Ondan da Eyyûb es-Sahtiyânî, Hâlid el-Hazzâ, Ebû Recâ, Yahyâ b. Ebû Kesîr ve yine birçoğu hadis rivâyet etmişlerdir.⁵⁵

⁵¹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 6: 250; Zehebî, *Siyer*, 5: 10; İbn Sa'd, *Tabakât*, 7: 307.

⁵² İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 10: 65; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 27: 309; Zehebî, *Siyer*, 4: 469.

⁵³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 348, 28: 362-363.

⁵⁴ Zehebî, *Siyer*, 2: 5-11.

⁵⁵ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2: 339; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 5: 57.

Cübeyr b. Nüfeyr (ö. 75/694): Künyesi Ebû Abdurrahmân, ismi Cübeyr b. Nüfeyr b. Mâlik b. Âmir el-Hımsî'dir. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, el-Mikdâd, Ebu Zer, Ebu'd-Derda, Ubâde b. Sâmit, Şeddâd ve diğer sahabeden rivâyette bulunmuştur. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Şeddâd ile bir diyalogu bulunmaktadır.⁵⁶

Ebû İdris el-Havlânî (ö. 80/699): Künyesi Ebu İdris, ismi Âizullah b. Abdullah el-Havlânî'dir. Dımaşka kadılık yapmıştır. O, sahâbeden Ebû Zer, Ebu'd-Derdâ, Hüzeyfe ve Şeddâd b. Evs'ten rivâyette bulunmuştur. Doğumu hakkında iki görüş vardır; Kimi âlimlere göre o fetih senesinde doğmuştur. Diğer görüşe göre ise o Huneyn savaşı senesinde (8/630) doğmuştur ve yetmiş sekiz yaşında vefat etmiştir.⁵⁷

Hâlid b. Ma'dân (ö. 103/721): İsmi Hâlid b. Ma'dân b. Ebû Küreb, künyesi Ebû Abdullah el-Kellâ el-Hımsî'dir. Sahâbeden rivâyeti bulunsa da rivâyetlerinin çoğunluğu mürseldir. Kendisi Allah Resûlu'nün ashabından yetmiş ile buluştuğunu anlatmaktadır. Fakat cerh ve tadil kaynaklarında Şeddâd'tan hadis rivâyet ettiği bulunamasa da, İbn Sâ'd'ın Tabakât'ında Hâlid b. Ma'dân'ın Şeddâd'ın talebesi olduğu bilgisi geçmektedir.⁵⁸

Mahmûd b. Rabî' (ö. 99/717) İsmi Mahmûd b. er-Rabî' b. Serâka b. Amr, künyesi Ebû Muhammed'tir. Ebû Nuaym da denilmektedir. Bazı âlimler onu sahâbeden, bazıları da tabiinin büyüklerinden saymışlardır. Hz. Peygamber'e henüz dört yaşındayken yetişmiştir. Ubâde b. es-Sâmit'in damadı olan Mahmûd b. er-Rabî' Ebû Eyyûb el-Ensârî, İtbân b. Mâlik ve Şeddâd b. Evs'ten rivâyette bulunmuştur.⁵⁹

Kesîr b. Mürre (ö. ?): Kesîr b. Mürre Ebu'l-Kâsım diye künyelendirilmiştir. Şam, Humus bölgelerinde yaşamıştır. Hakkında "sadûk" ve "lâ bese bih" değerlendirmeleri yapılmıştır. O, Muaz b. Cebel, Ömer b. el-Hattâb, Temîm ed-Dârimî ve Şeddâd'tan rivâyette bulunmuştur.⁶⁰ Kısaca biyografilerini verdiğimiz bu isimler, Şeddâd'tan rivâyette bulunan râvilerinin arasında yer almaktadır.⁶¹

⁵⁶ Bk. 37. dipnot; Zehebî, *Siyer*, 2: 461, 4: 76.

⁵⁷ Zehebî, *Siyer*, 4: 272.

⁵⁸ Bk 34. dipnot; Zehebî, *Siyer*, 4: 536.

⁵⁹ Zehebî, *Siyer*, 4: 536; Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleymân b. Ahmet, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, thk. Hamdi Abdulmecid, (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1984), 7: 430.

⁶⁰ Zehebî, *Siyer*, 4: 46; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 7: 430.

⁶¹ Zehebî, *Siyer*, 2: 461; Ebû Nu'aym, *Hilye*, 1: 265-269.

1.3. HZ. PEYGAMBER'DEN (s.a.v.) SONRAKİ HAYATI

1.3.1. Yaptığı Devlet Görevleri

Hız. Ebû Bekir'in vefatıyla (ö. 13/634) yerine geçen Hız. Ömer (ö. 23/644), Şeddâd b. Evs'i yanına çağırırır ve ona Âmir ile beraber Şam'a gitmelerini emretmiştir. Sonra ona şöyle tenbihlemiştir: "Ebû Ubeyde mektubu oradaki insanlara okuyacaktır. Onların sana biat etmelerini emredecektir. Bu biatın da tıpkı bana yapılan biat gibi olacağını söyleyecektir." Bu şekilde Hız. Ömer, Şeddâd b. Evs'i Şam'a vâli olarak tayin eder.⁶² Burada, böylece Hız. Peygamber'in daha önce hayattayken Şeddâd b. Evs'e verdiği müjde gerçekleşmiş olmaktadır. Nitekim bir gün Şeddâd b. Evs Hız. Peygamber'in yanında sıkıntılı bir vaziyette oturuyordu. Hız. Peygamber de ona, "*sana ne oldu ey Şeddâd?*" diye hatırını sormuştu. Şeddâd da, "Dünya bana dar geliyor, ey Resûlallah!" demişti. Bunun üzerine Hız. Peygamber ona şu müjdeyi vererek teselli etmişti: "*Üzülme, Şam fetholunacak, Beytü'l-Makdis fetholunacak, sen ve senden sonraki çocukların orada yönetici olacaksınız inşaallah.*"⁶³

Hız. Ömer'in Humus vâlisi tayin ettiği Şeddâd,⁶⁴ Hız. Osman'ın katli (ö. 35/656) dolayısıyla fitneden uzak durmak için idâri işleri bıraktı ve kendini ibâdete adadı.⁶⁵ Sonra Muaviye b. Ebû Süfyân döneminde (41-60/661-680) Dımaşk kadısı oldu.⁶⁶

1.3.2. Vefâtı

Şeddâd her zaman doğruları anlatarak hayatını sürdürmüştür. Ölüm döşeginde yatarken kendisine ölüm sancısı gelince, "Ey (benim ölümüm için) üzülenler (ağıt yakanlar)! Bu ümmet için benim en korktuğum şey ikiyüzlülük ve gizli şehvete kapılmaktır" diye insanlara uyarıda bulunmuştur.⁶⁷

Şeddâd b. Evs'in vefatıyla ilgili birkaç görüş zikredilmiştir. Âlimlerin çoğunluğu Şeddâd'ın Muâviye'nin hilâfet döneminde hicrî 58/678 senesinde 75

⁶² el-Vâkidî, *Fütûh 'ş-Şâm*, 1: 88.

⁶³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 5: 81; İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasan b. Hibetullah b. Abdullah, *Târîhu medîneti Dımaşk*, thk. Muhibuddîn Ebû Saîd Ömer b. Garâme el-Umrevî, (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1995), 22: 408.

⁶⁴ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 4: 236.

⁶⁵ Zehebî, *Siyer*, 2: 465; *Târîhu'l-İslâm*, 4: 237.

⁶⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 7: 401.

⁶⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 324.

yaşındayken Filistin’de vefat ettiğini söylemişlerdir.⁶⁸ O, vefat ettiğinde 45 yaşındaydı diye de zikredilmiştir. Şeddâd 95 yaşında vefat etti de denilmiştir. Ayrıca hicrî 41 ve 64 senelerinde vefat ettiği şeklinde hakkında değişik bilgiler bulunmaktadır.⁶⁹ Kabri Kudüs’te Mescid-i Aksâ yakınında pek çok sahâbînin bulunduğu kabristandadır.⁷⁰ Beytü’l-Makdis’de Şeddâd b. Evs’in mal varlığı ve çocukları vardı. Çocukları babalarının vefatından sonra da Beytü’l-Makdis’de hayatlarını sürdürdüler. Çünkü Abbâsî Halifesi Mehdî-Billah Filistin’e geldiğinde, Şeddâd b. Evs’in çocuklarından kızı Hazrec ve oğlu Muhammed’in orada yaşadığı bazı kaynaklarda zikredilmektedir.⁷¹ Şeddâd b. Evs’in hayattayken çokça nafile ibâdet yaptığı ve amel etme noktasında aşırı çaba gösterdiği zikredilmektedir.⁷²

Hayatıyla ilgili çok ayrıntılı bilgi bulunamayan Şeddâd b. Evs çocukluğunda İslamiyet’i kabul etmiştir. O, Hz. Peygamber’in kendisine önem verdiği, Şam beldesinin fâtihi ve oranın yöneticilerinden biri olacağını müjdelediği bir sahabîdir. Şeddâd örnek bir hayat yaşamıştır. Hicrî 58/678 senesinde 75 yaşındayken Filistin’de vefât etmiş ve oraya defnedilmiştir. Günümüze kadar ulaşmış olan kabri Beytü’l-Makdis’tedir.

⁶⁸ Zehebî, *Siyer*, 2: 466; İbn Sa’d, *Tabakât*, 5: 322; bk. Ebû Nu’aym Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk b. Mihrân el-İsbahânî, *Marifetu’s-sahâbe*, thk. Âdil b. Yûsuf el-Azâzî, (Riyad: Dâru’l-vatan, 1998), 3: 1459-1460.

⁶⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 5:81.

⁷⁰ Güler, “Şeddâd b. Evs”, 38: 408.

⁷¹ Zehebî, *Târîhu’l-İslâm*, 8: 29-30.

⁷² İbn Sa’d, *Tabakât*, 5: 322.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞEDDÂD B. EVS'İN RİVÂYETLERİ

2.1. Seyyidü'l- istiğfâr Duası İle İlgili Rivâyet

1- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي بُشَيْرُ بْنُ كَعْبِ الْعَدَوِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي شَدَّادُ بْنُ أَوْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "سَيِّدُ الْإِسْتِغْفَارِ أَنْ يَقُولَ: اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَبُوءُ لَكَ بِذُنُوبِي فَاعْفُرْ لِي، فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ. قَالَ: وَمَنْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مُوقِنًا بِهَا، فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمَسِّيَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا، فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ."⁷³

Tercüme: Buhârî dedi ki: Bize Ebû Ma‘mer anlattı. (dedi ki:) Bize Abdolvâris anlattı. (dedi ki:) Bize el-Hüseyn anlattı. (dedi ki:) Bize Abdullah b. Büreyde anlattı. (dedi ki:) Bana Büşeyr b. Ka‘b el-Adevî anlattı. (dedi ki:) Bana Şeddâd b. Evs anlattı. O da Nebî'nin (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivâyet etti. “Seyyidu'l-istiğfâr (istiğfar dualarının büyüğü) şöyle demektir:

Ey Allah'ım! Benim Rabb'im sen'sin. Sen'den başka ilâh yoktur. Beni sen yarattın. Ben Senin kulunum ve gücüm yettiği kadar ezelde sana verdiğim ahd ve va'd (söz) üzereyim. İşlediğim günahların şerrinden sana sığınırım. Bana ihsan eylediğin nimetlerini itiraf ederim, günahlarımı da itiraf ederim. Benim (günahlarımı) mağfiret eyle! Şu muhakkak ki, günahları sen'den başkası mağfiret edemez! "Hz. Peygamber (s.a.v.) (devamla) buyurdu ki: "Bu seyidü'l-istiğfâr duâsını her kim (sevap ve faziletine kesin) inanarak gündüz okur da o gün akşama girmeden önce ölürse, o kimse cennetlidir. Her kim de (sevap ve faziletine kesin) inanarak bunu geceleyin okur da sabaha girmeden evvel ölürse, o kimse de cennetlidir.”

Rivâyetin Senedi ve Râvileri

Şeddâd b. Evs → Büşeyr b. Kâ‘b el-Adevî /Abdullah b. Büreyde → el-

⁷³ Buhârî, “Da‘avât”, 2.

Hüseyin → Abdulvâris → Ebû Ma‘mer → İmam Buhârî.

Büşeyr b. Kâ‘b el-Adevî (ö. 90/709)⁷⁴

Abdullah b. Büreyde (ö. 115/733): Tabiinden olan Ebû Sehl Abdullah b. Büreyde b. el-Husayb el-Eslemî el-Mervezî vefat edinceye kadar Merv şehrinin kadılığını yapmıştır. Sahabeden Büreyde b. el-Husayb el-Eslemî'nin oğlu ve Süleyman b. Büreyde'nin ikiz kardeşidir. Hz. Ömer'in halifeliğinin üçüncü yılında Merv'de doğmuştur. İbn Ma‘în, el-İclî⁷⁵ ve Ebû Hâtim onun hakkında sika demişlerdir. Abdullah b. Büreyde İbn Abbâs, İbn Ömer, Abdullah b. Amr, babası Büreyde, Büşeyr b. Ka‘b ve yine birçok sahabeden hadis rivâyet etmiştir. Ondan da Hüseyin b. Zekvân, Beşîr b. Muhâcir, Sevâb b. Utbe ve yine birçok râvi hadis almışlardır.⁷⁶

el-Hüseyin (ö. 140/758): Kaynaklarımızda el-Hüseyin el-Muallim olarak geçmekte olup tam adı el-Hüseyin b. Zekvân el-Muktib el-Avzî'dir. “el-hâfız, el-hüccet” olarak nitelendirilmiş ve sika kabul edilmiştir. Zehebî, onun ilim ehli ve kaderiyye mezhebinin büyüklerinden olduğunu belirtmiştir. Hüseyin b. Zekvân Abdullah b. Büreyde, Katâde, Atâ, Yahyâ b. Kesîr'den hadis rivâyet etmiştir. Ondan ise Abdulvâris, İbrahim b. Tahsân, İbn Mübârek ve yine birçokları hadis rivâyet etmişlerdir.⁷⁷

Abdulvâris (ö. 180/797): Tam adı Ebû Ubeyde Abdulvâris b. Saîd et-Temîmî el-Anbarî el-Basrî olup sika ve mütkin kabul edilmiştir.⁷⁸ Bununla birlikte bazı âlimler kaderiyye mezhebine mensup olmasından dolayı ondan hadis alınmasını uygun görmemişlerdir. Abdulvâris Hüseyin el-Muallim, Abdulaziz b. Suheyb, Şuayb el-Habhâb, Yahyâ b. İshâk el-Hadramî başta olmak üzere birçok râviden rivâyette bulunmuştur. Kendisinden oğlu Abdussamed, Ebû Ma‘mer, Süfyân es-Sevrî, Affân b. Müslim ve yine birçok râvi hadis almıştır.⁷⁹

Ebû Ma‘mer (ö. 224/839): Tam adı Ebû Ma‘mer Abdullah b. Amr b. Ebu'l-Haccâc Meysera et-Temîmî el-Minkarî el-Basrî'dir. Bazı âlimler onu kaderî olarak

⁷⁴ Bk. 44. Dipnot.

⁷⁵ İclî, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Abdullah b. Sâlih el-Kûfî, *Târîhu 's-sikât*, (b.y.: Dâru'l-bâz, 1984), 250.

⁷⁶ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2: 307.

⁷⁷ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1: 422; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, ts.), 1: 131.

⁷⁸ İclî, *Târîhu 's-sikât*, 314.

⁷⁹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2: 634; Zehebî, *Mizânul-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*, thk. Ali Muhammed el-Bucâvi, (Beyrut: Dâru'l-mârifet, 1962), 2: 677.

itham etse de pek çok âlim onun hakkında “hâfız”, “sadûk”, “mutkin” ve “sika” tabirlerini kullanmışlardır. Ebû Ma’mer Abdulvâris b. Saîd, Abdulvehhâb es-Sekâfî, Ebû Zeyd Abşer b. el-Kâsım ve başkalarından hadis rivâyet etmiştir. Ondan el-Buhârî, Ebû Dâvud, Abdullah b. Abdurrahmân ed-Dârimî, Abdulvâris b. Abdussamed ve yine birçokları rivâyette bulunmuştur.⁸⁰

Rivâyetle İlgili Değerlendirme

Yukarıda kaydettiğimiz hadis Buhârî, Tirmizî, Nesâî ve Ahmed b. Hanbel tarafından rivâyet edilmiştir. Hadisin metni bazı yerleri hariç genelde aynıdır. Bu hadisi Buhârî iki kanaldan rivâyet etmiş olup, senedleri aşağıdaki gibidir:

1. Şeddâd b. Evs → Büşeyr b. Kâ‘b el-Adevî /Abdullah b. Büreyde → el-Hüseyn → Abdulvâris → Ebû Ma’mer → Buhârî⁸¹
2. Şeddâd b. Evs → Büşeyr b. Kâ‘b el-Adevî /Abdullah b. Büreyde → el-Hüseyn → Yezîd b. Zurey → Müsedded → Buhârî⁸²

Nesâî’nin Sünen’indeki rivâyet zinciri şöyledir:

- Şeddâd b. Evs → Büşeyr b. Kâ‘b el-Adevî /Abdullah b. Büreyde → el-Hüseyn → Yezid b. Zurey → Amr b. Ali → Nesâî⁸³

Zikredilen hadis Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde üç tarikten gelmiş olup, senedleri de şu şekildedir:

1. Şeddâd b. Evs → Büşeyr b. Kâ‘b el-Adevî /Abdullah b. Büreyde → el-Hüseyn → Yahyâ b. Said → Ahmed b. Hanbel⁸⁴
2. Şeddâd b. Evs → Büşeyr b. Kâ‘b el-Adevî /Abdullah b. Büreyde → el-Hüseyn → Muhammed b. Ebû Adiy → Ahmed b. Hanbel⁸⁵
3. Şeddâd b. Evs → Büşeyr b. Kâ‘b el-Adevî /Abdullah b. Büreyde → el-Hüseyn → Abdussamed → Ahmed b. Hanbel⁸⁶

⁸⁰ İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 2: 392; Ebu’l-Velid Süleymân b. Halef b. Sa’d b. Eyyûb b. Vâris et-Tecibî el-Kurtubî el-Bâcî el-Endelusî, *et-Ta’dil ve’t-tahric*, thk. Ebû Lubâta Hüseyin, (Riyâd: Dârü’l-livâ’, ts.), 2: 845.

⁸¹ Bk. 73. Dipnot.

⁸² Buhârî, “Da’avât”, 16.

⁸³ Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horosânî en-Nesâî, *es-Sünen*, thk. Abdulfettâh Ebû Gudde, 3. Baskı, (Haleb: Mektebetü’l-matbûâti’l-İslâmiyye, 1986), “İstiâze”, 57.

⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 334.

⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 354.

⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 355.

Görüldüğü gibi üç imâmın ortak râvisi el-Hüseyin'dir. Buhârî'nin birinci rivâyetinde Ebû Ma'mer → Abdulvâris kanalıyla el-Hüeyin'e ulaşmış, ikinci tarikle ise Müsedded → Yezid b. Zurey kanalıyla el-Hüseyin'e ulaşmıştır. el-Hüseyin'den sonra Şeddâd b. Evs'e kadar olan râviler aynıdır. Yani el-Hüseyin → Abdullah b. Büreyde → Büşeyir b. Ka'b el-Adevî → Şeddad b. Evs şeklindedir.

Ahmed b. Hanbel de zikredilen hadisi Yahyâ b. Said, Muhammed b. Ebû Adî ve Abdussamed olmak üzere bu üç râviden rivâyet etmiş, üçü de el-Hüseyin'de birleşmiştir. el-Hüseyin'den sonraki râviler Şeddâd b. Evs'e kadar aynıdır.

Nesâî'nin rivâyetine gelince, o Amr b. Ali'den, o da Yezid b. Zurey kanalıyla el-Hüseyin'e ulaşmıştır. Ayrıca, el-Hüseyin'in dışında Buhârî'nin Müsedded tarîkıyla rivâyet ettiği rivâyette de ismi zikredilen Yezid b. Zurey, Nesâî rivâyetinde de yer almıştır. Buna göre Buhârî ve Nesâî iki ortak râvide birleşmektedir.

Bunlardan ayrı olarak Tirmizî aynı metni başka kanaldan rivâyet etmiştir. Tirmizî'nin aktardığı rivâyet senedi ise şöyledir:

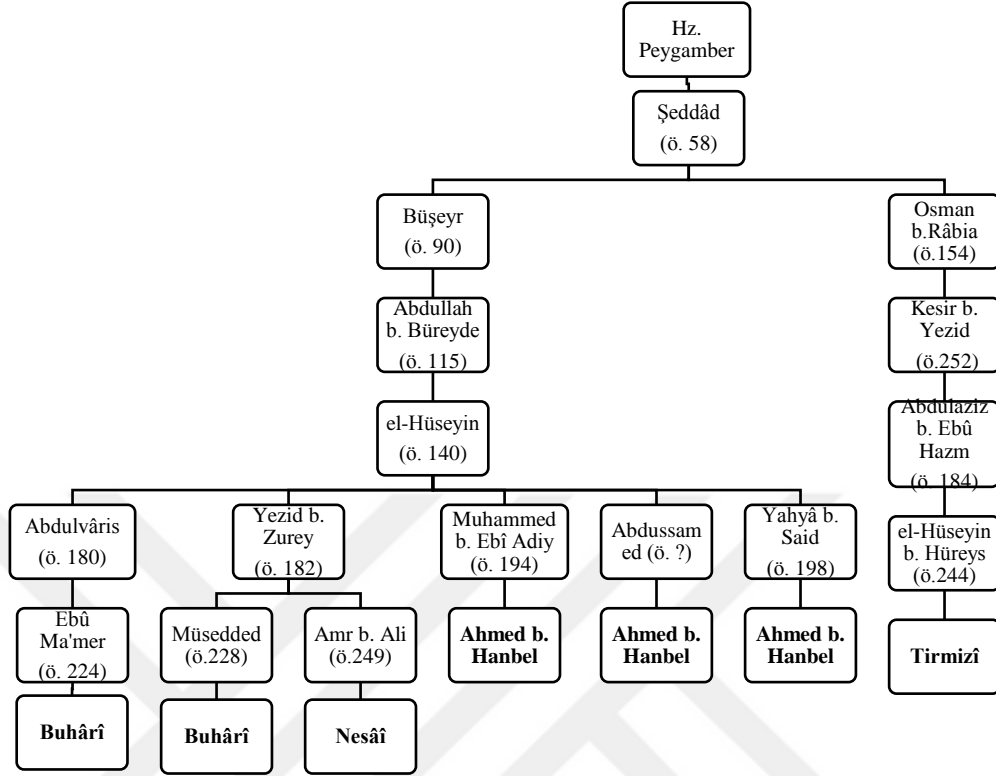
Şeddâd b. Evs → Osman b. Rabî'a → Kesir b. Zeyd → Abdulaziz b. Ebû Hazm → el-Hüseyin b. Hüreys → Tirmizî⁸⁷

İmam Tirmizî'nin rivâyet zincirine bakıldığında hadisimizin sadece Şeddâd b. Evs'te birleştiği görülmektedir.

Buhârî ilgili rivâyeti iki ayrı başlık altında zikretmiştir. Birinci başlığın ismi "seyyidü'l istigfâr", diğer başlığın ismi ise "sabaha erişen kimsenin yapacağı dua"dır. İlgili hadis dört tariki humâsî, üçü de sūdâsî senedle rivâyet edilmiştir.

⁸⁷ Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre et-Tirmizî, *es-Sünen*, thk. İbrahim Utve Avvâd, 2. Baskı, (Mısır: Matbuatu Mustafâ el-Bâbî, 1975), "Da'avât", 15.

Şekil 1: Mütâbî Şeması

Mütâbî⁸⁸ şemasında esas alınan tarik Buhârî'nin Müsedded kanalıyla aldığı tariktir. Diğer kaynaklara nazaran en sahih kitap olarak kabul edildiği için Buhârî'nin metni esas alındı. Diğerleri de buna göre mukayese yapılacaktır.

حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي بُشَيْرُ
بْنُ كَعْبٍ الْعَدَوِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي شَدَّادُ بْنُ أَوْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "سَيِّدُ الْإِسْتِغْفَارِ
أَنْ يَقُولَ: اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ
مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتَ، أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَبُوءُ لَكَ بِذُنُوبِي فَاعْفُرْ لِي، فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ. قَالَ: وَمَنْ
قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مُوقِنًا بِهَا، فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ
بِهَا، فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ."

⁸⁸ Sahâbî râvisi aynı olmak kaydıyla ferd veya garib hadisin râvisine (ilk râvisine), onun şeyhine veya daha yukarıdakilere, hadisi tahrice (rivâyete) elverişli olan râvilerden başka bir râvinin, lafızda uygun düşmesi ve takviye etmesi işidir. Bk. Abdullah Yıldız, "İstılahlardaki Anlam Kargaşası Kapsamında İ'tibâr Kavramı ile Şâhid ve Mütâbî Hadis Arasındaki İlişki ve Farklılıklar", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 36 (Aralık 2016): 85-86.

Buhârî'nin esas alınan tariki yine Buhârî'de geçen diğer tarik ile karşılaştırıldığında şu şekilde fark görülmektedir: Birinci tarikte: **سَيِّدُ الْإِسْتِغْفَارِ أَنْ يَقُولَ** şeklinde olan cümle, ikinci tarikte: **سَيِّدُ الْإِسْتِغْفَارِ** şeklindedir. Birinci tarikte: **قَالَ: وَمَنْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مُوقِنًا بِهَا، فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا، إِذَا قَالَ حِينَ يُمْسِي فَمَاتَ** şeklinde olan cümle, ikinci tarikde: **دَخَلَ الْجَنَّةَ - أَوْ: كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ - وَإِذَا قَالَ حِينَ يُصْبِحُ فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ مِثْلَهُ** şeklindedir. Bundan başka Buhârî rivâyetleri arasında cümlelerin yer değişikliği dışında fark yoktur.

Buhârî'nin rivâyeti ile diğer müelliflerin kaydettikleri rivâyetler karşılaştırıldığında ise hadisin metninde şu farklılıkların olduğu görülmektedir: Buhârî rivâyetinde: **سَيِّدُ الْإِسْتِغْفَارِ أَنْ يَقُولَ** şeklinde olan cümle, Nesâî rivâyetinde: **قَالَ: وَمَنْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مُوقِنًا بِهَا، فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ أَنْ يَقُولَ الْعَبْدُ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا، فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَإِنْ قَالَهَا حِينَ يُصْبِحُ مُوقِنًا بِهَا، فَمَاتَ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَإِنْ قَالَهَا حِينَ يُمْسِي مُوقِنًا بِهَا، دَخَلَ الْجَنَّةَ** şeklinde olan cümle, Nesâî rivâyetinde: **قَالَ: وَمَنْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مُوقِنًا بِهَا، فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ أَنْ يَقُولَ الْعَبْدُ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا، فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَإِنْ قَالَهَا حِينَ يُصْبِحُ مُوقِنًا بِهَا، فَمَاتَ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَإِنْ قَالَهَا حِينَ يُمْسِي مُوقِنًا بِهَا، دَخَلَ الْجَنَّةَ** şeklinde rivâyet edilmiştir. Bunun dışında Buhârî'den farklı olarak Nesâî rivâyetinde manâya etki edecek kelime veya cümle yoktur.

Buhârî rivâyetinde: **سَيِّدُ الْإِسْتِغْفَارِ أَنْ يَقُولَ** şeklinde olan cümle, Ahmed b. Hanbel rivâyetinde: **سَيِّدُ الْإِسْتِغْفَارِ أَنْ يَقُولَ الْعَبْدُ** şeklindedir. Bunun yanında Buhârî rivâyetinde geçen **أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتَ** ifadesi Ahmed b. Hanbel rivâyetinde yoktur. . Buhârî rivâyetinde: **قَالَ: وَمَنْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مُوقِنًا بِهَا، فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا، فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ** şeklinde olan cümle, Ahmed b. Hanbel rivâyetinde: **قَالَ: وَمَنْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مُوقِنًا بِهَا، فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا، فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ** şeklinde olan cümle, Ahmed b. Hanbel rivâyetinde: **قَالَ: وَمَنْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مُوقِنًا بِهَا، فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا، فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ** şeklindedir. Burada Ahmed b. Hanbel rivâyetinin Şeddâd b. Evs → Büşeyr b. Kâ'b el-Adevî / Abdullah b. Büreyde → el-Hüseyn → Yahyâ b. Said → Ahmed b. Hanbel tariki kıyas yapılmıştır.

Ahmed b. Hanbel'in diğer iki tarikinin esas aldığımız Buhârî rivâyetine nazaran farklılıkları ise şöyledir: Buhârî rivâyetinde geçen: **سَيِّدُ الْإِسْتِغْفَارِ أَنْ يَقُولَ** fiili, Ahmed b. Hanbel rivâyetinde geçmemektedir. Bunun dışında Buhârî'den farklı olarak Ahmed b. Hanbel'in her üç rivâyetinde, Nesâî rivâyetinde manâya etki etmeyen küçük bazı kelime veya harf değişiklikleri bulunmaktadır.

Tirmizî rivâyeti ile karşılaştırınca Buhârî rivâyetinde: **سَيِّدُ الْإِسْتِغْفَارِ أَنْ يَقُولَ** şeklinde olan cümle, Tirmizî rivâyetinde: **سَيِّدُ الْإِسْتِغْفَارِ عَلَى أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى سَيِّدِ الْإِسْتِغْفَارِ** şeklindedir. Buhârî rivâyetinde: **وَأَعْتَرَفْتُ وَأَبُوءُ لَكَ بِذُنُوبِي فَاعْفُرْ لِي** şeklinde olan cümle, Tirmizî rivâyetinde: **وَأَعْتَرَفْتُ وَأَبُوءُ لَكَ بِذُنُوبِي فَاعْفُرْ لِي** şeklindedir.

قَالَ: وَمَنْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مُوقِنًا بِهَا، فَمَاتَ: Buhârî rivâyetinde: فَغَفِرَ لِي ذُنُوبِي مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمَسِّيَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا، فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ لَا يَقُولُهَا أَحَدُكُمْ حِينَ يُمَسِّيَ فَيَأْتِي عَلَيْهِ قَدْرٌ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ إِلَّا وَجِبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ وَلَا يَقُولُهَا حِينَ يُصْبِحُ فَيَأْتِي عَلَيْهِ قَدْرٌ قَبْلَ أَنْ يُمَسِّيَ إِلَّا وَجِبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ şeklinde rivâyet edilmiştir. Bunun dışında esas alınan Buhârî rivâyetinden farklı bir değişiklik yoktur.

Bütün bu farklılıklar, râvilerin hadisleri manâ ile rivâyetlerinden kaynaklanmaktadır.

Yukarıda da değinildiği gibi Buhârî bu hadisi küçük metin farklılığıyla iki ayrı tarikten rivâyet etmiştir ve Sahîhu'l- Buhârî'de bu iki rivâyetten başka Şeddâd b. Evs'in hadisi yer almamıştır.

Tirmizî, kendisinin kaydettiği hadis için “hasen-garib” tabirini kullanmıştır.⁸⁹ Son dönem hadis araştırmacılarından Elbânî ise hadisin Buhârî, Nesâî ve Tirmizî rivâyetine “sahih ligayrihi” hükmünü vermiştir.⁹⁰

Esas alınan Buhârî rivâyeti, Buhârî'ye göre sahih bir hadistir. Zira Buhârî, sadece sahih olan hadisleri kitabına almıştır.

Buhârî şârihlerinden İbn Battâl söz konusu hadisi şerh ederken, istiğfâr ile ilgili Kur'ân'ı Kerim'de bulunan şu âyeti zikretmektedir. اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ⁹¹ وَأَنَا عَلَىٰ عَهْدِكُمْ وَوَعْدِكُمْ مَا اسْتَطَعْتُ” cümlesinden kasıt, Allah'ın insanoğlunu en başta yaratırken, babalarının sulbünden tohumlar misali çıkartırken aldığı sözdür. Bu ahde kendileri de şahidlik etmişlerdir demektedir. Nitekim konu ile ilgili âyette de şöyle buyurulmaktadır: أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا ⁹² İşte insanoğlu ilk yaratılışında Yaradan'ın “Rab” olduğunu ve vahdaniyyetini kabul ederek ahdetmiş, itâat etmiştir. Vâde gelince, insanoğlu Allah'a şirk koşmadan onun farzlarını edâ ederek vefat ederse cennete girdirilecektir. Her müminin bu ahd üzere ve imanı ile vefat edebilmesi için Allah'a dua etmesi gerekir. Kur'ân'da buna benzer her Peygamber'in (a.s.) dua ettiği görülmektedir. Hz. İbrahim, وَاجْتَنِبِي وَبَنِيَّ أَنْ

⁸⁹ Tirmizî, “Da'avât”, 15.

⁹⁰ Elbânî, *Sahîhu't-tergîb ve't-terhîb*, (Riyâd: Mektebetü'l-meârif, 2000), 1: 411.

⁹¹ Nuh, 71/10-11.

⁹² A'râf, 172/7.

⁹³نُعْبِدُ الْأَصْنَامَ İnsanoğlunun amelleri yapabilme gücüne gelince “ما استطعت” kısmına, hiç kimse Allah’ın bütün istediklerini tamı tamına yapamaz. Onun nimetlerine karşı tam şükür ve tâatte bulunamaz. Âyette ⁹⁴وَاسْبِغْ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً “O, nimetlerini gizli ve açık olarak önünüze bolca serdi” diye buyurulmuştur. Kim açıktan verilen nimetin şükürünü edâ edebilir ki? Bununla beraber gizli verilen nimetler de var ve bunun şükürü nasıl yapılır? Fakat Allah’u Teâlâ kullarına merhamet ederek bundan sorumlu tutmamış ve kullarına genişlik tanımıştır. Resûlullah da bu manâ üzere örnek olmuştur ve müminlerden biat alırken de “*İşittiğiniz ve itâat konusunda gücünüzün yettiği kadar yapacağınıza söz verin*” demektedir. Ayrıca Arapçada istiğfâr demek, Allah’tan mağfiret dilemek, günahların bağışlanmasını istemek ve onları itiraf etmek demektir.⁹⁵

2.2. Müslümanın Bütün İşlerini Güzelce Edâ Etmesi İle İlgili Rivâyet

2- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّادِ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ، عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ، قَالَ: ثِنْتَانِ حَفِظْتُهُمَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ، فَإِذَا قَاتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ، وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَ، وَلِئِذَا أَحَدُكُمْ شَفَرْتُهُ، فَلْيُرِخْ ذَبِيحَتَهُ⁹⁶

Tercüme: Bize Ebû Bekir b. Ebû Şeybe rivâyet etti. (dedi ki:) Bize İsmail b. Uleyye Hâlid el-Hazzâ’dan, o Ebû Kılâbe’den, o Ebu’l-Eş’as’tan, o da Şeddâd b. Evs’den rivâyetle Resûlullah’ın (s.a.v) buyurduğu şu iki sözü ezberledim dediğini nakletti: “*Şüphesiz Allah her şeyde iyiliği farz kılmıştır. O halde siz öldürdüğünüz vakit, öldürmeyi iyi yapın. Kestiğiniz zaman da kesmeyi iyi becerin. Her biriniz bıçağını bilesin ve kestiği hayvanı rahatlatсын.*”

Rivâyetin Senedi ve Râvileri

Şeddâd b. Evs → Ebu’l-Eş’as → Ebû Kılâbe → Hâlid el-Hazzâ → İsmail b. Uleyye → Ebû Bekir b. Ebû Şeybe → Müslim

⁹³ İbrahim, 14/ 35.

⁹⁴ Lokmân, 31/20.

⁹⁵ İbn Battâl, Ebu'l-Hasan Ali b. Halef b. Abdulmelik, Şerhu Sahîhi'l-Buhârî libni Battâl, thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrahim, 2. Baskı, (Riyâd: Mektebetü'r-rüşd, 2003), 10: 75-76.

⁹⁶ Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî en-Nisâbüri, Sahihu Müslim, (Riyâd: Beytu'l-efkâr, 1998), “Sayd ve’z-zebâih”, 1955.

Ebu'l-Eş'as (ö. 101/719)⁹⁷

Ebû Kılâbe el-Cermî (ö. 104-107/ 722-726):⁹⁸

Hâlid el-Hazzâ (ö. 142/759): Tam adı Hâlid b. Mehrân el-Hazzâ Ebu'l-Menâzil el-Basrî'dir. Cerh ve ta'dil âlimlerinden Yahya b. Maîn, Ahmed b. Hanbel ve İbn Sa'd Hâlid'in sika olduğunu söylemişlerdir. O Abdullah b. Şakîk, Ebû Recâ el-Utâridî, Ebû Osmân en-Nehdî, Ebu'l-Âliye ve Ebû Kılâbe'den hadis rivâyet etmiş, kendisinden de el-Hammâd, es-Sevrî, Abdulvehhâb es-Sekafî, İsmail b. Uleyye ve başkalar rivâyette bulunmuşlardır.⁹⁹

İsmail b. Uleyye (ö. 193/808): Tam ismi İsmail b. İbrahim b. Muksim Ebû Bişr el-Esdî'dir. İbn Uleyye diye meşhur olmuştur.¹⁰⁰ İbn Uleyye hakkında Yahya b. Ma'in sika, Nesâî sika ve sebt, İbn Sa'd sikadır, sebtir ve hadiste hüccettir demiş. İbnu'l-Medîni'nin de bu ravî hakkında hadiste İbn Uleyye'den daha sâbit biri yoktur dediği rivâyet olunmuştur. İsmail b. Uleyye Abdulaziz b. Suheyb, Süleymân et-Temîmî, Humeyd et-Tavîl, Âsım el-Ahvel, Yûnus b. Ubeyd, Hâlid el-Hazzâ ve diğerlerinden hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden de Ebû Bekir b. Ebû Şeybe, Şübe, İbn Cüreyc, Hammâd b. Zeyd, Ebû Heysem, İbn Numeyr ve diğerleri rivâyette bulunmuşlardır.¹⁰¹

Ebû Bekir b. Ebû Şeybe (ö. 235/849): Künyesi Ebû Bekir, tam adı Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe İbrahim b. Osman b. Huvâstî el-Kûfî'dir. İclî bu râvi hakkında sika, hâfız, Ebû Hâtım er-Râzî de sikadır demişlerdir. Ahmed b. Hanbel ise sadûk olduğunu söylemiştir. Ebû Bekir b. Ebû Şeybe Ebu'l-Ahves, Abdullah b. İdrîs, İbnü'l-Mübârek, Ebû Bekir b. Ayyâş, İsmail b. Ayyâş, Ebu Muâviye ve İbn Uleyye'den hadis rivâyet etmiş, kendisinden de el-Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel ve diğerleri rivâyette bulunmuşlardır.¹⁰²

Rivâyetle İlgili Değerlendirme

Bu hadis Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, Dârimî'nin Sünen'inde ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde rivâyet edilmiştir. Hadisin metni bazı yerleri hariç

⁹⁷ Bk. 45. Dipnot.

⁹⁸ Bk. 55. Dipnot.

⁹⁹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1: 533; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 8: 177; Zehebî, *Siyer*, 6: 190.

¹⁰⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 3: 23; Zehebî, *Siyer*, 9: 107.

¹⁰¹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1: 140; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, 1: 342.

¹⁰² İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2: 419; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 16: 34; Buhârî, *et-Târîhu's-Sağîr*, 2: 365.

genelde aynıdır. Bu hadisi Müslim “öldürmeyi ve boğazlamayı güzel yapma emri ve bıçağı bileme” bab başlığı altında altı tarik ile rivâyet etmiş olup senedleri aşağıdaki gibidir:

1. Şeddâd b. Evs → Ebu'l-Eş'as → Ebû Kılâbe → Hâlid el-Hazzâ → İbn Uleyye → Ebu Bekir b. Ebî Şeybe → Müslim¹⁰³

2. Şeddâd b. Evs → Ebu'l-Eş'as → Ebû Kılâbe → Hâlid el-Hazzâ → Hüşeym → Yahyâ b. Yahyâ → Müslim

3. Şeddâd b. Evs → Ebu'l-Eş'as → Ebû Kılâbe → Hâlid el-Hazzâ → Abdulvehhâb → İshâk b. İbrâhim → Müslim

4. Şeddâd b. Evs → Ebu'l-Eş'as → Ebû Kılâbe → Hâlid el-Hazzâ → Şü'be → Gunder → Ebû Bekir b. Nâfi' → Müslim

5. Şeddâd b. Evs → Ebu'l-Eş'as → Ebû Kılâbe → Hâlid el-Hazzâ → Süfyân → Muhammed b. Yûsuf → Abdullah b. Abdurrahmân ed-Dârimî → Müslim

6. Şeddâd b. Evs → Ebu'l-Eş'as → Ebû Kılâbe → Hâlid el-Hazzâ → Mensûr → Cerîr → İshâk b. İbrahim → Müslim

Müslim'in altı kanaldan rivâyet ettiği rivâyetin metni aynıdır.

Ebû Dâvud'un Sünen'indeki rivâyet zinciri şöyledir:

Şeddâd b. Evs → Ebû el-Eş'as → Ebû Kılâbe → Hâlid el-Hazzâ → Şu'be → Müslim b. İbrahim → Ebû Dâvûd¹⁰⁴

Tirmizî'nin Sünen'indeki rivâyet zinciri şöyledir:

Şeddâd b. Evs → Ebu'l-Eş'as → Ebû Kılâbe → Hâlid el-Hazzâ → Hüşeym → Ahmed b. Menî' → Tirmizî¹⁰⁵

¹⁰³ Bk. 96. Dipnot.

¹⁰⁴ Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as b. İshâk b. Büşeyr b. Şeddâd b. Amr el-Ezdî es-Sicistânî, *es-Süneni*, thk. Şuayb el-Arnâvut, (b.y., Dâru'r-risâlati'l-âlemiyye, 2009), “Edâhi”, 12.

¹⁰⁵ Tirmizî, “Diyât”, 14.

Nesâî bu hadisi beş tarikden rivâyette bulunmuştur. Rivâyetin senedinde ve metninde manaaya etki edecek değişiklik olmadığı için burada bir senedi ile yetinildi. Nesâî'nin Sünen'indeki rivâyet zinciri şöyledir:

Şeddâd b. Evs → Ebu'l-Eş'as → Ebû Kılâbe → Hâlid el-Hazzâ → İbn Uleyye → Uleyy b. Hucr → Nesâî¹⁰⁶

İbn Mâce'nin Sünen'indeki rivâyet zinciri şöyledir:

Şeddâd b. Evs → Ebu'l-Eş'as → Ebû Kılâbe → Hâlid el-Hazzâ → Abdulvehhâb → Muhammed b. Müsenna → İbn Mâce¹⁰⁷

Ahmed b. Hanbel bu rivâyeti iki kanaldan nakletmiştir. Fakat küçük bir farkın dışında bir değişiklik olmadığı için buraya tek tariki verildi. Ahmed b. Hanbel Müsned'indeki rivâyet zinciri şöyledir:

Şeddâd b. Evs → Ebu'l-Eş'as → Ebû Kılâbe → Hâlid el-Hazzâ → İsmail → Ahmed b. Hanbel¹⁰⁸

Dârimî'nin Sünen'indeki rivâyet zinciri şöyledir:

Şeddâd b. Evs → Ebu'l-Eş'as → Ebû Kılâbe → Hâlid el-Hazzâ → Süfyân → Muhammed b. Yûsuf → Dârimî¹⁰⁹

Yukarıda zikredilen Müslim rivayetinin senedi ile diğer müelliflerin kaydettiği rivâyetlerin senedleri karşılaştırıldığında bütün senetler Hâlid el-Hazzâ'ya kadar aynıdır. Hâlid el-Hazzâ'dan sonra râviler değişiyor. Başka bir ifade ile senedler Hâlid el-Hazzâ'da birleşiyor. Söz konusu hadis, sadece Şeddâd b. Evs'ten rivâyet edildiği için *şâhidi*¹¹⁰ yoktur. Ancak Hâlid el-Hazzâ'dan sonra bu hadisi birkaç râvi rivâyet ettiği için diğer senedler bu hadisin tâbisi olmaktadır. Hadisimizin bu senedi ile sahih olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü cerh ve ta'dil âlimlerinin hiç birinin bu râviler için herhangi bir zaafi gerektirecek ifade kullanmadıkları görülmüştür.

¹⁰⁶ Nesâî, "Dahâyâ", 22.

¹⁰⁷ İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *es-Sünen*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, (Beyrut: Dâru'l-cil, 1998), "Zebâih", 3.

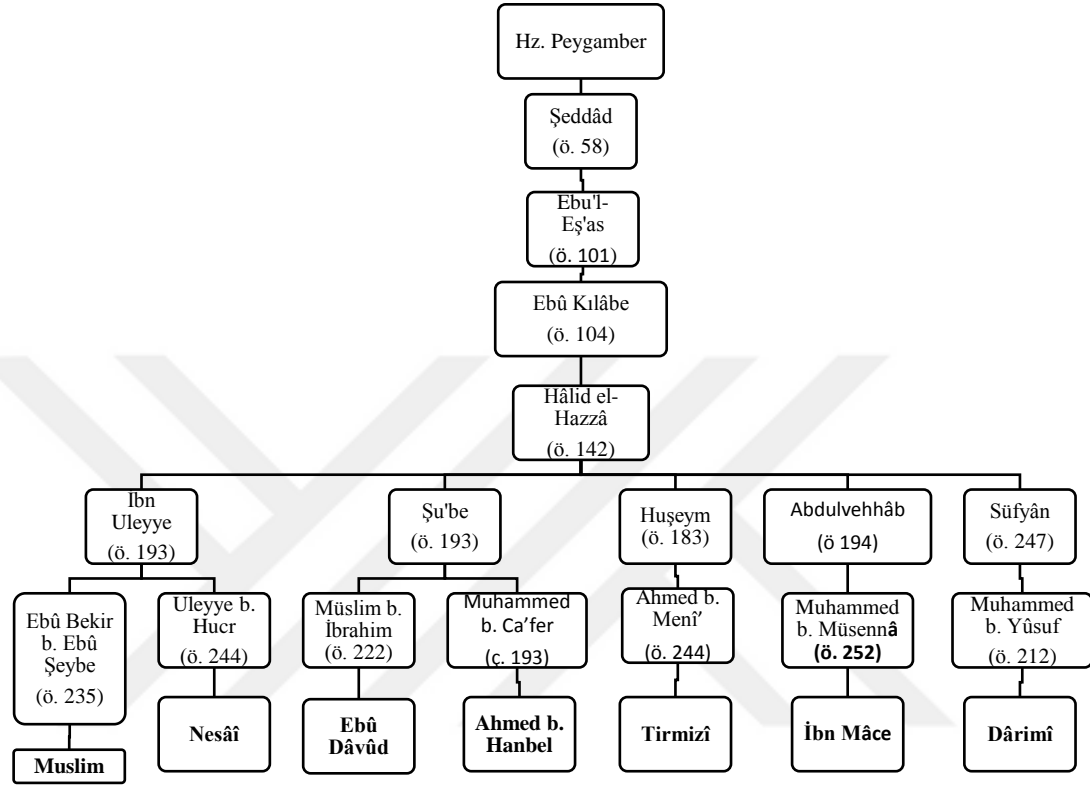
¹⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 337.

¹⁰⁹ Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân el-Fadl ed-Dârimî, *es-Sünen*, thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî, (Suûd: Dâru'l-muğnî, 2000), "Edâhî", 10.

¹¹⁰ Herhangi bir hadise, başka bir sahâbiden gelen tamamen aynı veya benzer muhtevadaki ikinci hadis. Bk. Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, (İstanbul: İFAV Yayınları, 2011), 291.

Ortak râvi Hâlid el-Hazzâ'dan İbn Uleyye, Şu'be, Huşeym, Süfyân ve Abdulvehhâb almaktadır.

Şekil 2: Mütâbî Şeması

Müslim, Buhârî hariç diğer kaynaklara nazaran en sahih kitap olarak kabul edildiği için Müslim'in metni esas alındı. Diğerleri de buna göre mukayese yapılacak.

Hadisin metnine gelince bütün rivâyetler genelde aynıdır. Müslim rivâyetinde: “**ثَنَانٍ حَفِظْتُهُمَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ**” şeklinde olan cümle, Tirmizî ve İbn Mâce rivâyetinde: “**أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ**” şeklindedir. Müslim rivâyetinde: “**ثَنَانٍ حَفِظْتُهُمَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ**” şeklinde olan cümle, Ebû Dâvud rivâyetinde: **فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ** şeklindedir. Müslim rivâyetinde: **فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ** şeklinde olan cümle, Ebû Dâvud rivâyetinde: **فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ** şeklindedir.

Diğer müelliflerin kaydettikleri rivâyetlerde ise manâaya etki etmeyecek küçük kelime ve harf değişikliklerinden başka fark yoktur.

İlgili hadisin yorumu hakkında çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Hadisin ilk cümlesi iki şekilde yorumlanabilir. Birincisi, Allah'ın her işte iyi ve yumuşak

davranmayı emretmiş olmasıdır. İkincisi, Allah'ın iyi ve yumuşak davranmayı faziletçe üstün kılmasıdır. Konu ile ilgili sahâbeden gelen şu şekilde yorumsal nakiller bulunmaktadır: Ebû Hüreyre koyuna göstererek bıçak bilenmesini kerih görerek Hz. Peygamber'den şöyle nakilde bulunmuştur: “Hz. Peygamber, bir adamın koyunu yatırdığını ve ayağını boynunun üzerine koyarak bıçağını bilemediğini görünce ona şöyle buyurdu: “*Yazıklar olsun sana! Onu murdar hayvan gibi mi öldürmek istiyorsun? Niçin onu yatırmadan önce bıçağını bilemedin?*” Hz. Ömer ise, bir koyunu diğer bir koyunun gözü önünde kesmeyi de yasaklamıştır. Ancak bu şekilde koyun kesmeye İmam Mâlik (ö. 179) ruhsat vermiştir.¹¹¹

Söz konusu hadisi şerh eden Muhammed Fuâd Abdalbâkî: “*إن الله كتب الإحسان*” *على كل شيء*” demek, “Sizin üzerinize bütün işlerde iyilikle davranmanız vaciptir.” “*فأحسنوا القتلة*” demek ise; “öldürmeyi güzel yapmak demek olup, bıçağı koyunun boynuna vurmada aşırıya meyil etmemek ve ihtiyaç olmaksızın kesilecek yerinden başka tarafına bıçağı saplamamaktır.” “*وليحد شفرته*” Bıçağı bilemeye gelince; “Öldürmeyi hızlı bir şekilde gerçekleştirmesi içindir.”¹¹²

Özetle hayvanı güzel boğazlamak şöyle olur: Hayvanı boğazlama yerine götürürken eziyet etmeden güzel götürmek, yere yatırırken incitmeden yatırmak, onu başka hayvanların yanında boğazlamamak ve boğazlamadan önce onun önüne su vermek. Boğazlanan hayvanı rahat ettirmek, onu yumuşak yere yavaşça yatırmak, bilenmiş bıçağı hızlıca sürmek, bıçağı ondan gizlemek ve boğazladıktan sonra vücûdu soğuyuncaya kadar bekleyip yüzmek suretiyle olur. Hadîsten çıkan fikhî hükümler yukarıdaki cümlelerden anlaşılmaktadır.

Esas alınan Müslim rivâyeti, Müslim'e göre sahih bir hadistir. Zira Müslim, sadece sahih olan hadisleri kitabına almıştır. Bu hadis hakkında Elbâni sahih hükmünü vermiştir.¹¹³ Ayrıca Şuayb el-Arnâvut da, bu hadisin hükmü konusunda “sahi” demektedir.¹¹⁴

¹¹¹ İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 5: 428.

¹¹² İbn Mâce, “Zebâih”, 3.

¹¹³ Bk. 108. Dipnot.

¹¹⁴ Bk. 109. Dipnot.

2.3. Yahudilere Muhâlefet Etmek İle İlgili Rivâyet

3- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْفَزَارِيُّ، عَنْ هِلَالِ بْنِ مَيْمُونِ الرَّمْلِيِّ، عَنْ يَعْلَى بْنِ

شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَالِفُوا الْيَهُودَ فَإِنَّهُمْ لَا يُصَلُّونَ فِي نَعَالِهِمْ،

وَلَا خِفَافِهِمْ.¹¹⁵

Tercüme: Ebû Dâvud dedi ki: Bize Kuteybe b. Saîd anlattı. (dedi ki:) Bize Mervân b. Muâviye el-Fezârî anlattı. O Hilâl b. Meymûn er-Ramlî'den, o da Ya'lâ b. Şeddâd'tan, o da babası (Şeddâd b. Evs)'den Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu anlattı: *“Yahûdilere muhalefet ediniz. Çünkü onlar ayakkabılarıyla ve mestleriyle namaz kılmıyorlar (siz kılınız)!”*

Rivâyetin Senedi ve Râvileri

Şeddâd b. Evs → Ya'lâ b. Şeddâd → Hilâl b. Meymûn er-Ramlî → Mervân b. Muâviye el-Fezârî → Kuteybe b. Saîd → Ebû Dâvud.

Ya'lâ b. Şeddâd (?)¹¹⁶

Hilâl b. Meymûn er-Ramlî (ö. 141/758): Hilâl b. Meymûn er-Ramlî el-Filistinî Ebu'l-Muğîre'yi, bazı âlimler sika olarak nitelerken bazıları onun hakkında “leyse bi'l-kaviy” demişlerdir. Saîd b. el-Müseyyeb, Atâ b. Yezîd el-Leysî ve Ya'lâ b. Şeddâd'tan hadis rivâyet etmiş, kendisinden de Sevr b. Yezîd, Ebû Muâviye ed-Darfîr, Abdulvâhid b. Ziyâd, Mervân b. Muâviye, Muhammed b. Sevâ ve Vekî' hadis almışlardır.¹¹⁷

Mervân b. Muâviye el-Fezârî (ö. 193/808): Künyesi Ebû Abdullah olan Mervân b. Muâviye b. el-Hâris el-Fezârî el-Kûfî sika kabul edilmiştir. Hilâl b. Meymûn, İsmail b. Ebû Hâlid, Humeyd et-Tavîl, Süleymân et-Temîmî, Âsım el-Ahvel, Eymen b. Nâbil, Mûsâ el-Cühenî ve yine birçoklarından rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de Kuteybe b. Saîd, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, İshâk b. Râheveyh, Zekeriyâ b. Adî, Yahyâ b. Maîn, el-Hümeydî ve diğerleri hadis nakletmişlerdir.¹¹⁸

¹¹⁵ Ebû Dâvûd, “Salat”, 89.

¹¹⁶ Bk. 42. Dipnot.

¹¹⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 9: 76; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4: 291.

¹¹⁸ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 27: 403-405; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4: 450.

Kuteybe b. Saîd (ö. 240/854): Ebû Recâ Kuteybe b. Saîd b. Cemîl es-Sakaffî el-Belhî cerh ve ta'dil âlimleri tarafından "sika" ve "sadûk" olarak nitelendirilmiştir. Kuteybe b. Saîd Mâlik, el-Leys, Mervân b. Muâviye el-Fezârî, İbn Lehîa, Rişdîn b. Sa'd, Dâvud b. Abdurrahmân el-Attâr, Halef b. Halîfe, Abdurrahmân b. Ebu'l-Mevâl, Bekir b. Mudar, Abdullah b. Zeyd b. Eslem ve yine birçok râviden rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de Ali b. Medînî, Nuaym b. Hammâd, Ebû Bekir b. el-Hümejdî, Muhammed b. Abdullah b. Numeyr, Yahyâ b. Maîn ve Ebû Dâvud hadis nakletmişlerdir.¹¹⁹

Rivâyette İlgili Değerlendirme

Yukarıda kaydedilen hadisin Kütüb-i Tis'a'da şâhid veya mütâbîine rastlanmamıştır. Kütüb-i Tis'a'nın dışında İbn Hibbân'ın Sahîh'inde ve Hâkim'in el-Müstedrek'inde rivâyet olunmuştur. Hadisin metni bazı yerleri hariç genelde aynıdır. Rivâyetlerin senetleri aşağıdaki gibidir:

Ebû Dâvûd'un rivâyet zinciri: Şeddâd b. Evs → Ya'lâ b. Şeddâd → Hilâl b. Meymûn er-Ramlî → Mervân b. Muâviye el-Fezârî → Kuteybe b. Saîd → Ebû Dâvud¹²⁰

el-Hâkim'in rivâyet zinciri: Şeddâd b. Evs → Ya'lâ b. Şeddâd → Hilâl b. Meymûn er-Ramlî → Mervân b. Muâviye el-Fezârî → Kuteybe b. Saîd → Ebû Saîd Muhammed b. Şâzân → Muhammed b. Sâlih → el-Hâkim¹²¹

İbn Hibbân'ın rivâyet zinciri: Şeddâd b. Evs → Ya'lâ b. Şeddâd → Hilâl b. Meymûn er-Ramlî → Mervân b. Muâviye el-Fezârî → Ahmed b. Ebân el-Kureşî → İbn Kahtebe → İbn Hibbân¹²²

Esas alınan Ebû Dâvûd rivâyetiyle el-Hâkim rivâyetinin ortak râvisi Kuteybe b. Saîd'tir. İbn Hibbân rivâyeti ile ortak râvisi Mervân b. Muâviye el-Fezârî'dir.

Ebû Dâvûd'un rivâyeti ile diğer müelliflerin kaydettikleri rivâyetler karşılaştırıldığında ise hadisin metninde şu farklılıkların olduğu görülmektedir: Ebû

¹¹⁹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 3: 431-432; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 23: 523.

¹²⁰ Bk. 115. Dipnot.

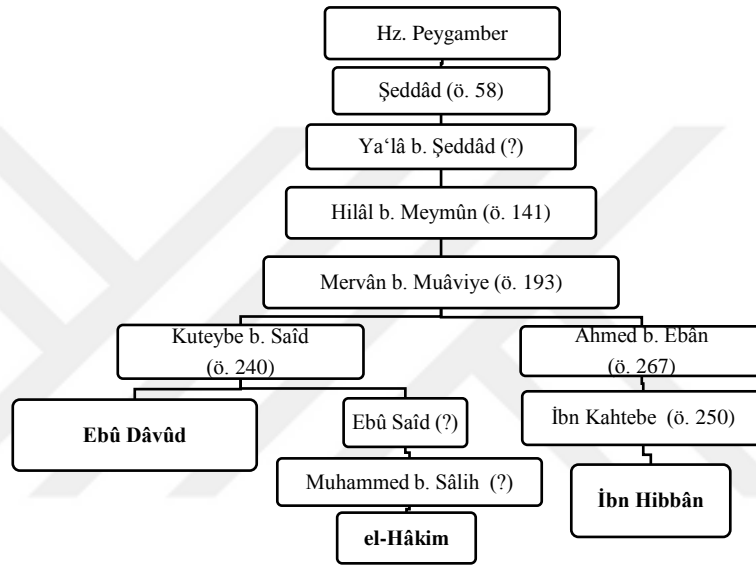
¹²¹ Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Hamdeveyh en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*, (Mekke: Dâru'l-haremeyn, 1997), "Salat", 1: 382 (h. n. 959).

¹²² İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân et-Temîmî, *Sahîhu İbn Hibbân*, thk. Şuayb el-Arnâvut, (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1988), 5: 561 (h. n. 2186).

Dâvûd rivâyetinde: خَالِفُوا الْيَهُودَ şeklinde olan cümle, İbn Hibbân rivâyetinde: خَالِفُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى şeklindedir.

Şuayb el-Arnâvut, İbn Hibbân'ın bu rivâyeti sahih olarak belirttiğini zikretmektedir.¹²³ Hâkim ise, kitabına aldığı hadisin isnadının sahih olduğunu; fakat Şeyhân'ın bu rivâyeti almadıklarını belirtmektedir.¹²⁴ Elbânî Ebû Dâvûd rivâyetini sahih olarak nitelemektedir.¹²⁵

Şekil 3: Mütâbî Şeması

Bu ifade Şerhu Meânî el-âsâr adlı eserde de; “خَالِفُوا الْيَهُودَ , وَصُومُوا يَوْمَ التَّاسِعِ , وَالْعَاشِرِ”¹²⁶ “Yahûdilere muhâlefet ediniz ve dokuzuncu ve onuncu günü oruç tutunuz” şeklinde değişik lafızlarla yer almaktadır.

Yahûdilere muhâlefet edilmesi mânasını içeren söz konusu hadiste anlatılmak istenen nedir? Muhâlefet etmek sadece namaz konusunda mı geçerlidir? Konu ile ilgili Fethü'l-Bârî'de şöyle bir rivâyet geçmektedir. “Enes (r.a.) anlatıyor: Hz. Peygamber namazda ayakkabısını hiç çıkarmazdı. Ancak bir defasında çıkarmıştı. (O zaman) cemâat da ayakkabılarını çıkarmışlardı. Hz. Peygamber, “Ayakkabılarınızı niye

¹²³ Bk. 120. Dipnot.

¹²⁴ Bk. 121. Dipnot.

¹²⁵ Elbânî, Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, *Sahihu ve da'ifu Sünen-i Ebî Dâvûd*, (Kuveyt: Müessesetü girâs, 2002), 3: 224.

¹²⁶ Tahâvî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed b. Selâme b. Abdulmelik b. Seleme el-Ezdî el-Hacerî el-Misrî, *Şerhu Meânî'l-âsâr*, thk. Muhammed Zührî en-Neccâr, Muhammed Seyyid Câdû'l-Hak, (Beyrut: Âlemü'l-kütüb, 1994), 2: 78.

çıkardınız?” diye sorunca, “Senin çıkardığını gördük, biz de çıkardık.” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “*Bana Cebrail (a.s.) ayakkabılarımda necâset bulunduğunu haber verdi. (o yüzden çıkardım.)*”¹²⁷ Görüldüğü gibi Hz. Peygamber her zaman ayakkabısıyla namaz kılmış, ancak bir defasında temizlikten ötürü ayakkabılarını çıkarmış. Ülemâ da, temizlik için olan bu ve benzeri hadisleri Yahûdilere muhâlefet etmek açısından değerlendirmişler. Bu konuda muhâlefet etmek müstehap işlerden demişler. Çünkü burada söz konusu olan muhâlefet, sadece namazda değil.¹²⁸ Nâfile oruç tutmak,¹²⁹ saç ve sakal boyama, tıraş etme¹³⁰ gibi günlük yaşamda da olabilir.¹³¹ İmam Şâfi (ö. 204) ise, “Hz. Peygamber’in son uygulaması, ayakkabılarını çıkararak namaz kılmak olmuştur. Yahûdî ve Hristiyanların ayakkabı çıkarmak gibi alışkanlıkları bulunmamaktadır. Fakat Resûlullah’ın (s.a.v.) olmadığı zamanımızda, bizim namazda ayakkabımızı çıkarmamız edeptendir” şeklinde görüş bildirmiştir.¹³²

İlgili hadis hakkında; Şerhü Süneni Ebî Dâvûd isimli eserde; “Yahûdilere muhâlefet etmek, namazda mestleri ve ayakkabıları giymekle olur. Ayakkabılar temiz olduğu sürece onları giyerek namaz kılmak câizdir”¹³³ denilmektedir.

Azîmâbâdî, bu hadisten ayakkabı ile namaz kılmanın müstehap olduğu hükmü çıkacağını beyan etmektedir.¹³⁴

Ayakkabıyla namaz kılmanın müstehap olması Yahûdî ve Hristiyanlara muhâlefet etmek cihetiyledir. Yoksa mutlak olarak ayakkabıyla namaz kılmak müstehap olduğu için değildir.

¹²⁷ İbn Receb, Zeynüddîn Abdurrahmân b. Ahmed ed-Dimaşkî, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, thk. İbrahim b. İsmail el-Kâdî, (Medîne: Mektebetü'l-ğurebâ el-eseriyye, 1996), 3: 43.

¹²⁸ Aynî, Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed b. Hüseyin el-Gaytâbî el-Hanefî Bedruddîn el-Aynî, *Ümdetü'l-kârî şerhü Sahîhi'l-Buhârî*, (Beyrut: Dâru'l-ihyâu't-türâsu'l-arabî, ts.), 4: 119.

¹²⁹ Bk. 122. Dipnot..

¹³⁰ Mûsâ Şâhîn Lâşîn, *Fethu'l-Mün'im Şerhu Sahîhi Müslim*, (Kahire: Dâru's-şurûk, 2002), 2: 167.

¹³¹ Ali el-Kârî, Ali b. Muhammed Ebu'l-Hasan Nüreddîn el-Molla el-Herevî el-Kârî, *Şerhü Müsnedü Ebî Hanîfe*, thk. Halil Mühyiddîn el-Meys, (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmiyye, 1985), 195.

¹³² Ali el-Kârî, *Mirkâtu'l-mefâtiḥ şerhü Mişkâti'l-Mesâbîḥ*, (Beyrut: Dâru'l-fikr, 2002), 2: 636

¹³³ el-Aynî, *Şerhü Süneni Ebî Dâvûd*, thk. Ebu'l-Münzir Hâlid b. İbrahim el-Mısırî, (Riyâd: Mektebetü'r-rüşd, 1999), 3: 197.

¹³⁴ Azîmâbâdî, Ebû Abdurrahman Muhammed Eşref es-Siddîkî, *Avnu'l-ma'bûd şerhü Süneni Ebî Dâvûd*, 2. Baskı, (Dimaşk: Dâru'l-feyhâ, 2013), 2: 289.

Nitekim Sehârenfûrî'nin Bezlû'l-Mechûd adlı kitabında; “Namaz önceleri Yahûdîlere muhâlefet etmek için ayakkabı ile kılınması lazım idi. Zamanımızda ise ehli kitaba muhâlefet etmek için namazların yalın ayak kılınması lazım. Çünkü onlar ibadet anında ayakkabılarını çıkarmıyorlar”¹³⁵ ifadesi yer almaktadır.

2.4. Ramazanda Hacamât Yapanın ve Yaptırının Orucunun Bozulması İle İlgili Rivâyet

4- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قَلَابَةَ، عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ، عَنْ

شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى عَلَى رَجُلٍ بِالْبَقِيعِ، وَهُوَ يَحْتَجِمُ، وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِي لِسْمَانَ عَشْرَةَ خَلْتُ مِنْ رَمَضَانَ، فَقَالَ: أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ. قَالَ أَبُو دَاوُدَ: وَرَوَى خَالِدُ الْحَدَّاءُ، عَنْ أَبِي قَلَابَةَ،

بِإِسْنَادِ أَيُّوبَ، مِثْلَهُ ¹³⁶

Tercüme: Ebû Dâvûd dedi ki: Bize Mûsâ b. İsmail anlattı. (dedi ki:) Bize Vuheyb anlattı. (dedi ki:) Bize Eyyûb Ebû Kılâbe'den, o Ebu'l-Eş'as'dan, o da Şeddâd b. Evs'in şöyle rivâyet ettiğini anlattı: Ramazanın on sekiz günü geçmişti ki, Resûlullah (s.a.v.) elimi tuttuğu halde Bakî'de kan aldırılmakta olan bir adama uğradı ve şöyle buyurdu: “*Kan alanın ve kan aldırmanın orucu bozulmuştur.*” Ebû Dâvûd, Hâlid el-Hazzâ'nın bu hadisi Ebû Kılâbe'den Eyyûb'un isnadıyla aynı şekilde rivâyet ettiğini söyledi.

Rivâyetin Senedi ve Râvileri

Şeddâd b. Evs → Ebu'l-Eş'as → Ebû Kılâbe → Eyyûb → Vuheyb → Mûsâ b. İsmail → Ebû Dâvûd.

Ebu'l-Eş'as es-San'ânî (ö. 101/719)¹³⁷

Ebû Kılâbe el-Cermî (ö. 104-107/ 722-726)¹³⁸

Eyyûb es-Sahtiyânî (ö. 131/748): Künyesi Ebû Bekir olan râvinin tam adı, Eyyûb b. Ebû Temîme Keysân el-Anazî el-Basrî el-Âdemî olup tüm cerh ve ta'dil

¹³⁵ Halîl Ahmed es-Sehârenfûrî, *Bezlû'l-mechûd fî halli Ebî Dâvûd*, (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, ts.), 4: 320-321.

¹³⁶ Ebû Dâvûd, “Savm”, 28.

¹³⁷ Bk. 45. Dipnot.

¹³⁸ Bk. 55. Dipnot.

âlimleri onu “sika” ve “hüccet” diye ta’dil etmişlerdir. Eyyûb, Enes b. Mâlik, el-Hasan ve Muhammed’ten rivâyette bulunmuş, kendisinden de Süfyân es-Sevrî ve Hammâd b. Zeyd hadis rivâyet etmişlerdir.¹³⁹

Vuheyb b. Hâlid (ö. 165/781): Künyesi Ebû Bekir, ismi Vuheyb b. Hâlid b. Aclân el-Basrî’dir. Onun hakkında cerh ve ta’dil âlimleri “leyse bihi bes, sebt” demişlerdir. Vuheyb, Hümejd et-Tavîl, Eyyûb es-Sahtiyânî, Hâlid el-Hazzâ, Dâvûd b. Ebû Hind, Saîd el-Cüreyrî ve Yahyâ b. Ebû İshâk el-Hadramî’den rivâyette bulunmuştur. Ondan da İsmail b. Uleyye, İbnu’l-Mübârek, İbn Mehdî, Yahyâ b. Âdem ve Ebû Dâvûd hadis rivâyet etmişlerdir.¹⁴⁰

Mûsâ b. İsmail (ö. 223/837): İsmi Mûsâ b. İsmail el-Minkarî, Ebû Seleme diye künyelenmiştir. Hakkında cerh ve ta’dil âlimleri “sikatün memûnün, sikatün sadukun” diye ta’dil etmişlerdir. O, Hemmâm b. Yahyâ, Hammâd b. Zeyd, İbnu’l-Mübârek ve Vuheyb b. Hâlid’ten rivâyette bulunmuş, kendisinden de el-Buhârî, Ebû Dâvûd ve birçok râvi hadis almışlardır.¹⁴¹

Rivâyette İlgili Değerlendirme

Kaydedilen hadisin yedi âdet şâhidi¹⁴² ve on bir âdet de mutâbii bulunmaktadır. Ebû Dâvûd bu hadisi Şeddâd b. Evs tariki dışında sahabeden Sevbân tarikiyle de rivâyet etmiştir.

Bu hadis, Şeddâd b. Evs tariki ile Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Dârimî’nin Sünen’inde ve Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde rivâyet edilmiştir. Hadisin metni sebebi vurûd hariç aynıdır. Hadis Ebû Dâvûd’da iki kanaldan rivâyet edilmiş olup senedi şu şekildedir:

Şeddâd b. Evs → Ebu’l-Eş’as → Ebû Kilâbe → Eyyûb es-Sahtiyânî → Vuheyb → Mûsâ b. İsmail → Ebû Dâvûd¹⁴³

¹³⁹ İbn Ebî Hâtim, 2: 255; Zehebî, *Siyer*, 6: 20.

¹⁴⁰ Zehebî, *Siyer*, 8: 223; İbn Hacer, *Tehzîbü’l-Tehzîb*, 4: 333.

¹⁴¹ Zehebî, *Siyer*, 10: 360.

¹⁴² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 14: 373, 39: 322, 25: 238; 42: 137; Buhârî, “Savm”, 30; Ebû Dâvûd, “Savm”, 14; Tirmizî, “Savm”, 6;

¹⁴³ Bk. 136. Dipnot.

Şeddâd b. Evs → Ebû Kılâbe → Hâlid → Eyyûb es-Sahtiyânî → Vuheyb →
Mûsâ b. İsmail → Ebû Dâvûd

İbn Mâce rivâyetinin senedi:

Şeddâd b. Evs → Ebû Kılâbe → Yahyâ b. Ebû Kesîr → Şeybân → Ubeydullah
→ Ahmed b. Yûsuf es-Sülemî → İbn Mâce¹⁴⁴

Dârimî rivâyetinin senedi:

Şeddâd b. Evs → Ebû Esmâ er-Rahabî → Ebu'l-Eş'as → Abdullah b. Yezîd
→ Âsım → Yezîd b. Hârûn → Dârimî¹⁴⁵

Ahmed b. Hanbel, "Hadisu Şeddâd" başlığı altında bu hadisi sekiz kanaldan rivâyet etmiştir. Bu sekiz tarikin metninde bir farklılık yoktur. Diğer senedleri ise şemada verilmiştir. **Ahmed b Hanbel'deki rivâyet zinciri:**

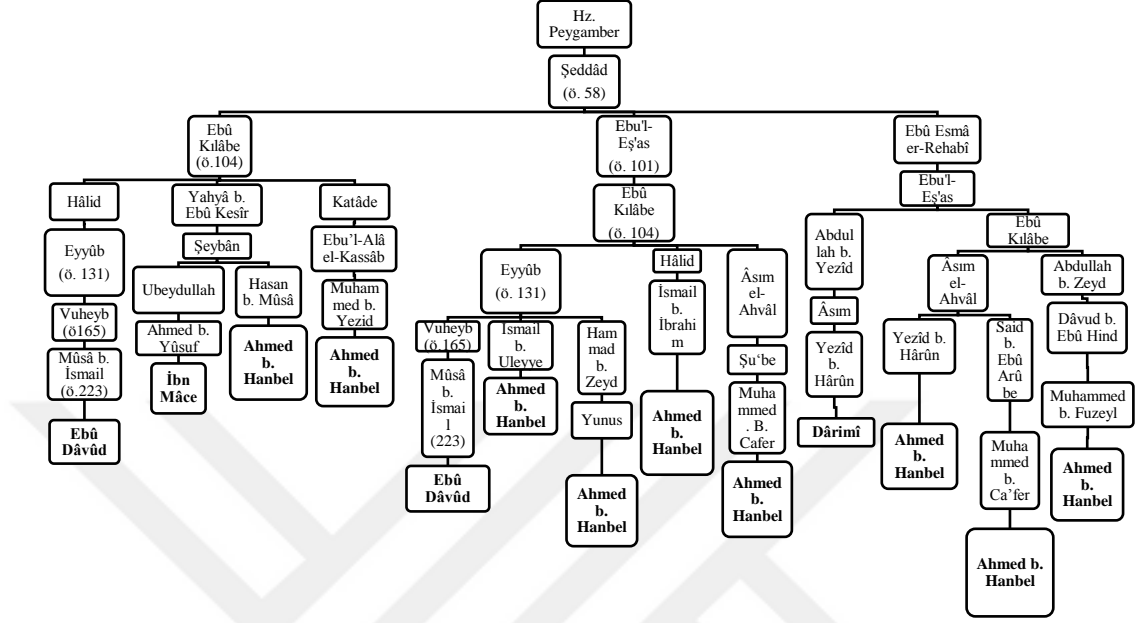
Şeddâd b. Evs → Ebu'l-Eş'as → Ebû Kılâbe → Hâlid → İsmail b. İbrahim →
Ahmed b Hanbel¹⁴⁶

¹⁴⁴ İbn Mâce, "Siyâm", 18.

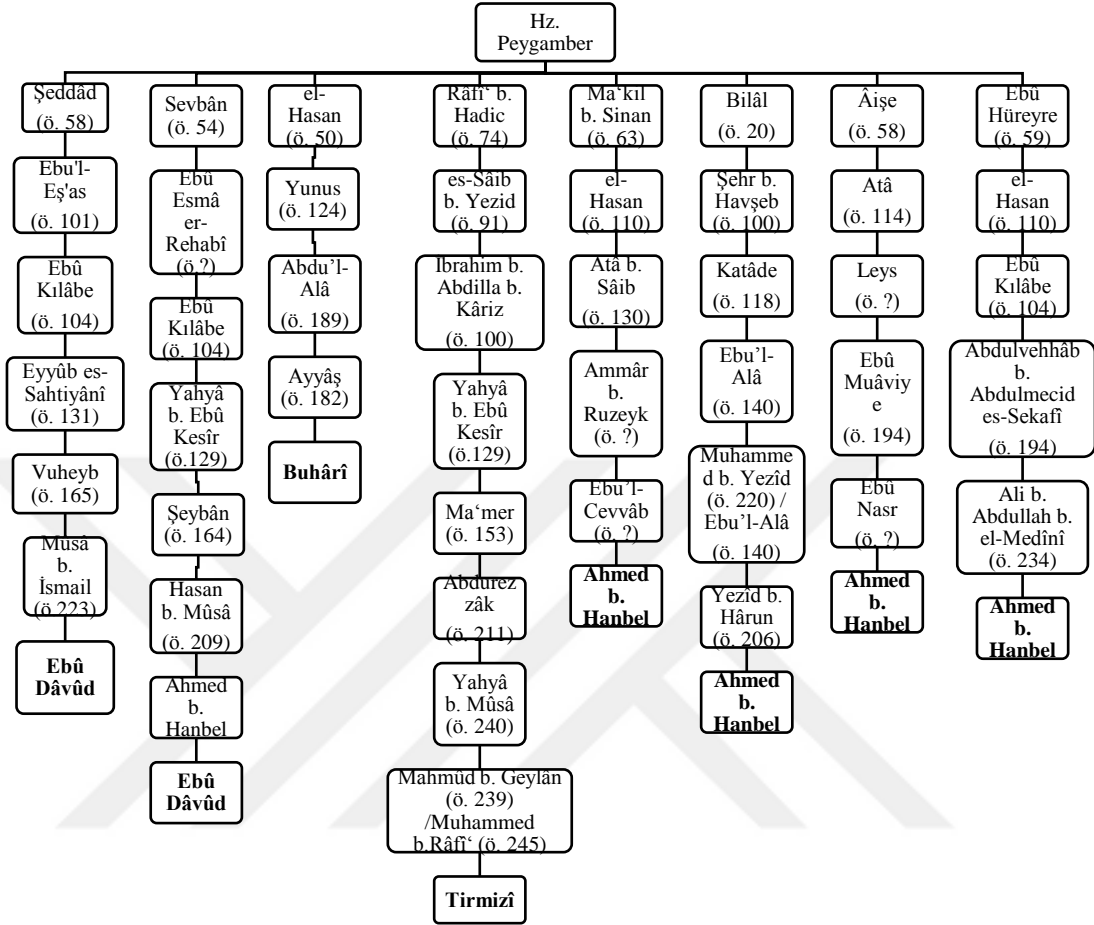
¹⁴⁵ Dârimî, "Savm", 26.

¹⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 336.

Şekil 4: Mütâbî Şeması

Şekil 5: Şevâhid Şeması

Esas alınan metin Ebû Dâvûd metnidir. Ebû Dâvûd, Buhârî ve Müslim hariç diğer kaynaklara nazaran en sahih kitap olarak kabul edildiği için Ebû Dâvûd metni esas alındı. Diğerleri de buna göre mukayese yapılmaktadır.

Ebû Dâvûd'un rivâyeti ile diğer müelliflerin kaydettikleri rivâyetler karşılaştırıldığında hadisin metninde şu farklılıkların olduğu görülmektedir: Ebû Dâvûd rivâyetinde: *أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى عَلَى رَجُلٍ بِالْبَقِيعِ، وَهُوَ يَحْتَجِمُ، وَهُوَ أَخَذَ بِيَدِي لَثَمَانَ عَشْرَةَ* hadisin tamamı bu şekilde iken, Tirmizî rivâyetinde: *أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ* şeklindedir. Diğer müelliflerin kaydettikleri rivâyetlerde bunun dışında mütâbîn ve şevâhidinde bir değişiklik yoktur.

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى عَلَى رَجُلٍ بِالْبَقِيعِ، وَهُوَ يَحْتَجِمُ، وَهُوَ أَخَذَ بِيَدِي لَثَمَانَ عَشْرَةَ
خَلَّتْ مِنْ رَمَضَانَ، فَقَالَ: أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ

Ebû Dâvûd hadis hakkında hiçbir değerlendirme yapmamış ise bu onun sahih olduğuna delâlet eder.¹⁴⁷ Nitekim Elbânî de bu hadise sahih hükmünü vermiştir.¹⁴⁸

Meâlimu's-Sünen sahibi, ilgili hadisi tevil etmede ülemânın ihtilafa düştüğünü söylemektedir. Âlimlerin bir kısmı hadisin zâhirine bakarak oruçlunun hacamat yaptırmasıyla orucunun bozulacağına kanâat getirmişlerdir. Bu görüş Ahmed b. Hanbel ve İshâk b. Râheveyh'e âit olup oruçlu iken hacamat yaptırana keffâret değil sadece kaza gerektiğini eklemişler. Atâ'dan gelen bir haberde de, Hz. Ali (r.a.) ramazanda oruçlu iken hacamat yaptırana hem kaza hem de keffâret gerek demiştir.¹⁴⁹ İbn Battâl ise bu konu ile ilgili şöyle demiştir: "Hacamat yaptırma konusuna gelince sahabenin, tâbiînin ve ülemanın çoğunluğu hacamat yaptırmanın orucu bozmayacağı görüşüne birleşmişlerdir. İbn el-Kisâr (397/1007), cumhurun delili İbn Abbas'tan gelen rivâyettir demiştir. "Hz. Peygamber oruçlu ve ihramlıyken hacamat yaptırdı." diye rivâyet olunmuştur. Her iki tarafın hadisi de sahih ise, o zaman İbn Abbâs'ın rivâyeti nâsîh, Şeddâd ve Sevbân rivâyeti mensûh olmuş olur. Şeddâd'ın işittiği hadisi Hz. Peygamber, fetih senesinde yani hicretin sekizinci senesinin ramazan ayında bir adamı hacamat yaptırırken görünce söylemiştir. Fakat İbn Abbâs'ın rivâyeti, vedâ haccında görülen bir olay olup hicretin onuncu senesinde olmuştur. Bu durumda sonraki rivâyet öncekini nesh etmiş olmaktadır."¹⁵⁰

Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râheveyh hadisin zahirine bakarak kan alanın da aldıranın da orucunun bozulacağını ve onlara sadece kaza gerekeceğini söylemişlerdir. Atâ b. Ebû Rabâh'tan rivayet edilen bir görüşe göre ise; Ramazan ayında oruçluymen kan aldırana kimseye hem kaza hem de keffâret gerekir. Dolayısıyla İbn Ömer, Ebû Mûsa el-Eş'arî ve Enes b. Malik gibi sahabenin Ramazan ayında akşamları kan aldırıldığı rivâyet edilir.¹⁵¹

el-Evzâî, İbnu'l-Müseyyeb, eş-Şa'bî, İbrahim en-Nehâî gibi âlimler oruçlu kimse zayıf düşeceğinden dolayı kan aldırması mekruhtur demişlerdir. Süfyân es-Sevrî, İmam Mâlik, İmam Şâfi' ve Ebû Hanîfe'ye göre ise, oruçlu kimsenin kan

¹⁴⁷ Ebû Dâvûd, *Risâletü Ebû Dâvûd ile ehli Mekke fî vasfi Sünenihi*, thk. Muhammed Lütfi es-Sabbâh, (Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 1985), 28.

¹⁴⁸ Elbânî, *Sahihu ve daifu Süneni Ebû Dâvûd*, 1: 2.

¹⁴⁹ Hattâbî, Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hattâb el-Busfî, *Meâlimu's-Sünen*, (Haleb: Matbû'atü'l-İlmiyye, 1932), 2: 110.

¹⁵⁰ İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 4: 81.

¹⁵¹ Azîmâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd*, 6: 321.

aldırmasında hiçbir sakınca yoktur. Oruçlunun kan aldırmasını caiz görenlerin gerekçesi, kişinin kan aldırınca zayıf düşmeksizin occurrence tamamlayabilecek durumda olmasıdır. Şayet kişi kan aldırıldığı zaman zayıf düşerek orucunu bozma ihtimali varsa bu durumda yine mekruh olur.¹⁵² Bu konu ile ilgili kaynaklarda başka görüş ve uygulamalar da zikredilmiştir.

2.5. Akıllı ve Âciz Kimse İle İlgili Rivâyet

5- حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكَيْعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ

حَبِيبٍ، عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: الْكَيِّسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ،
وَالْعَاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ¹⁵³

Tercüme: Bize Süfyân b. Vekî' rivâyet etti. (dedi ki:) Bize Îsâ b. Yûnus Ebû Bekir b. Ebû Meryem'den, o Damra b. Habîb'ten, o Şeddâd b. Evs'ten, o da Nebî'den (s.a.v.) rivâyetle şöyle buyurdu: “Akıllı kişi, nefsine hâkim olan ve ölümden sonrası için çalışan kimsedir. Âciz ise, nefsini hevasına/isteklerine tâbi kılan ve (bu halde) Allah'tan (iyilikler) temenni eden kimsedir.”

Rivâyetin Senedi ve Râvileri

Şeddâd b. Evs → Damra b. Habîb → Ebû Bekir b. Ebû Meryem → Îsâ b. Yûnus → Süfyân b. Vekî' → Tirmizî

Damra b. Habîb (ö. 130/747)¹⁵⁴

Ebû Bekir b. Ebû Meryem (ö. 156/772): Tam adı, Ebû Bekir b. Ebû Meryem el-Gassânî eş-Şâmî'dir.¹⁵⁵ Cerh ve ta'dil âlimlerinden birçoğu bu râviyi cerh etmişlerdir. Ebû Zur'a ise, onu “münkerü'l-hadis” diye nitelemiştir. Ebû Dâvûd da, Ebû Bekir b. Ebû Meryem'in evine hırsız girdiğini mücevherlerini çaldıktan sonra aklının gittiğini ve ihtilat yapmaya başladığını söylemiştir. Ebû Bekir b. Ebû Meryem, başta Damra b. Habîb olmak üzere el-Velîd b. Süfyân b. Ebû Meryem, Hükeym b. Umeyr, Râşid b. Sa'd, 'Atıyye b. Kays'ten hadis rivâyet etmiştir. Ondan da Abdullah

¹⁵² Hattâbî, *Meâlimü's-sünen*, 2: 110.

¹⁵³ Tirmizî, “Sıfatü'l-kıyâme”, 25.

¹⁵⁴ Bk. 50. Dipnot.

¹⁵⁵ Zehebî, *Siyer*, 7: 64.

b. el-Mübârek, Îsâ b. Yûnus, İsmail b. Ayyâş, el-Velîd b. Müslim, Bakıyye b. el-Velîd rivâyette bulunmuşlardır.¹⁵⁶

Îsâ b. Yûnus (ö. 188/803): Tam adı Îsâ b. Yûnus b. Ebû İshâk es-Sübe‘î’dir. Künyesi de Ebû Amr’dır. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Hâtim er-Râzî, onun hakkında sika demişlerdir. Ebû Zür‘a ise, Îsâ b. Yûnus’un hadiste hâfız olduğunu söylemiştir. İbnü’l-Medînî de onun hakkında: “me’mûnün sikatün”, “sikatün sikatün” ifadelerini kullanmıştır. Îsâ b. Yûnus, başta Ebû Bekir b. Ebû Meryem olmak üzere Yûsuf b. İshâk b. Ebû İshâk, Süleymân et-Teymî, Hişâm b. Urve, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî’den hadis rivâyet etmiştir. Ondan da kendi oğlu Amr b. Îsâ, Hammâd b. Seleme, Abdulah b. Vehb, İshak b. Râheveyh, Müsedded ve Ali b. el-Medînî rivâyette bulunmuşlardır.¹⁵⁷

Süfyân b. Vekî‘ (ö. 247/861): Tam adı Süfyân b. Vekî‘ b. el-Cerrâh er-Rüâsî, künyesi Ebû Muhammed el-Kûfî’dir.¹⁵⁸ Nesâî, onun hakkında sika değildir demiştir. Ebû Zür‘a ise, yalanla itham edildiğini söylemiştir. Süfyân b. Vekî‘ başta Îsâ b. Yûnus olmak üzere İbn İdrîs, İbn Nümeyr, Yahyâ b. Kattân, Cerîr b. Abdulhamid ve İbn Uyeyne’den hadis rivâyet etmiştir. Ondan da Tirmizî, İbn Mâce, Bakî b. Mahled, İbn Cerîr et-Tâberî rivâyette bulunmuşlardır.¹⁵⁹

Rivâyette İlgili Değerlendirme

Kaydedilen hadisin üç âdet mutâbii bulunmaktadır. Bu hadisi Şeddâd tariki ile Tirmizî, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel rivâyet etmişlerdir. Esas alınan metin Tirmizî metnidir. Tirmizî, Ebû Dâvud, Buhârî ve Müslim hariç diğer kaynaklara nazaran en sahih kitap olarak kabul edildiği için Tirmizî metni esas alınmıştır. Diğerleri de buna göre mukayese yapılacaktır.

Diğer müelliflerin kaydettikleri rivâyet ile esas alınan Tirmizî metni aynıdır. Hadis Tirmizî’de iki kanaldan rivâyet edilmiş olup senedi şu şekildedir:

1. Şeddâd b. Evs → Damra b. Habîb → Ebû Bekir b. Ebû Meryem → Îsâ b. Yûnus → Süfyân b. Vekî‘ → Tirmizî¹⁶⁰

¹⁵⁶ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, 33: 108; Zehebî, *Siyer*, 7: 64; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4: 490.

¹⁵⁷ Buhârî, *et-Tarihü’l-kebîr*, 6: 406; Zehebî, *Siyer*, 8: 489; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 3: 371.

¹⁵⁸ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, 11: 200; Zehebî, *Siyer*, 12: 152.

¹⁵⁹ Buhârî, *et-Tarihü’s-sağîr*, 2: 355; Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, 11: 200; Zehebî, *Siyer*, 12: 152; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 2: 62.

¹⁶⁰ Bk. 153. Dipnot.

2. Şeddâd b. Evs → Damra b. Habîb → Ebû Bekir b. Ebû Meryem → İbnü'l-Mübârek → Amr b. Avn → Abdullah b. Abdurrahmân → Tirmizî

İbn Mâce rivâyetinin senedi şu şekildedir:

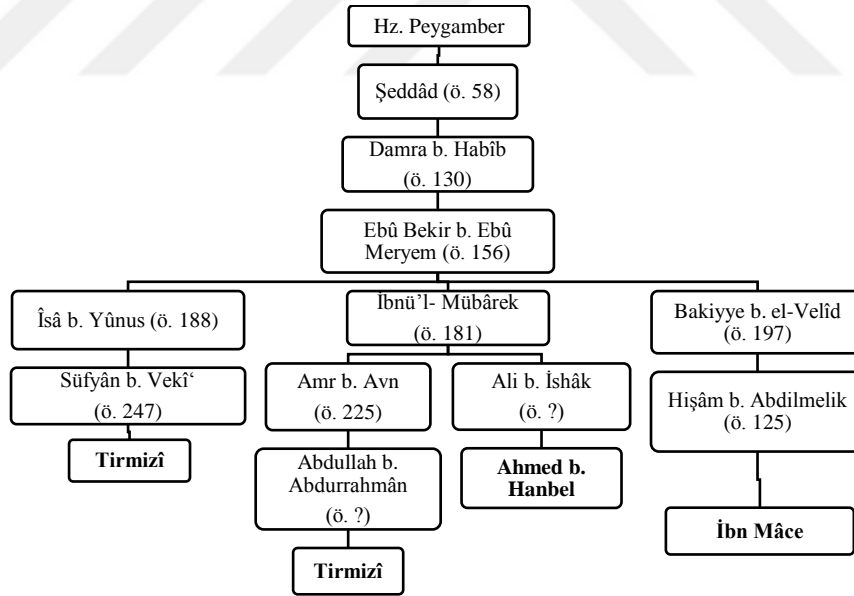
Şeddâd b. Evs → Damra b. Habîb → Ebû Bekir b. Ebû Meryem → Bakiyye b. el-Velîd → Hişâm b. Abdilmelik → İbn Mâce¹⁶¹

Ahmed b. Hanbel rivâyetinin senedi şu şekildedir:

Şeddâd b. Evs → Damra b. Habîb → Ebû Bekir b. Ebû Meryem → Abdullah b. Mübârek → Ali b. İshâk → Ahmed b. Hanbel¹⁶²

Hadisin diğer kaynaklardaki senedlerine bakıldığında, bütün senedler Ebû Bekir b. Ebû Meryem'e kadar aynıdır. Ortak râvi Ebû Bekir b. Ebû Meryem'dir. Ebû Bekir b. Ebû Meryem'den sonra râviler çoğalmaktadır. Ebû Bekir b. Ebû Meryem'den hadisi birkaç râvi rivâyet ettiği için diğer rivâyetler ilgili hadisin tâbileri olmaktadır.

Şekil 6: Mütâbî Şeması

¹⁶¹ İbn Mâce, "Zühd", 31.

¹⁶² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 350.

Hadisin metnine gelince, bütün rivâyetlerde aynıdır. Sadece Tirmizî rivâyetinde “تَمَنَّيَ عَلَى اللَّهِ” olan kısım İbn Mâce’de “تَمَّ تَمَنَّيَ عَلَى اللَّهِ” şeklindedir. Yani “vâv” atıf harfi yerine “sümme” atıf harfi kullanılmıştır. Diğer bütün lafızlar aynıdır.

“الْكَيْسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ” Akıllı kimse yani işlerinde basiret sahibi, işlerin sonuçlarını düşünebilen kimse, kendi nefsinin hesaba çekebilene, kendi nefsinin boyun eğdiren ve ölüm gelmeden önce ölümden sonraki ahiret hayatı için amel eden, kendi nefsinin hesaba çekebilene kimse demektir. Aciz kimse de nefsinin kendi gayrı meşrû arzu isteklerine tabi kılan ve bu halde olmasına rağmen Allah’tan affetmesini uman kimsedir.¹⁶³ Hz. Ömer’in (r.a.) “حاسبوا أنفسكم قبل أن تحاسبوا” “Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekin” sözü de bu hadisin manâsını açıklamaktadır.¹⁶⁴

Elbânî, bu hadise zayıf hükmünü vermiştir.¹⁶⁵ Şuayb el-Arnâvut da bu hadis Ebû Bekir b. Ebû Meryem’den dolayı isnadı zayıftır demiştir.¹⁶⁶

2.6. Hazine Değerindeki Dualar İle İlgili Rivâyet

6- حَدَّثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، عَنْ حَسَّانَ بْنِ عَطِيَّةَ، قَالَ: كَانَ شَدَّادُ بْنُ أَوْسٍ، فِي سَفَرٍ، فَتَزَلَّ مَنْزِلًا، فَقَالَ لِغُلَامِهِ: انْتَبِهْ بِالسُّفْرَةِ نَعِيَتْ بِهَا، فَأَنْكَرْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: مَا تَكَلَّمْتُ بِكَلِمَةٍ مُنْذُ أَسَلَّمْتُ إِلَّا وَأَنَا أَخْطِئُهَا وَأَرْزُمُهَا غَيْرَ كَلِمَتِي هَذِهِ، فَلَا تَحْفَظُوهَا عَلَيَّ، وَاحْفَظُوا مِنِّي مَا أَقُولُ لَكُمْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " إِذَا كَنَزَ النَّاسُ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ، فَأَكْبَرُوا هَوْلًا الْكَلِمَاتِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الثَّبَاتَ فِي الْأَمْرِ، وَالْعَزِيمَةَ عَلَى الرَّشْدِ، وَأَسْأَلُكَ شُكْرَ نِعْمَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ حُسْنَ عِبَادَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ قَلْبًا سَلِيمًا، وَأَسْأَلُكَ لِسَانًا صَادِقًا، وَأَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا تَعَلَّمَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَعَلَّمَ، وَأَسْتَغْفِرُكَ لِمَا تَعَلَّمَ، إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ " ¹⁶⁷.

Tercüme: Bize Ravh anlattı. (dedi ki:) Bize el-Evzâ‘î, Hassân b. ‘Atıyye’den rivâyet ederek şöyle dedi: Şeddâd b. Evs bir defasında seferde iken bir yerde konakladı ve hizmetçisine; “sofrayı getir de onunla oyalanalım.” dedi. Ben de onun (bu tavrını) garipsedim. O da dedi ki: ben Müslüman olduğumdan

¹⁶³ Tirmizî, “Sıfatü’l-kıyâme, 25).

¹⁶⁴ Ebû’l-‘Ulâ Muhammed b. Abdurrahmân b. Abdurrahim el-Mübârekfûrî, *Tuhfetü’l-ahvezî bi şerhi Câmi’i’t-Tirmizî*, (Dimaşk: Dâru’l-fikr, ts.), 7: 156.

¹⁶⁵ Elbânî, *Da’ifu Süneni’t-Tirmizî*, 1: 279.

¹⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 350.

¹⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 338.

beri sadece sağlam bildiğim kelimeleri konuştum. Ancak şu kelime hariç. O kelimeyi ezberlemeyin, size söyleyeceğim şu şeyi benden ezberleyin: Resûlullah'ı (s.a.v.) şöyle buyururken işittim: “İnsanlar altın ve gümüş biriktirirlerse, siz şu kelimeleri iyice belleyin: Allahım ben senden işlerde sebatlı olmayı, doğru yolda yürüme konusunda kararlı olmayı isterim. Senin nimetine şükretmeyi, sana güzel ibâdet etmeyi isterim. Senden kalb-i selîm, sâdik lisan isterim. Senin bildiklerinin en hayırlısını isterim ve senin bildiklerinden sana sığınırım. Senin bildiklerinden (günahlarımdan) bağışlanmamı dilerim, şüphesiz sen bütün gaybı en iyi bilensin.

Rivâyetin Senedi ve Râvileri

Şeddâd b. Evs → Hassân b. ‘Atıyye → el-Evzâ‘î → Ravh → Ahmed b.

Hanbel

Hassân b. ‘Atıyye (ö. 130/747):¹⁶⁸

el-Evzâ‘î (ö. 157/773): Tam adı Abdurrahmân b. Amr b. Yuhmad el-Evzâ‘î dir. Kendisi Hassân b. ‘Atıyye’den hadis rivâyet etmiştir. Sahabe döneminde doğmuş, tabiinin büyüklerindedir. Evzâ‘î, Şeyhu’l-İslam ve Şam ehlinin kendisine başvurduğu âlimlerden biridir. Muhammed b. Sa‘d, Evzâ‘î’nin hadis ilminde “hüccet ve me’mûn” olduğunu söylemiştir. Yahyâ b. Main ise el-Evzâ‘î sikadır demiştir. el-Evzâ‘î başta Hassân b. ‘Atıyye olmak üzere İshak b. Abdullah b. Ebû Talhâ, Şeddâd b. Ammâr, Atâ b. Ebû Rabâh, Katâde, Muhammed b. Sîrîn’den hadis rivâyet etmiştir. Ondan da Mâlik, Şü‘be, Süfyân es-Sevrî, İbnü’l-Mübarek, Abdurrezzâk, Yahyâ b. Saîd el-Kattân hadis rivâyet etmişlerdir.¹⁶⁹

Ravh (ö. 205/820): Tam adı Ravh b. Ubâde b. El-Alâ b. Hassân b. Amr b. Mersed el-Kaysî, künyesi Ebû Muhammed el-Basrî’dir. Cerh ve ta’dil âlimlerinden Yahyâ b. Maîn kendisinde bir beis olmadığını, sadûk olduğunu söylemiştir. Ebû Bekir er-Râzî ise sika olduğunu beyan etmiştir.¹⁷⁰ İbn Hibbân da *es-Sikât* kitabında zikrederek Ravh’ın sika olduğunu söylemiştir. Ravh başta el-Evzâ‘î olmak üzere Mâlik, İbn Cüreyc, İbn Avn, İbn Ebû Zi‘b, Şü‘be ve Süfyân es-Sevrî’den hadis rivâyet

¹⁶⁸ Bk. 47. Dipnot.

¹⁶⁹ İbn Sa‘d, *Tabakât*, 7: 488; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 17: 307; Zehebî, *Siyer*, 7: 107; İbn Hacer, *Tehzibü’t-Tehzib*, 2: 537.

¹⁷⁰ İbn Sa‘d, *Tabakât*, 7: 296.

etmiştir. Ondan da Ahmed b. Hanbel, İbn Nümeyr, İshâk b. Râheveyh, el-Hâris b. Ebû Üsâme ve Bîşr b. Mûsâ rivâyette bulunmuşlardır.¹⁷¹

Rivâyette İlgili Değerlendirme

Kaydedilen hadisin iki âdet mutâbii bulunmaktadır. Bu hadis sadece Şeddâd tariki ile Tirmizî ve Nesâî'nin Sünen'inde rivâyet edilmiştir. Esas alınan metin Ahmed b. Hanbel metnidir. Diğerleri de buna göre mukayese yapılacak. Ahmed b. Hanbel'de zikrolunan rivâyetin sened zinciri şu şekildedir:

Şeddâd b. Evs → Hassân b. 'Atıyye → el-Evzâî → Ravh → Ahmed b. Hanbel¹⁷²

Tirmizî rivâyetinin sened zinciri şu şekildedir:

Şeddâd b. Evs → el-Hanzalî → Ebu'l-A'lâ b. eş-Şihhîr → el-Cüreyrî → Süfyân → Ebû Ahmed ez-Zübeyrî → Mahmûd b. Ğaylân → Tirmizî¹⁷³

Nesâî rivâyetinin sened zinciri şu şekildedir:

Şeddâd b. Evs → Ebu'l-A'lâ → Saîd b. el-Cüreyrî → Hammâd b. Seleme → Süleymân b. Harb → Ebû Dâvûd → Nesâî¹⁷⁴

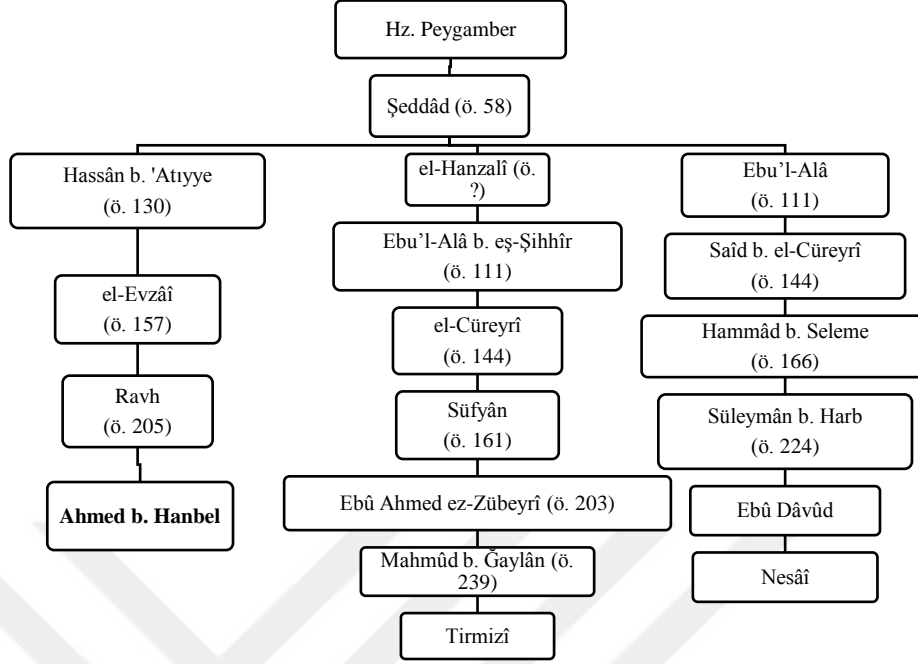
¹⁷¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 7: 296; İbn Hibbân, *Kitâbu's-sikât*, 1: 132; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 9: 238.

¹⁷² Bk. 167. Dipnot.

¹⁷³ Tirmizî, "Da'avât", 23.

¹⁷⁴ Nesâî, "Sehv", 61.

Şekil 7: Mütâbî Şeması

Esas alınan Ahmed b. Hanbel rivâyetiyle Tirmizî ve Nesâî rivâyetinin ortak bir râvisi yoktur.

Ahmed b. Hanbel rivâyeti ile diğer müelliflerin kaydettikleri rivâyetler karşılaştırıldığında ise hadisin metninde şu farklılıkların olduğu görülmektedir:

Ahmed b. Hanbel rivâyetinde: كَانَ شَدَّادُ بْنُ أَوْسٍ، فِي سَفَرٍ، فَنَزَلَ مِنْزِلًا، فَقَالَ لِعِغْلَامِهِ: ائْتِنَا بِالسُّفْرَةِ نَعْبِثُ بِهَا، فَأَنْكَرْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: مَا تَكَلَّمْتُ بِكَلِمَةٍ مِنْذُ أَسْلَمْتُ إِلَّا وَأَنَا أَخْطِئُهَا وَأَزْمُهَا غَيْرَ كَلِمَتِي هَذِهِ، فَلَا تَحْفَظُوهَا عَلَيَّ، وَاحْفَظُوا مِنِّي مَا أَقُولُ لَكُمْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " إِذَا كَنَزَ النَّاسُ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ، فَانْكُرُوا هَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ

Ahmed b. Hanbel'in rivâyetinden farklı olarak Tirmizî rivâyetinde: شَدَّادُ بْنُ أَوْسٍ فِي سَفَرٍ، فَقَالَ: أَلَا أَعْلَمُكَ مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْلَمُنَا أَنْ نَقُولَ

Nesâî rivâyetinde: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ فِي صَلَاتِهِ: أَنْتَ إِفَادَةِ، NESÂÎ rivâyetinde bulunmamaktadır.

Bunların dışında manâya etki etmeyecek küçük kelime farklılıkları ve cümlelerin yer değişiklikleri bulunmaktadır.

Hem Tirmizî hem de Nesâî rivâyeti için el-Elbânî zaif değerlendirmesinde bulunmuştur.¹⁷⁵ Şuayb el-Arnâvut da, senedde yer alan Hassân b. A'tıyye, Şeddâd b. Evs'e yetişmediğini ondan hadis almadığını söylemiştir. Dolayısıyla senedinde kopukluk olduğundan bu hadis, bu haliyle münkat'ıdır.¹⁷⁶

2.7. Bu Ümmete Toplu Helâkın Olmaması İle İlgili Rivâyet

7- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ مَعْمَرٌ: أَخْبَرَنِي أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قَلَابَةَ، عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ الصَّنَعَانِيِّ، عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ الرَّحْبِيِّ، عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ رَزَى لِي الْأَرْضَ حَتَّى رَأَيْتُ مَشَارِقَهَا وَمَغَارِبَهَا، وَإِنَّ مَلِكَ أُمَّتِي سَيَبْلُغُ مَا رَزَى لِي مِنْهَا، وَإِنِّي أُعْطِيتُ الْكَنْزَيْنِ الْأَبْيَضَ وَالْأَحْمَرَ، وَإِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ لَا يُهْلِكْ أُمَّتِي بِسَنَةِ بَعَامَةٍ، وَأَنْ لَا يُسَلِّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا فَيُهْلِكَهُمْ بِعَامَةٍ، وَأَنْ لَا يُبَسِّسَهُمْ شَيْعًا، وَلَا يُذِيقَ بَعْضُهُمْ بَأْسَ بَعْضٍ، وَقَالَ: "يَا مُحَمَّدُ إِنِّي إِذَا قَضَيْتُ قَضَاءً، فَإِنَّهُ لَا يُرَدُّ، وَإِنِّي قَدْ أَعْطَيْتُكَ لِأُمَّتِكَ أَنْ لَا أَهْلِكُهُمْ بِسَنَةِ بَعَامَةٍ، وَلَا أُسَلِّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِمَّنْ سِوَاهُمْ فَيُهْلِكُوهُمْ بِعَامَةٍ، حَتَّى يَكُونَ بَعْضُهُمْ يُهْلِكُ بَعْضًا، وَبَعْضُهُمْ يَقْتُلُ بَعْضًا، وَبَعْضُهُمْ يَسْبِي بَعْضًا" قَالَ: وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "وَإِنِّي لَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي إِلَّا الْأَيْمَةَ الْمُضِلِّينَ، فَإِذَا وُضِعَ السَّيْفُ فِي أُمَّتِي لَمْ يُرْفَعْ عَنْهُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ"¹⁷⁷

Tercüme: Bize Abdurrezzâk anlattı. (dedi ki:) Ma'mer şöyle dedi; Eyyûb bana Ebû Kılabe'den, o Ebu'l-Eş'as'tan, o Ebû Esmâ er-Rehâbî'den, o da Şeddâd b. Evs'ten rivâyetle: Nebî'nin (s.a.v.) şöyle buyurduğunu haber verdi: "Allah azze ve celle yeri benim için dürdü ve ben de yerin doğusu ve batısını gördüm. Muhakkak ki benim ümmetimin mülkü, benim için dürülen miktara ulaşacaktır. Bana da beyaz ve kırmızı iki hazîne verildi. Ben Rabbinden ümmetimin bir senede toplu helâk edilmemesini ve onların düşmanı ümmetime musallat olup da topluca helak etmemesini, onları gruplar haline bölmemesini ve birbirlerinin sıkıntılarını diğerlerine tatturmamasını istedim. Rabbin buyurdu ki: ey Muhammed! Ben bir şeye hükmettiysem o geri çevrilmez ve ben sana ümmetin için onları bir senede toplu helâk etmeyeceğimi, kendilerinin dışından bir düşmanı onlara musallat kılıp da onların onları toplu helâk etmeyeceklerini, hatta bazıları diğer bazılarını helâk etmeyeceğini, öldürmeyeceğini,

¹⁷⁵ Bk. 173-174. Dipnotlar.

¹⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 338.

¹⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 338.

esir almayacaklarının (teminatını) verdim. Hz. Peygamber buyurdu ki: ben ümmetimin için ancak saptırıcı önderler olmasından endişe ederim, şayet onların arasına kılıç konulursa (savaş patlak verirse) artık kıyamet gününe kadar bu kılıç onlardan kaldırılmayacaktır (savaş durmayacaktır”).

Rivâyetin Senedi ve Râvileri

Şeddâd b. Evs → Ebû Esmâ er-Rehâbî → Ebu'l-Eş'as → Ebû Kılâbe → Eyyûb → Ma'mer → Abdurrezzâk → Ahmed b. Hanbel

Ebû Esmâ er-Rehâbî (ö. ?):¹⁷⁸

Ebu'l-Eş'as (ö. 101/719):¹⁷⁹

Ebû Kılâbe (ö. 104/722):¹⁸⁰

Eyyûb (ö.131/748):¹⁸¹

Ma'mer (ö. 153/770): Tam adı Ma'mer b. Râşid el-Ezdî el-Huddânî Ebû Urve b. Ebû Amr el-Basrî'dir. Yahyâ b. Maîn Ma'mer b. Râşid hakkında; “esbetü'n-nâs, sika” lafızlarını, Amr b. Ali de “asdâku'n-nâs” tabirini kullanmışlardır. İclî ise “sikadır, salihdir” demiştir. Ma'mer b. Râşid başta Eyyûb b. Ebû Temîme olmak üzere Katâde, ez-Zührî, Âsım el-Ahvel, Eyyûb, Zeyd b. Eslem ve Abdullah b. Tâvûs'tan hadis rivâyet etmiştir. Ondan da Abdurrezzâk, Amr b. Dînâr, Saîd b. Ebû Arûbe, İbn Cüreyc ve Abdullah b. el-Mübârek rivâyette bulunmuştur.¹⁸²

Abdurrezzâk (ö. 211/826): Tam adı Abdurrezzâk b. Hemmâm b. Nâfî' el-Hımyerî Ebû Bekir es-San'ânî'dir. Ahmed b. Hanbel hadis konusunda Abdurrezzâk'tan daha iyisini görmedim derken, İbnü'l-Medînî de, “sikadır, sebtir” demiştir. Abdurrezzâk başta Ma'mer b. Râşid olmak üzere Abdullah b. Ömer, İkrime b. Ammâr, İbn Cüreyc, el-Evzâî, Mâlik, Süfyân es-Sevrî ve Ca'fer b. Süleymân'dan hadis rivâyet etmiştir. Ondan da İbn Uyeyye, Vekî' b. el-Cerrâh, Ebû Üsâme, Ali b. el-Medînî, Yahyâ b. Maîn, Abd b. Humeyd rivâyette bulunmuştur.¹⁸³

¹⁷⁸ Bk. 48. Dipnot.

¹⁷⁹ Bk. 45. Dipnot.

¹⁸⁰ Bk. 55. Dipnot.

¹⁸¹ Bk. 139. Dipnot.

¹⁸² Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 28: 303; Zehebî, *Siyer*, 9: 563; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4: 125.

¹⁸³ Zehebî, *Siyer*, 9: 563; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2: 572.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme

Yukarıda kaydettiğimiz hadis Ahmed b. Hanbel, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce tarafından rivâyet edilmiştir. Hadisin metni bazı yerleri hariç genelde aynıdır. Hadisin diğer kaynaklardaki senedlerine bakılacak olursa, hadis Şeddâd b. Evs ve Sevbân'dan rivâyet edilmiştir. Sevbân tarikinin ortak râvisi Hammâd'tır.

Ahmed b. Hanbel rivâyetinde Şeddâd b. Evs tariki şu şekildedir:

Şeddâd b. Evs → Ebû Esmâ er-Rehâbî → Ebû el-Eş'as → Ebû Kılâbe → Eyyûb → Ma'mer → Abdurrezzâk → Ahmed b. Hanbel¹⁸⁴

Ahmed b. Hanbel rivâyetinde Sevbân tariki ise şu şekildedir:

Sevbân → Ebû Esmâ er-Rehâbî → Ebû Kılâbe → Eyyûb → Hammâd → Affân → Ahmed b. Hanbel¹⁸⁵

Müslim rivâyetinde Sevbân tariki şu şekildedir:

Sevbân → Ebû Esmâ er-Rehâbî → Ebû Kılâbe → Eyyûb → Hammâd → Kuteybe b. Saîd → Müslim¹⁸⁶

Ebû Dâvûd rivâyetinde Sevbân tariki şu şekildedir:

Sevbân → Ebû Esmâ er-Rehâbî → Ebû Kılâbe → Eyyûb → Hammâd → Süleyman b. Harb → Ebû Dâvûd¹⁸⁷

Tirmizî rivâyetinde Sevbân tariki şu şekildedir:

Sevbân → Ebû Esmâ er-Rehâbî → Ebû Kılâbe → Eyyûb → Hammâd → Kuteybe b. Saîd → Tirmizî¹⁸⁸

¹⁸⁴ Bk. 177. Dipnot.

¹⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 37: 338.

¹⁸⁶ Müslim, "Fiten", 2889.

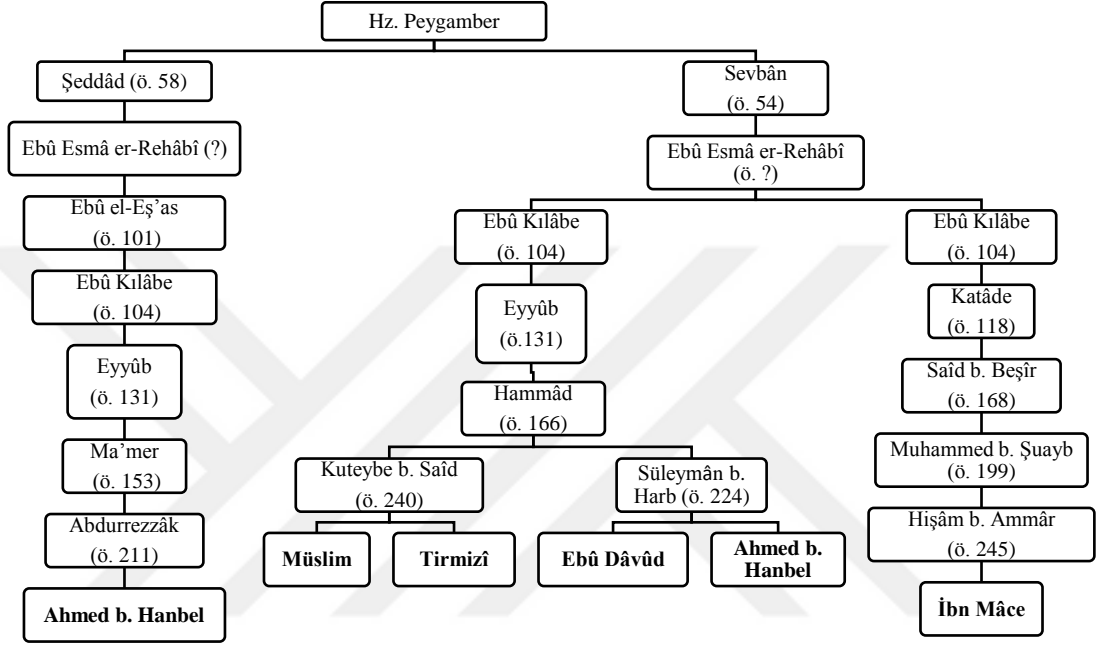
¹⁸⁷ Ebû Dâvûd, "Fiten", 1.

¹⁸⁸ Tirmizî, "Fiten", 14.

İbn Mâce rivâyetinde Sevbân tariki şu şekildedir:

Sevbân → Ebû Esmâ er-Rehâbî → Ebû Kılâbe → Katâde → Saîd b. Beşîr → Muhammed b. Şuayb → Hişâm b. Ammâr → İbn Mâce¹⁸⁹

Şekil 8: Şevâhid Şeması

Ahmed b. Hanbel rivâyetiyle diğer müelliflerin Sevbân tariki ile kaydettiği rivâyeti karşılaştırıldığında şu şekilde değişiklikler ortaya çıkmaktadır: Ahmed b. Hanbel'in Şeddâd tariki ile rivâyet edilen hadiste: *وَأَنْ لَا يُسَلَّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا فَيُهْلِكُهُمْ بِعَامَّةٍ*, şeklinde olan cümle, Müslim rivâyetinde: *وَأَنْ لَا يُسَلَّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ، فَيَسْتَبِيحُ* şeklindedir. Ahmed b. Hanbel rivâyetindeki: *فَيُهْلِكُوهُمْ بِعَامَّةٍ* ifâdesi, Müslim rivâyetinde yoktur. Müslim rivâyetinde: *يَسْتَبِيحُ بِيَضَّتَهُمْ، وَلَوْ اجْتَمَعَ عَلَيْهِمْ مَنْ بِأَقْطَارِهَا - أَوْ قَالَ* Ahmed b. Hanbel rivâyetinde yoktur. Ahmed b. Hanbel rivâyetinin sonundaki: *وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " وَإِنِّي لَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي إِلَّا الْأَيْمَةَ الْمُضْلِينَ، فَإِذَا وُضِعَ* bu cümle Müslim rivâyetinde yoktur. Bunun dışında manâya etki etmeyecek şekilde cümle yer değişiklikleri ve kelime farklılıkları yer almaktadır.

¹⁸⁹ İbn Mâce, "Fiten", 9.

Benzer bir rivâyet Ebû Dâvûd'ta da rivâyet edilmiş olup, Ahmed b. Hanbel rivâyetinden farklı olarak: **وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَلْحَقَ قَبَائِلَ مِنْ أُمَّتِي بِالْمُشْرِكِينَ، وَحَتَّى تَعْبُدَ قَبَائِلَ مِنْ أُمَّتِي الْأَوْثَانَ، وَإِنَّهُ سَيَكُونُ فِي أُمَّتِي كَذَّابُونَ ثَلَاثُونَ، كُلُّهُمْ يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ، وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، وَلَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي عَلَى الْحَقِّ - قَالَ ابْنُ عِيسَى: «ظَاهِرِينَ» ثُمَّ اتَّفَقَا - لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ، حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ** cümle yer almaktadır. Yani Ebû Dâvûd rivâyetinde geçen bu cümleler esas alınan Ahmed b. Hanbel rivâyetinde yoktur. Ebû Dâvûd rivâyetinde de bunun dışında bir farklılık yoktur. Rivâyetin diğer kısmı Müslim rivâyetiyle aynıdır.

İbn Mâce rivâyetine gelince, Ahmed b. Hanbel rivâyetinde: **وَإِنِّي أُعْطِيتُ الْكَنْزَيْنِ، الْأَصْفَرَ أَوْ الْأَحْمَرَ، سَيِّبُلُغُ وَإِنَّ مَلِكًا أُمَّتِي، وَقِيلَ لِي: إِنَّ مَلِكًا إِلَى حَيْثُ زُوِيَ مَا زُوِيَ لِي مِنْهَا، وَإِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ لَا يَهْلِكُ أُمَّتِي، وَإِنِّي سَأَلْتُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ ثَلَاثًا، أَنْ لَا يُسَلِّطَ** şeklinde olan cümle, İbn Mâce rivâyetinde: **وَإِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ لَا يَهْلِكُ أُمَّتِي، وَإِنِّي سَأَلْتُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ ثَلَاثًا، أَنْ لَا يُسَلِّطَ** şeklinde olan cümle, İbn Mâce rivâyetinde: **وَإِنِّي سَأَلْتُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ ثَلَاثًا، أَنْ لَا يُسَلِّطَ** şeklinde olan cümle, İbn Mâce rivâyetinde: **وَإِنِّي سَأَلْتُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ ثَلَاثًا، أَنْ لَا يُسَلِّطَ** şeklinde olan cümle, İbn Mâce rivâyetinde: **وَإِنِّي سَأَلْتُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ ثَلَاثًا، أَنْ لَا يُسَلِّطَ** şeklindedir. Bunun dışında Ahmed b. Hanbel rivâyetine nazaran diğer müelliflerin kaydettikleri farklılıkları kapsamaktadır.

Tirmizî kendisinin kaydettiği rivâyete “hasen sahih” değerlendirmesinde bulunmuştur.¹⁹⁰ Şuayb el-Arnâvut bu hadis ile ilgili olarak, “sahih” hükmünü vermektedir.¹⁹¹ el-Elbânî de diğer müelliflerin kaydettiği rivâyetlere sahih demiştir.¹⁹²

2.8. Kelime-i Tevhîdin Faydası İle İlgili Rivâyet

8- حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ، عَنْ رَاشِدِ بْنِ دَاوُدَ، عَنْ يَعْلَى بْنِ شَدَّادٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي شَدَّادُ بْنُ أَوْسٍ، وَعِبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ، حَاضِرٌ يُصَدِّقُهُ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: " هَلْ فِيكُمْ غَرِيبٌ؟ " يَعْنِي أَهْلَ الْكِتَابِ. فَقُلْنَا: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَأَمَرَ بِعَلْقِ الْبَابِ، وَقَالَ: " اِرْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ، وَقُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ " فَرَفَعْنَا أَيْدِيَنَا سَاعَةً، ثُمَّ وَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ، ثُمَّ

¹⁹⁰ Bk. 169. Dipnot.

¹⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 339.

¹⁹² Bk. 168, 169, 170. Dipnotlar.

قَالَ: " الْحَمْدُ لِلَّهِ، اللَّهُمَّ بَعَثْتَنِي بِهَذِهِ الْكَلِمَةِ، وَأَمَرْتَنِي بِهَا، وَوَعَدْتَنِي عَلَيْهَا الْجَنَّةَ، وَإِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ " ثُمَّ

قَالَ: " أَبْشِرُوا، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ غَفَرَ لَكُمْ¹⁹³

Tercüme: Ahmed b. Hanbel dedi ki: Bize el-Hakem b. Nâfi‘ Ebu’l-Yemân anlattı. (dedi ki:) Bize İsmail b. Ayyâş, Râşid b. Dâvûd’tan, o Ya‘lâ b. Şeddâd’tan anlattı. (dedi ki:) orada hazır bulunup onu tasdik eden Ubâde b. Sâmit olduğu halde, babam Şeddâd b. Evs bana anlattı ve şöyle dedi: “Biz Allah Resûlu’nun yanındaydık. O, şöyle buyurdu: “*Aranızda yabancı varmı?*” Yani ehli-kitap birisi. Biz de: “hayır ey Allah’ın elçisi” dedik. O (s.a.v.) kapıyı kapatmamızı emretti ve şöyle buyurdu: “*Ellerinizi yukarı kaldırın ve şöyle deyin: Allah’tan başka ilâh yoktur.*” Biz de bir süre ellerimizi yukarı kaldırdık. Sonra Resûlullah (s.a.v.) ellerini indirdi ve şöyle buyurdu: “*Allah’a hamd olsun, ey Allah’ım sen beni bu kelime ile gönderdin ve bana onu emrettin ve de onunla bana cenneti vâd ettin. Şüphesiz ki Sen, vâdinden dönmezsin.*” Sonra şöyle buyurdu: “*(size) Mücdeler olsun! Çünkü Yüce Allah sizi bağışladı.*”

Rivâyetin Senedi ve Râvileri

Şeddâd b. Evs → Ya‘lâ b. Şeddâd → Râşid b. Dâvûd → İsmail b. Ayyâş
→ el-Hakem b. Nâfi‘ Ebu’l-Yemân → Ahmed b. Hanbel

Y a‘lâ b. Şeddâd: (ö. ?)¹⁹⁴

Râşid b. Dâvûd (ö. 113/731): Ebu’l-Mehleb ya da Ebû Dâvud diye künyelendirilen râvinin ismi, Râşid b. Dâvûd el-Bermesî es-San‘ânî ed-Dımeşkî’dir. Cerh ve ta’dil âlimleri, onun hakkında “sika” demişlerse de, Buhârî (256/870) “fihi nazar”, Dârekutnî (385/996) de “zaîfun, lâ yu’tabaru bihi” demişlerdir. Kendisi Ebû Esmâ er-Rahâbî’den hadis almış, ondan da İbn Ayyâş rivâyette bulunmuştur.¹⁹⁵

İsmail b. Ayyâş (ö. 182/798): Ebû Utbe künyesini taşıyan bu râvinin tam ismi İsmail b. Ayyâş b. Müslim el-Ansî el-Hımsî’dir. Şam âlimlerinden biri olarak anılmıştır. Cerh ve ta’dil ulemâsı, onun on binlerce hadisi ezbere bildiğini söyleyerek sika râvi olduğunu belirtmişlerse de Buhârî, “Onun kendi beldesinde rivâyet ettiği

¹⁹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 348.

¹⁹⁴ Bk. 42. Dipnot.

¹⁹⁵ Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 9: 6; İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, thk. Muhammed Avvâme, (Süriye: Dâru’r-râşid, 1986), 204.

hadisler sahihtir; diğer beldelerden rivâyetlerine itibar edilmez” demektedir. İsmail b. Ayyâş başta Râşid b. Dâvûd es-San‘ânî olmak üzere İshâk b. Abdullah b. Ebû Ferve, Sevr b. Yezîd er-Rahbî, Raşid b. Dâvûd es-San‘ânî ve Hişâm b. Urve’den hadis rivâyet etmiştir. Ondan da İbrahim b. Şemmâs es-Semerkindî, Bakiyye b. el-Velid, Haccâc b. Muhammed el-A‘ver ve Süfyân es-Sevrî rivâyette bulunmuştur.¹⁹⁶

el-Hakem b. Nâfi‘ Ebu’l-Yemân (ö. 222/736): Ebu’l-Yemân künyesiyle bilinen bu râvinin tam ismi el-Hakem b. Nâfi‘ el-Hımsî olup Behralı bir bayanın âzatlısıdır. İsmail b. Ayyâş’tan hadis rivâyet etmiş, kendisinden de Ahmed b. Hanbel rivâyette bulunmuştur. Cerh ve ta’dil yönünden “sika, sadûk” diye ta’dil edilmiştir.¹⁹⁷

Rivâyetle İlgili Değerlendirme

Ahmed b. Hanbel’de kaydedilen bu hadisin Kütüb-i Tis’a’da mütâbî ve şevahidine rastlanmamıştır. Kütüb-i Tis’a müelliflerinin dışında Taberânî’nin Müsnedü’ş-şâmiyyîn’inde,¹⁹⁸ Hâkim’in Müstedrek’inde¹⁹⁹ rivâyet edilmiştir.

Ahmed b. Hanbel rivâyetinin senedi şu şekildedir:

Şeddâd b. Evs → Ya‘lâ b. Şeddâd → Râşid b. Dâvûd → İsmail b. Ayyâş → el-Hakem b. Nâfi‘ Ebu’l-Yemân → Ahmed b. Hanbel²⁰⁰

Hâkimin rivâyet senedi şu şekildedir:

Şeddâd b. Evs → Ya‘lâ b. Şeddâd → Râşid b. Dâvûd → İsmail b. Ayyâş → Yahyâ b. Yahyâ → İsmail b. Kuteybe → Ebû Bekir b. İshâk → el-Hâkim²⁰¹

Taberânî’nin rivâyet senedi şu şekildedir:

Şeddâd b. Evs → Ya‘lâ b. Şeddâd → Râşid b. Dâvûd → Abdulmelik b. Muhammed → Hişâm b. Ammâr → Ahmed b. el-Muallî → Taberânî²⁰²

¹⁹⁶ İbn Ebî Hâtîm, 2: 191; Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, 3: 163- 181; Zehebî, *Tezkiretü’l-Huffâz*, 1: 186.

¹⁹⁷ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, 7: 146-154.

¹⁹⁸ Taberânî, Ebu’l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *Müsnedü’ş-Şâmiyyîn*, thk. Hamdî Abdülmeccîd, (Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 1989), 2: 158 (h. n. 1104).

¹⁹⁹ Hâkim, *Müstedrek*, 1: 686 (h. n. 1896).

²⁰⁰ Bk. 193. Dipnot.

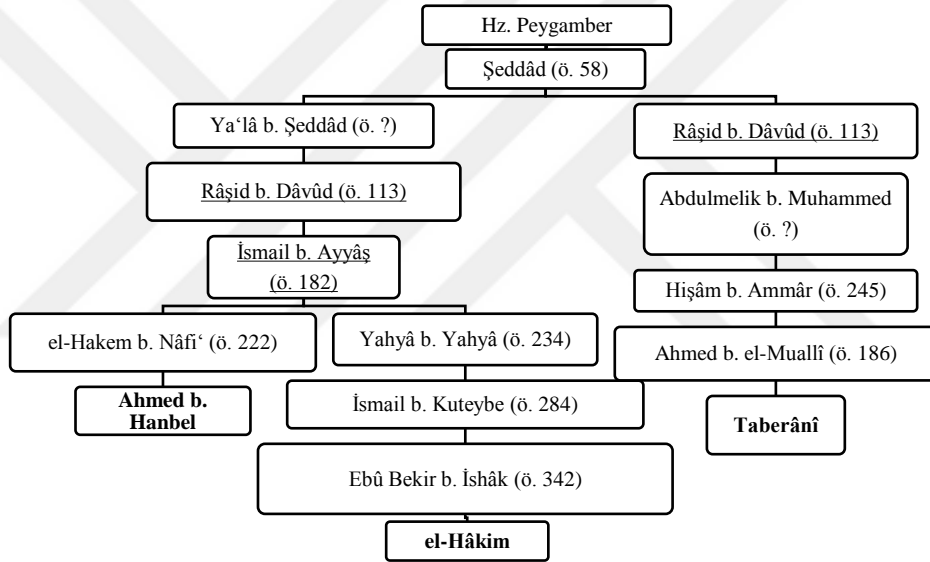
²⁰¹ Bk. 199. Dipnot.

²⁰² Bk. 198. Dipnot.

Senedler karşılaştırıldığında İbn Hanbel rivâyeti ile el-Hâkim rivâyetinin ortak râvisi İsmail b. Ayyâştır. Taberânî rivâyeti ile Ahmed b. Hanbel rivâyetinin ortak râvisi ise Râşid b. Dâvûd'tur.

Esas alınan metin Ahmed b. Hanbel metnidir. Çünkü Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i Kütüb-i Tis'a kaynaklarındandır. Ahmed b. Hanbel rivâyeti ile diğer müelliflerin kaydettiği rivâyetler karşılaştırıldığında manâyı değiştirecek kelimeler bulunmamaktadır. Bütün rivâyetler aynı manâyı taşıyan lafızlardan oluşmaktadır. Bu hadisi ve mutâbîlerini Şuayb el-Arnâvut ve el-Elbânî sahih olarak değerlendirmişlerdir.

Şekil 9: Mütâbî Tablosu

2.9. Namazı Vaktinde Kılmak İle İlgili Rivâyet

9- حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عِيَّاشٍ، عَنْ رَاشِدِ بْنِ دَاوُدَ، عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ الرَّحْبِيِّ، عَنْ شَدَّادِ

بْنِ أَوْسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ: " سَبَّكُونُ مِنْ بَعْدِي أُمَّةٌ يُمِيتُونَ الصَّلَاةَ عَنْ مَوَاقِيتِهَا، فَصَلُّوا

الصَّلَاةَ لَوْ قَتَلَتْهَا، وَاجْعَلُوا صَلَاتِكُمْ مَعَهُمْ سُبْحَةً²⁰³

Tercüme: Ahmed b. Hanbel dedi ki: Bize el-Hakem b. Nâfi' anlattı. (dedi ki:) Bize İbn Ayyâş Râşid b. Dâvûd'tan, o Ebû Esmâ er-Rahabî'den, o da Şeddâd b. Evs'ten rivâyetle Nebî'nin şöyle buyurduğunu anlattı: "Benden sonra namaz

²⁰³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 349.

vakitlerini öldüren (kaza eden) imamlar (devlet başkanları, otoriteler) çıkacak. Namazı kendi vaktinde kılız. Namazlarınızı onlarla (farz vakitleri geçiren imamlarla) birlikte nafile olarak kılız.”

Rivâyetin Senedi ve Râvileri

Seddâd b. Evs → Ebû Esmâ er-Rahabî → Râşid b. Dâvûd → İbn Ayyâş → el-Hakem b. Nâfi‘ → Ahmed b. Hanbel

Ebû Esmâ er-Rahabî (ö. ?):²⁰⁴

Râşid b. Dâvud (ö. 113): Ebu'l-Mehleb ya da Ebû Dâvud diye künyelendirilen râvinin ismi, Râşid b. Dâvûd el-Bermesî es-San'ânî ed-Dımeşkî olup cerh ve ta'dil âlimleri, onun hakkında “sika” demişlerse de, Buhârî “fihi nazar” tabirini kullanmaktadır. Kendisi Ebû Esmâ er-Rahabî'den hadis almış, ondan da İbn Ayyâş rivâyette bulunmuştur.²⁰⁵

İbn Ayyâş (ö. 182/798):²⁰⁶

el-Hakem b. Nâfi‘ (ö. 222/836):²⁰⁷

Rivâyetle İlgili Değerlendirme

Yukarıda kaydedilen hadisin Kütüb-i-Tis'a kaynaklarından Müslim'in Sahîh'inde şâhidi bulunmaktadır. Fakat mutâbii bulunamamıştır. Her iki hadis de, hümâsî tarik ile rivâyet edilmiştir. İlgili hadis ile şâhidinin râvileri aşağı şemada yer almaktadır.

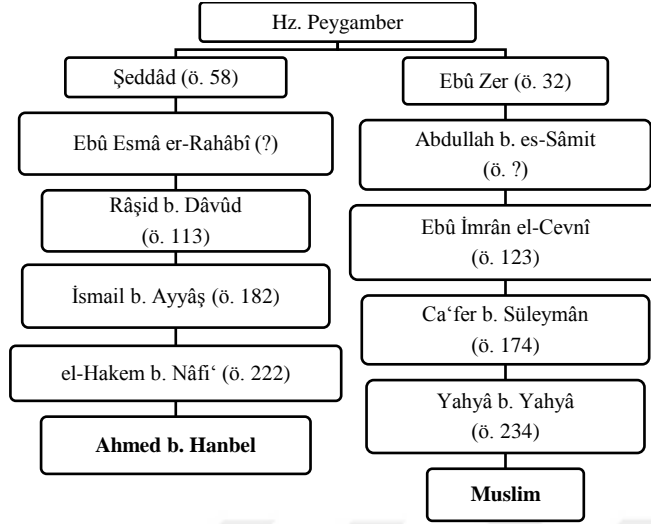
²⁰⁴ Bk. 48. Dipnot.

²⁰⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 9: 6; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, 204.

²⁰⁶ Bk. 196. Dipnot.

²⁰⁷ Bk. 197. Dipnot.

Şekil 10: Şâhid Şeması

Esas alınan metin Ahmed b. Hanbel metnidir. Ahmed b. Hanbel metni ile Müslim rivâyeti karşılaştırıldığında şu şekilde farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Şeddâd tariki ile rivâyet eden İbn Hanbel rivâyetinde: سَيَكُونُ مِنْ بَعْدِي أَيْمَةً şeklinde olan cümle, Ebû Zer tariki ile Müslim rivâyetinde: يَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّهُ سَيَكُونُ بَعْدِي أَمْرَاءَ şeklindedir. İbn Hanbel rivâyetinde: يُمِثُّونَ الصَّلَاةَ عَنْ مَوَاقِيتِهَا şeklinde olan cümle, Müslim rivâyetinde: يُمِثُّونَ الصَّلَاةَ şeklindedir yani عَنْ مَوَاقِيتِهَا ifadesi yoktur. Ahmed b. Hanbel rivâyetinde: وَاجْعَلُوا فَإِنْ صَلَّيْتَ لَوْ قَتَلْتَهَا كَانَتْ لَكَ نَافِلَةً، Müslim rivâyetinde فَإِنْ صَلَّيْتَ لَوْ قَتَلْتَهَا كَانَتْ لَكَ نَافِلَةً، şeklinde olan cümle, Müslim rivâyetinde فَإِنْ صَلَّيْتَ لَوْ قَتَلْتَهَا كَانَتْ لَكَ نَافِلَةً، وَإِلَّا كُنْتَ قَدْ أَحْرَزْتَ صَلَاتَكَ şeklindedir.

Söz konusu hadisin senedinde yer alan Râşid b. Dâvûd'un Buhârî tarafından cerh edildiği görülmektedir. Şuayb el-Arnâvut da hadisin senedinin Râşid b. Dâvud'tan dolayı zayıf olduğunu aktarmakta fakat hadisin sahih ligayrihî olduğunu zikretmektedir.²⁰⁸

2.10. Şirk ve Gizli Şehvet İle İlgili Rivâyet

10- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَلْفٍ الْعَسْقَلَانِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا رَوَّادُ بْنُ الْجَرَّاحِ، عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ

الْحَسَنِ بْنِ ذَكْوَانَ، عَنْ عَبَادَةَ بْنِ نُسَيْبٍ، عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ

²⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 349.

أَخَوْفَ مَا أَتَخَوَّفُ عَلَى أُمَّتِي، الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، أَمَا إِنِّي لَسْتُ أَقُولُ يَعْْبُدُونَ شَمْسًا، وَلَا قَمَرًا، وَلَا وَثْنَا، وَلَكِنْ أَعْمَالًا
لِغَيْرِ اللَّهِ، وَشَهْوَةً خَفِيَّةً.²⁰⁹

Tercüme: İbn Mâce dedi ki: Bize Muhammed b. Halef el-Askalânî anlattı. (dedi ki:) Bize Ravvâd b. el-Cerrâh Âmir b. Abdillâh'tan, o el-Hasan b. Zekvân'dan, o Ubâde b. Nusey'den, o Şeddâd b. Evs'ten, o da Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakletti: “Ümmetim için korktuğum en korkunç şey Allah'a ortak koşmaktır. Ancak ben onlar güneşe, aya, puta taparlar demiyorum. Fakat Allah'tan başkası için amel ederler ve gizli şehvete (düşerler).”

Rivâyetin Senedi ve Râvileri

Şeddâd b. Evs → Ubâde b. Nusey → el-Hasan b. Zekvân → Âmir b. Abdillâh → Ravvâd b. el-Cerrâh → Muhammed b. Halef el-Askalânî → İbn Mâce

Ubâde b. Nusey (ö. 112/730):²¹⁰

el-Hasan b. Zekvân (ö. ?): Ebû Seleme diye künyelendirilen râvinin tam adı el-Hasan b. Zekvân el-Basrî'dir. Cerh ve ta'dil kaynaklarında onun zaif bir râvi olduğu tespit edilmiştir. Kendisi Ubâde b. Nusey'den rivâyette bulunmuş, ondan da Âmir b. Abdillâh hadis rivâyet etmiştir.²¹¹ el-Hasan b. Zekvân başta Ubâde b. Nusey olmak üzere Atâ b. Ebû Rabâh, Ebû İshâk es-Sebî'î, Tâvûs, el-Hasan el-Basrî ve İbn Sîrîn'den hadis rivâyet etmiştir. Ondan da İbnü'l-Mübârek, Yahyâ el-Kattân, Safvân b. İsâ, Muhammed b. Râşid ve Âmir b. Abdillâh rivâyette bulunmuştur.²¹²

Âmir b. Abdillâh (ö. ?) Gerçek ismi Âmir b. Yesâf el-Yemâmî'dir. Cerh ve ta'dil kaynaklarında zaif bir râvi olduğu tespit edilmiştir. Onun hakkında “yüktebü hadisahû” da denilmiştir. O el-Hasan b. Zekvân'dan hadis rivâyet etmiş, ondan da Ravvâd b. el-Cerrâh hadis rivâyetinde bulunmuştur.²¹³

²⁰⁹ İbn Mâce, “Zühd”, 21.

²¹⁰ Bk. 49. Dipnot.

²¹¹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 3: 13; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 6: 145-146;

²¹² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 3: 13; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 6: 145-146; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, 1: 394.

²¹³ İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, 5: 76.

Ravvâd b. el-Cerrâh (ö. ?): Künyesi Ebû İsâm, Şamlı olup aslen Horosan ehliendir. Her ne kadar cerh ve ta'dil âlimlerinden bazıları onun hakkında "sika" tabirini kullanmışsalar da, genel görüş, onun ihtilata düştüğü; ezberinin zayıfladığı yöndedir. Ravvâd b. el-Cerrâh başta Âmir b. Abdullah olmak üzere İbrahim b. Tahmân, Cesr Ebû Câfer, Huleyd b. Da'lec, Saîd b. Beşir, Süfyân es-Sevrî ve Abbâd b. Kesîr'den hadis rivâyet etmiştir. Ondan da İshâk b. Râheveyh, el-Hasen b. Kuteybe, Hammâd b. Humejd, Hârûn b. Yezîd b. Ebû ez-Zerkâ ve Süneyd b. Dâvûd rivâyette bulunmuştur.²¹⁴

Muhammed b. Halef el-Askalânî (ö. 260/873): Tam adı Muhammed b. Halef b. İmâr b. el-A'lâ b. Gazvân el-Şâmî olup künyesi Ebû Nasr el-Askalânî'dir. Muhammed b. Halef el-Askalânî ismiyle meşhurdur. Cerh ve ta'dil âlimleri onu "sadûk" olarak ta'dil etmişlerdir. Muhammed b. Halef başta Ravvâd b. el-Cerrâh olmak üzere Âdem b. Ebû İyâs, el-Hasen b. Hilâl, Saîd b. Ebû Meryem, Ubeydullah b. Mûsâ'dan hadis rivâyet etmiştir. Ondan da Nesâî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, İbn Huzeyme ve İbn Cerîr et-Taberî hadis rivâyetinde bulunmuşlardır.²¹⁵

Rivâyetle İlgili Değerlendirme

Söz konusu hadis İbn Mâce'nin Sünen'inde²¹⁶ ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde²¹⁷ rivâyet edilmiştir. İbn Mâce ilgili hadisi südasî, Ahmed b. Hanbel ise rübâî tarik ile Müsned'inde rivâyet etmiştir. Burada İbn Mâce tariki ile rivâyet edilen hadis esas alınıp, Ahmed b. Hanbel rivâyeti İbn Mâce rivâyetinin mütâbîi durumundadır. Ahmed b. Hanbel rivâyeti karşılaştırmak amacıyla aşağıdaki şemada verilmiştir. Görüldüğü gibi ortak râvi Ubâde b. Nüsey'dir.

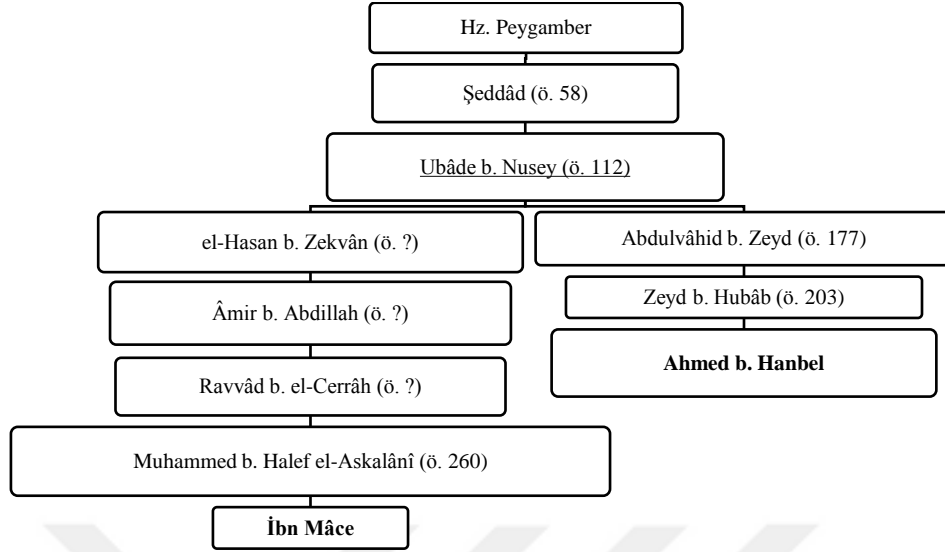
²¹⁴ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 9: 227-229.

²¹⁵ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 7: 245; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 25: 161; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 9: 149.

²¹⁶ Bk. 209. Dipnot.

²¹⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 346.

Şekil 11: Mütâbî Şeması

İbn Mâce rivâyetiyle Ahmed b. Hanbel rivâyeti karşılaştırıldığında şu farklılıklar ortaya çıkmaktadır. İbn Mâce rivâyetinde direk hadis başlarken, Ahmed b. Hanbel rivâyetinde: *عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ، أَنَّهُ بَكَى، فَقِيلَ لَهُ: مَا بِيُكِيكَ؟ قَالَ: شَيْئًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ فَذَكَرْتُهُ، فَأَبْكَانِي إِنَّ* şeklinde başlamaktadır. İbn Mâce rivâyetinde: *إِنَّ أَتَخَوَّفُ* şeklinde olan cümle, İbn Hanbel rivâyetinde: *يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَشْرِكُ أُمَّتَكَ مِنْ بَعْدِكَ؟* Ahmed b. Hanbel rivâyetinde: *يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَشْرِكُ أُمَّتَكَ مِنْ بَعْدِكَ؟ قَالَ: نَعَمْ* şeklinde olan cümle, İbn Mâce rivâyetinde yer almamaktadır. İbn Mâce rivâyetinde: *وَلَكِنْ أَعْمَالًا لِعَيْرِ اللَّهِ* şeklinde olan cümle, Ahmed b. Hanbel rivâyetinde: *أَنْ يُصْبِحَ أَحَدُهُمْ صَائِمًا، فَتَعْرِضَ لَهُ يُرَاعُونَ بِأَعْمَالِهِمْ* şeklindedir. Ahmed b. Hanbel rivâyetinde: *شَهْوَةٌ مِنْ شَهَوَاتِهِ، فَيَتْرَكَ صَوْمَهُ* rivâyet edilen kısım, İbn Mâce rivâyetinde yer almamaktadır. Bunun dışında manâya etki edecek değişiklik yoktur.

Söz konusu hadisin Âmir b. Abdillâh'tan başka râvilerini sika sayan Muhammed Fuâd Abdalbâkî, -Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen hadisin mutâbisini Suyut'î'den alıntı yaparak,- tefsir niteliğinde olduğunu aktarmıştır. Şuayb el-Arnâvut bu hadis hakkında “Müslim'in şartı üzere hadisin senedi sahih” değerlendirmesinde bulunmuştur.²¹⁸ el-Elbânî ise “zâif” diye hüküm vermiştir.²¹⁹

²¹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 346.

²¹⁹ İbn Mâce, “Zühd”, 37.

2.11. Ölüm Sonrası Yapılacak İlk İşlem İle İlgili Rivâyet

11- حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ سُلَيْمَانُ بْنُ تَوْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا قَزَعَةُ بْنُ سُوَيْدٍ، عَنْ

حُمَيْدِ الْأَعْرَجِ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيدٍ، عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا حَضَرْتُمْ مَوْتَكُمْ، فَأَغْمِضُوا الْبَصَرَ؛ فَإِنَّ الْبَصَرَ يَتَّبِعُ الرُّوحَ، وَقُولُوا خَيْرًا؛ فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تُؤْمِنُ عَلَيَّ مَا قَالَ أَهْلُ

الْبَيْتِ²²⁰

Tercüme: İbn Mâce dedi ki: Bize Ebû Dâvud Süleyman b. Tevbe anlattı. (dedi ki:) Bize Âsım b. Ali anlattı. (dedi ki:) Bize Kaze'a b. Süveyd anlattı. O Hümejd el-A'rac'dan, o da el-Zühri'den, o da Mahmûd b. Lebîd'den, o da Şeddâd b. Evs (r.a.)'ten: o dedi ki: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Cenâzenizin yanında hazır bulunduğunuz zaman, gözünü kapatınız! Şüphesiz ki göz rûha baka kalır. Ve (cenâzenin arkasından da) hayır konuşunuz! Çünkü Melekler meyyitin yakınlarının söylediği söz üzerine âmin derler.”

Rivâyetin Senedi ve Râvileri

Şeddâd b. Evs → Mahmûd b. Lebîd → ez-Zührî → Hümejd el-A'rac → Kaze'a b. Süveyd → Âsım b. Ali → Ebû Dâvûd Süleyman b. Tevbe → İbn Mâce

Mahmûd b. Lebîd (ö. 99/717):²²¹

ez-Zührî (ö. 125/742): Tam adı Muhammed b. Muslim b. Ubeydullah b. Abdullah b. Şihâb b. Abdillâh b. el-Hâris b. Zühre b. Kilâb b. Merre b. Ka'b b. Lüey b. Gâlip el-Kureyşî ez-Zührî'dir. Künyesi Ebû Bekir'dir. Şam'da yaşamıştır. Hakkında sika, hâfiz gibi terimler kullanılmaktadır. ez-Zührî başta Mahmûd b. Lebîd olmak üzere Ebân b. Osman b. Affân, İbrahim b. Abdullâh b. Huneyn, Enes b. Mâlik ve Hâlid b. Eslem'den hadis rivâyet etmiştir. Ondan da Hümejd el-A'rac, İshâk b. Râşid el-Cezerî, Eyyûb es-Sahtiyânî, Sâbit b. Sevbân ve Cübeyr b. Ebû Sâlih rivâyette bulunmuştur.²²²

²²⁰ İbn Mâce, “Cenâiz”, 6.

²²¹ Bk. 52. Dipnot.

²²² Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 26: 419; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 9: 445.

Humeyd el-A'rac (ö. 130/747): İsmi Hümejd b. Kays el-A'rac el-Mekkî el-Esed olan bu râvinin künyesi Ebû Safvân'dır. Onu, cerh ve ta'dil âlimleri "sika" diye tadil etmişlerdir. Hümejd el-A'rac başta ez-Zührî olmak üzere Süleyman b. Atîk, Târik b. Amr, Atâ b. Ebî Rabâh, İkrime ve Amr b. Şuayb'dan hadis rivayet etmiştir. Ondan da Cafer b. Süleyman es-Duba'î, Habîb b. Ebî Sabit, Halid b. Abdullah, Süfyan es-Sevrî ve Süfyan b. Uyeyne rivayette bulunmuşlardır.²²³

Kaze'a b. Süveyd (ö. 179/795): Kaze'a b. Süveyd b. Hüceyr b. Beyân el-Bâhilî el-Basrî ismindeki râvinin künyesi Ebû Muhammed'tir. Hakkında cerh ve ta'dil âlimleri "zaif" olarak değerlendirmiştir. Kaze'a b. Süveyd başta Hümejd b. Kays el-A'rac olmak üzere İsmail b. Ümeyye, Caâfer b. Meymûn, Âsım b. Mahled ve Osman b. Sâlimden hadis rivâyet etmiştir. Ondan da İbrahim b. el-Haccâc es-Sâmî, Bişr b. Dihye, Hâlid b. Yezîd el-Habatî, Kuteybe b. Saîd ve Âsım b. Ali rivayette bulunmuşlardır.²²⁴

Âsım b. Ali (ö. 221/835): Ebu'l-Hüseyin veya Ebu'l-Hasan künyelendirilmiş, tam ismi de Âsım b. Ali b. Âsım b. Süheyb el-Vâsîtî el-Kureşî et-Temîmî'dir. Cerh ve ta'dil âlimlerinin onun hakkında "sadûk, yüktebü hadisuhû" demişler. Âsım b. Ali başta Kaze'a b. Süveyd olmak üzere Ebu'l-Eşheb Câfer b. Hayyân, el-Hasen b. Ali b. Âsım, Züheyr b. Muâviye, Kays b. er-Râbî' ve İbn Ebû Zi'b'den hadis rivâyet etmiştir. Ondan da Buhârî, Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Yahyâ ez-Zuhlî, Muhammed b. Yûnus el-Küdeymî ve Ebû Dâvûd Süleyman b. Tevbe rivayette bulunmuşlardır.²²⁵

Ebû Dâvûd Süleymân b. Tevbe (ö. 261/874): Süleymân b. Tevbe el-Nehrevânî el-Bağdâdî ismini taşıyan bu râvinin ismi kaynaklarada Ebû Dâvud künyesiyle beraber geçmekte olup, Selman b. Tevbe de denilmiştir. Hakkında "sika" ve "sadûk" hükmü verilmiş bulunmaktadır. Ebû Dâvûd Süleymân b. Tevbe başta Âsım b. Ali olmak üzere Ahmed b. Hanbel, el-Hakem b. Musa, Saîd b. Süleymân el-Vâsîtî ve Muhammed b. Abbâd el-Mekkî'den hadis rivayet etmiştir. Ondan da İbn Mâce, İbn Ebû Hâtım, Yahyâ b. Muhammed b. Saîd rivayette bulunmuşlardır.²²⁶

²²³ İbn Ebî Hâtım, 3: 227; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 7: 384; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, 3: 46.

²²⁴ Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 23: 593; Zehebî, *Siyer*, 7: 242; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, 8: 376.

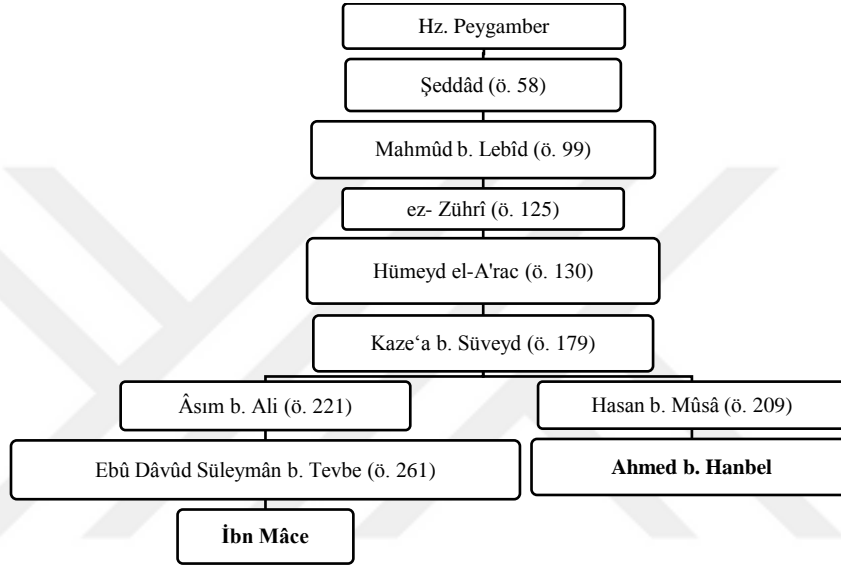
²²⁵ Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 13: 508; Zehebî, *Siyer*, 8: 37; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, 5: 49.

²²⁶ Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 11: 376; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, 4: 176.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme

Kütüb-i Tis'a kaynaklarında ilgili hadisin şâhidine rastlanmamıştır. Fakat mütâbî Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde rivâyet edilmektedir.²²⁷ Esas alınan hadisin senedi ile mütâbisi olan hadisin senedi karşılaştırıldığında, İbn Mâce'nin ilgili hadisi sübâi tarik ile, Ahmed b. Hanbel'in ise sūdâsi tarik ile rivâyet ettiği görülmektedir. Ortak râvi olarak da Kaze'a b. Süveyd bulunmaktadır.

Şekil 12: Mütâbî Şeması

Esas alınan metin İbn Mâce metnidir. İbn Mâce rivâyetiyle İbn Hanbel rivâyeti arasındaki farklılıklar şu şekildedir.

İbn Mâce rivâyetinde: **فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تُوَمِّنُ** şeklinde olan cümle, Ahmed b. Hanbel rivâyetinde: **فَإِنَّهُ يُوَمِّنُ** şeklindedir. Bunun dışında manâya etki edecek bir fark yoktur.

el-Elbânî ilgili hadisi “hasen” diye değerlendirmektedir.²²⁸ Aynı şekilde Muhammed Fuâd Abdalbâkî de “hasen” hükmünü vermiştir.²²⁹

²²⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 359.

²²⁸ Elbânî, *Sahihu ve zaifu İbn Mâce*, 3: 455.

²²⁹ İbn Mâce, “Cenâiz”, 6.

2.12. Hastalığın Kötülüklerle Kefâret Olması İle İlgili Rivâyet

12- حَدَّثَنَا هَيْثَمُ بْنُ خَارِجَةَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ، عَنْ رَاشِدِ بْنِ دَاوُدَ الصَّنَعَانِيِّ، عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ الصَّنَعَانِيِّ، أَنَّهُ رَاحَ إِلَى مَسْجِدِ دِمَشْقَ وَهَجَرَ بِالرَّوَّاحِ، فَلَقِيَ شَدَّادَ بْنَ أَوْسٍ وَالصَّنَابِجِيَّ مَعَهُ، فَقُلْتُ: أَيَنْ تُرِيدَانِ يَرْحَمُكُمَا اللَّهُ؟ قَالَ: نُرِيدُ هَاهُنَا إِلَى أَخٍ لَنَا مَرِيضٍ نَعُودُهُ. فَانْطَلَقْتُ مَعَهُمَا حَتَّى دَخَلَا عَلَيَّ ذَلِكَ الرَّجُلِ، فَقَالَ لهُ: كَيْفَ أَصْبَحْتَ؟ قَالَ: أَصْبَحْتُ بِنِعْمَةٍ. فَقَالَ لهُ شَدَّادُ: أَبَشِرْ بِكَفَّارَاتِ السَّيِّئَاتِ وَحَطِّ الْخَطَايَا، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: إِنِّي إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدًا مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنًا، فَحَمِدَنِي عَلَى مَا ابْتَلَيْتُهُ، فَإِنَّهُ يَقُومُ مِنْ مَضْجَعِهِ ذَلِكَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ مِنَ الْخَطَايَا، وَيَقُولُ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ: أَنَا قَبِدْتُ عَبْدِي، وَابْتَلَيْتُهُ، فَأَجْرُوا لَهُ كَمَا كُنْتُمْ تُجْرُونَ لَهُ وَهُوَ صَحِيحٌ"²³⁰

Tercüme: Ahmed b. Hanbel dedi ki: Bize Heysem b. Hâric anlattı. (dedi ki:) Bize İsmail b. Ayyâş anlattı. O, Râşid b. Dâvûd es-San‘ânî’den o da, Ebu’l-Eş‘âs es-San‘ânî’den şöyle nakletti. O (Ebu’l-Eş‘âs) Dımaşk câmisine doğru sefere çıkmıştı. Aniden Şeddâd b. Evs ve el-Sunâbihî ile karşılaştı. “Yolunuz açık olsun nereye gidiyorsunuz?” dedim. O ikisi de: “Şurda hasta bir kardeşimizin ziyâretine gidiyoruz.” dediler. O ikisi hastanın yanına varınca onlardan ayrıldım. İkisi ona “Nasıl sabahladın?” diye sordular. O da, “şükür olsun.” dedi. Şeddâd ona (hastaya) şöyle dedi: “Hatalarının azalmasına ve kötülüklerine karşı keffâret olmasına sevin. Ben Resûlullah’ı (s.a.v.) şöyle buyururken işittim: “*Cenâbı Allah şöyle der, “Ben müimin kullarımdan bazılarını imtihan ettiğim zaman, imtihanım üzerine o bana şükreder. Ve bundan dolayı o, yatağından anadan doğduğu gün gibi hatalarından arınmış şekilde kalkar. Yüce Rabbi de şöyle der: Kulumu ben (iyilik yapmaktan) alıkoydum ve imtihan ettim. (Ey melekler!) Siz ona, o sağlam iken ecir yazdığınızı gibi ecir yazın!”*

²³⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 343.

Rivâyetin Senedi ve Râvileri

Şeddâd b. Evs → Ebu'l-Eş'as → Râşid b. Dâvûd es-San'ânî → İsmail b. Ayyâş → Heysem b. Hârice → Ahmed b. Hanbel

Ebu'l-Eş'as (ö. 101/719):²³¹

Râşid b. Dâvûd es-San'ânî (ö. 113/731): Künyesi Ebu'l-Mahleb olan bu râvinin ismi Râşid b. Dâvud es-San'ânî el-Dımaşkî olup Şâm ehlindedir. Cerh ve ta'dil âlimlerinin çoğu ona sika bir râvi deseler de, Buhârî onun hakkında "fihi nazar" tabirini kullanmıştır. Râşid b. Dâvud başta Ebu'l-Eş'as olmak üzere Abdurrahman b. Hassân el-Kinânî, Nâfi', Ya'lâ b. Şeddâd ve Ebû Esmâ er-Rehâbî'den hadis rivâyet etmiştir. Ondan da İsmail b. Ayyâş, Sadaka b. Abdullah, Abdurrahmân b. Süleymân, Abdülmelik b. Muhammed es-San'ânî ve Yahyâ b. Hamza el-Hadramî rivayette bulunmuşlardır.²³²

İsmail b. Ayyâş (ö. 182/798):²³³

Heysem b. Hârice (ö. 227/841): Künyesi Ebû Ahmed veya Ebû Yahyâ, ismi de el-Heysem b. Hârice el-Horasânî el-Hafiz el-Mervezî olarak bilinmektedir. Cerh ve ta'dil âlimleri onun hakkında "sika" demişlerdir. Heysem b. Hârice, başta İsmail b. Ayyâş olmak üzere Mâlik, el-Cerrâh b. Melîh, Saîd b. Meysere el-Bekrî, Sadaka b. Hâlid ve Yahyâ b. Hamza el-Hadramî'den hadis rivâyet etmiştir. Ondan da Buhârî, Nesâî, İbn Mâce, Muhammed b. Yahyâ ez-Zühelî ve Ahmed b. Hanbel rivayette bulunmuşlardır.²³⁴

Rivâyette İlgili Değerlendirme

İlgili hadis'in Kütüb'i Tis'a kaynaklarında şâhid ve mütâbiine rastlanmamıştır. Şuayb el-Arnâvut, hadisin râvilerinden Râşid b. Dâvûd es-San'ânî'nin zaif bir râvi olduğunu, ayrıca Buhârî'nin de onun hakkında "fihi nazar" tabirini kullandığını zikretmektedir. Fakat İbn Main, Duheymin Râşid b. Dâvûd'un sika râvi olduğunu

²³¹ Bk. 45. Dipnot.

²³² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 3: 486; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 9: 6; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, 3: 225.

²³³ Bk. 196. Dipnot.

²³⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, 7: 246; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, 11: 93.

kaydettiğini ve İbn Hibbân'ın da "Sikâtın'a" aldığını göz önünde bulundurarak söz konusu hadisi "sahih ligayrihi" diye değerlendirmektedir.²³⁵

Ayrıca hadiste; bir kişi, bir hayır işi devamlı yapar ve günlerden bir gün Rabbi'nin imtihanıyla karşılaşır o hayır işi yapmaktan âciz düşerse, Allah Teâlâ o kulu için meleklerine sevabının yazılmasına devam emrini verir. Yani o kişi, hayır işi yapamasa da sevabı yazılmaktan kesilmez.

2.13. Kur'ân'ı Kerîm Okumanın Fazileti İle İlgili Rivâyet

13- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، حَدَّثَنَا أَبُو مَسْعُودٍ الْجَرِيرِيُّ، عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ بْنِ الشَّخِيرِ، عَنِ الْحَنْظَلِيِّ،

عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَا مِنْ رَجُلٍ يَأْوِي إِلَى فِرَاشِهِ، فَيَقْرَأُ سُورَةً مِنْ

كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ مَلَكًا يَحْفَظُهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيهِ حَتَّى يَهْبَّتَ مِنِّي هَبٌّ ²³⁶

Tercümesi: : Ahmed b. Hanbel dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn anlattı. (dedi ki:) Bize Ebû Mesûd el-Cüreyrî Ebu'l-A'lâ b. es-Şihhîr'den, o el-Hanzalî'den, o da Şeddâd b. Evs'ten şöyle nakletti: (Şeddâd) "Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu" dedi: "*Her kim yatağına girer ve yüce Allah'ın kitabından bir sûre tilâvet ederse, yüce Allah, onun için ona eziyet veren her şeyden uyanıncaya kadar onu koruyan bir melek gönderir.*"

Rivâyetin Senedi ve Râvileri

Şeddâd b. Evs → el-Hanzalî → Ebu'l-A'lâ b. eş-Şihhîr → Ebû Mesûd el-Cüreyrî → Yezîd b. Hârûn → Ahmed b. Hanbel

el-Hanzalî (?): Bu râvi hakkında bilgi edinilememiştir. Çünkü bu râvi mubhem bir râvidir. Şuayb el-Arnâvut da, bu râvi hakkında aynı kanâati paylaşmaktadır.²³⁷

Ebu'l-A'lâ b. eş-Şihhîr (ö. 111/729): Tam adı Yezid b. Abdillâh b. el-Şihhîr b. Avf b. Ka'b b. Vekdân b. el-Harîş el-Âmirî olup künyesi, Ebu'l-A'lâ'dır. Cerh ve tadil âlimleri onun sika râvi olduğunu söylemişlerdir. Onun, yukarıda mübhem olarak zikrettiğimiz el-Hanzalî'den hadis aldığına dair bilgiye ulaşamamıştır. Fakat

²³⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 343.

²³⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 355.

²³⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 356.

kendisinden Ebû Mes'ûd el-Cüreyrî'nin rivâyette bulunduğu cerh ve ta'dil kaynaklarında zikredilmiştir.²³⁸

Ebû Mes'ûd el-Cüreyrî (ö. 144/761): Saîd b. İyâs Ebû Mes'ûd el-Cüreyrî el-Basrî ismindeki bu râvi hakkında cerh ve ta'dil âlimlerinin bazıları “sika değil, ihtilata düştü” şeklinde değerlendirmişlerse de, çoğu âlimler onun sika bir râvi olduğuna kanâat getirmişlerdir. Bununla birlikte vefâtından önce hafızasının zayıfladığı da, hakkındaki bilgiler arasındadır. O Ebu'l-A'lâ b. eş-Şihhîr'den hadis rivâyet etmiş, kendisinden de Süfyân hadis nakletmiştir.²³⁹

Yezîd b. Hârûn (ö. 206/821): Tam ismi Yezîd b. Hârûn b. Vâdî ya da Zâzân b. Sâbit es-Sülemî de denilmiş olup, Sâbit b. es-Sülemî'nin azatlısı olduğu zikredilmektedir. Onun Kaze'a b. Süveyd'den hadis aldığı tabakat kitaplarında görülememektedir, fakat Ahmed b. Hanbel'in ondan rivâyette bulunduğu tespit edilmiştir. Hakkında, cerh ve tadil ulemâsı “hâfızası çok güçlü, sika bir râvidir” demektedirler.²⁴⁰

Süfyân es-Sevrî (ö. 161/778): İsmi Süfyân b. Saîd b. Mesrûk b. Habîb b. Râfî b. Abdullah'tır. Kendi zamanının büyük âlimi Ebû Abdullah es-Sevrî el-Küfî olarak künyelendirilmiştir. O, cerh ve ta'dil kaynaklarında “sika, hüccet, kesîrû'l-hadis” diye zikredilmiştir. Kendisi el-Cüreyrî'den hadis nakletmiş, ondan da Ebû Ahmed ez-Zübeyrî hadis rivâyet etmiştir.²⁴¹

Ebû Ahmed ez-Zübeyrî (ö. 203/818): Ebû Ahmed künyesiyle meşhur olan bu râvinin tam ismi Muhammed b. Abdillâh b. ez-Zübeyr Ömer b. Dirhem el-Eslemî el-Küfî olup Benî Esed'in âzatlısıdır. “Sika” ve “sadûk” bir râvi olduğu zikredilmiştir. Fakat Süfyân es-Sevrî'nin hadislerini rivâyetinde çok hataya düştüğünden söz edilir. O Süfyân es-Sevrî'den hadis rivâyet etmiş, ondan da Mahmûd b. Geylân rivâyette bulunmuştur.²⁴²

²³⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 7: 113; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 11: 341.

²³⁹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 4: 1; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 10: 338; Zehebî, *Mîzânu'l-i'tidâl*, 2: 127.

²⁴⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 32: 261-266; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 11: 366-367.

²⁴¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 6: 350; Zehebî, *Siyer*, 6: 620; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4: 111.

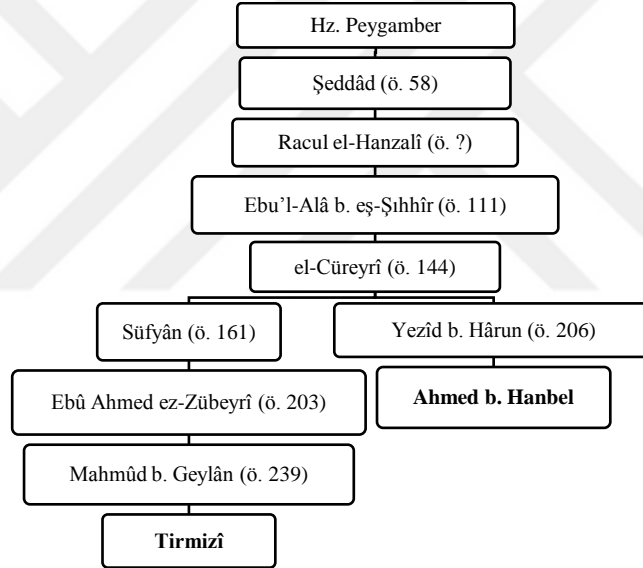
²⁴² İbn Sa'd, *Tabakât*, 6: 370; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 25: 476-478; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 9: 254-256.

Mahmûd b. Geylân (ö. 139/756): Benî Adî'nin âzatlısı olan bu râvinin ismi Mahmûd b. Geylân el-Adevî el-Mervezî olup Ebû Ahmed diye künyelenmektedir. O Ebû Ahmed ez-Zübeyrî'den hadis rivâyet ettiği, kendisinden de Tirmizî'nin hadis aldığı tespit edilmiştir. İbn Hibbân, onu Sikât'ında zikrederken, cerh ve ta'dil âlimlerinin çoğunun da ona sika dedikleri görülmektedir.²⁴³

Rivâyetle İlgili Değerlendirme

Kütüb-i Tis'a kaynaklarında ilgili hadisin şevahidine rastlanamamıştır. Fakat söz konusu hadisin mütâbii Tirmizî'nin Sünen'inde²⁴⁴ rivâyet edilmiştir. Hadisi Ahmed b. Hanbel hümâsî tarikle rivâyet ederken, Tirmizî sübâî tarikle rivâyet etmiştir. Ebû Mes'ûd el-Cüreyrî her iki tarikin de ortak râvisidir.

Şekil 13: Mütâbî Şeması

Esas alınan metin Ahmet b. Hanbel metnidir. İbn Hanbel rivâyetinde: **مَا مِنْ رَجُلٍ** **مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَأْخُذُ مَضْجَعَهُ** şeklinde olan cümle, Tirmizî rivâyetinde: **إِلَّا بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ مَلَكًا يَحْفَظُهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيهِ حَتَّى** şeklindedir. İbn Hanbel rivâyetinde: **إِلَّا وَكَّلَ اللَّهُ بِهِ مَلَكًا، فَلَا يَقْرُبُهُ شَيْءٌ** şeklinde olan cümle ise, Tirmizî rivâyetinde: **إِلَّا وَكَّلَ اللَّهُ بِهِ مَلَكًا، فَلَا يَقْرُبُهُ شَيْءٌ حَتَّى يُؤْذِيَهُ حَتَّى يَهْبَ مَتَى هَبَّ** şeklindedir. Bunun dışında manâaya etki etmeyecek küçük harf değişiklikleri bulunmaktadır.

²⁴³ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 27: 305-308; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 10: 64-65.

²⁴⁴ Tirmizî, "Da'avât", 23.

Şuayb el-Arnâvut senedde geçen el-Hanzalî'nin mübhem râvi olduğunu belirterek ilgili hadisin senedinin zaif olduğunu söylemektedir.²⁴⁵ İmam Tirmizî ilgili hadisin sadece bu veçhini bildiğini aktarmakla yetinmiş, hadisin hükmü hakkında bir ifâde kullanmamıştır. Fakat el-Elbânî ilgili hadisin “zaif” olduğunu belirtmiştir.²⁴⁶

Netice olarak senedinde mübhem râviden dolayı mütâbii de bulunsa hadis zaif hükmündedir. Mübhem râvi her iki tarikte de geçtiğinden dolayı hadisin hükmü aynı kalmaktadır.

2.14. Şiir Okumanın İbadete Etkisi İle İlgili Rivâyet

14- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا قَزَعَةُ بْنُ سُوَيْدٍ الْبَاهِلِيُّ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ مَخْلَدٍ، عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ

الصَّنْعَانِيِّ، قَالَ أَبِي: حَدَّثَنَا الْأَشْيَبُ، فَقَالَ: عَنْ أَبِي عَاصِمِ الْأَحْوَلِ، عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ، عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ قَرَضَ بَيْتَ شِعْرِ بَعْدَ الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ، لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ تِلْكَ اللَّيْلَةَ.²⁴⁷

Tercüme: Ahmed b. Hanbel dedi ki bize Yezid b. Hârun anlattı. (dedi ki:) Bize Kaza'a b. Süveyd el-Bâhilî Âsım b. Mahled'ten, o Ebu'l-Eş'âs es-San'ânî'den, (H), O (Abdullah b. Ahmed) dedi ki: Babam şöyle dedi: Bize el-Eşyab anlattı. O, Ebû Âsım el-Ahvel'den, o Ebu'l-Eş'as'tan, o Şeddâd b. Evs'ten, o da Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu anlattı: “Her kim yatsı namazından sonra şiiirden bir mısra söylerse, (eğlence amaçlı müsamere yaparsa) onun o gece (kıldığı) namazı kabul olmaz.”

Rivâyetin Senedi ve Râvileri

Şeddâd b. Evs → Ebu'l-Eş'as → Âsım b. Mahled → Kaze'a b. Süveyd el-Bâhilî → Yezîd b. Hârun → Ahmed b. Hanbel

Ebu'l-Eş'as es-San'ânî (ö. 101/719):²⁴⁸

²⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 356.

²⁴⁶ Elbânî, *Sahihu ve da'ifu Süneni't-Tirmizî*, (İskenderiye: y.y., ts.), 7: 407.

²⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 356.

²⁴⁸ Bk. 45. Dipnot.

Âsım b. Mahled (ö. ?): Âsım b. Mahled hakkında çok az bilgi geçmektedir. Cerh ve tadil ulemâsı onun hakkında; “meçhul, muztaribu’l-hadis” demişler. Onun Ebu’l-Eş‘as’tan hadis aldığı, kendisinden de Kaze‘a b. Süveyd’in hadis nakletmiştir.²⁴⁹

Kaze‘a b. Süveyd el-Bâhilî (ö. 179/795):²⁵⁰

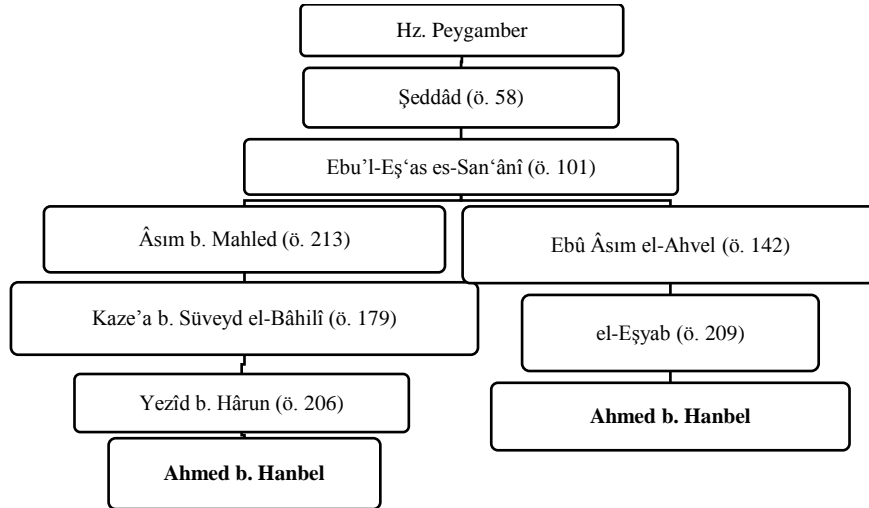
Yezîd b. Hârûn (ö. 206/821):²⁵¹

Rivâyetle İlgili Değerlendirme

Konu ile ilgili Kütüb-i Tis’a kaynaklarında ilgili hadisin şevahidine rastlanmamıştır. Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde ise söz konusu hadis biri rübâî, biri de hümâsî olmak üzere iki tarikten rivâyet olunmuştur. Dolayısıyla biri diğerinin mütâbîsidir. Fakat Müsned’de ilgili hadis ayrı ayrı senedle değil tahvil (H) ile zikredilmektedir. Her iki rivâyetin senedi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

İlgili hadis Kütüb-i Tis’a kaynakları dışında el-Bezzâr’ın (292/905) Müsned’inde rivâyet edilmiştir. Bezzâr’ın rivâyeti de yukarıda kaydedilen hadisle aynı lafzı taşımaktadır. Bezzâr bu hadis tek tarik ile sadece Şeddâd’tan rivâyet edilmiştir demektedir.²⁵²

Şekil 14: Mütâbî Şeması

²⁴⁹ İbn Hibbân, *Sahih-i İbn Hibbân*, 7: 258; Zehebî, *Divânü'd-düafâ ve'l-metrûkîn*, thk. Hammâd b. Muhammed el-Ensârî, 2. Baskı, (Mekke: Mektebetü'n-nehdatü'l-hadis, 1967), 204; Zehebî, *el-Muğnî fi'd-düafâ*, thk. Nüreddîn İtr, (b.y., y.y.,ts.), 321.

²⁵⁰ Bk. 224. Dipnot.

²⁵¹ Bk. 240. Dipnot.

²⁵² Bezzâr, Ebû Bekir Ahmed b. Ömer Abdulhâlik, *Müsned*, (Medine: Mektebetü'l-ulûm, 1988), 8: 401.

Şuayb el-Arnaut, Kaze‘a b. Süveyd’den dolayı söz konusu hadisin isnadı çok zayıftır demektedir. İlgili râviyi Ahmed b. Hanbel de “muztaribu’l hadis, şibhü’l metruk” diye değerlendirmiştir. Diğer cerh ve ta’dil âlimlerinin çoğunluğu da onu ağır tabirlerle cerh etmektedirler. Netice olarak yukarıda kaydedilen hadis sahih hadisin şartlarını taşımamaktadır.

2.15. Kötülüğün Müsibeti İle İlgili Rivâyet

15- حَدَّثَنَا هَاشِمٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ يَعْنِي ابْنَ بَهْرَامَ، قَالَ: حَدَّثَنَا شَهْرٌ يَعْنِي ابْنَ حَوْشَبٍ،

حَدَّثَنِي ابْنُ عَنَمٍ، أَنَّ شَدَّادَ بْنَ أَوْسٍ، حَدَّثَهُ عَنْ حَدِيثِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لِيَحْمِلَنَّ شِرَارُ هَذِهِ

الْأُمَّةِ عَلَى سَنَنِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ أَهْلَ الْكِتَابِ حَذْوِ الْقُدَّةِ بِالْقُدَّةِ"²⁵³

Tercüme: Ahmed b. Hanbel (dedi ki:) Bize Hâşim anlattı. (dedi ki:) Bize Abdulhamid yani İbn Behrâm anlattı. (dedi ki:) Bize Şehr yani İbn Havşeb anlattı. (dedi ki:) Bana İbn Ganem, Şeddâd b. Evs’in Resûlullah’tan rivâyetle kendisine hadis naklettiğini anlattı: “*Elbette bu ümmetin kötülere tıpa tıpa kendilerinden önce geçen ehli kitabın yolundan giderler.*”

Rivâyetin Senedi ve Râvileri

Şeddâd b. Evs → İbn Ğanem → Şehr → Abdulhamid → Hâşim → Ahmed

b. Hanbel

İbn Ğanem (ö. 78/697):²⁵⁴

Şehr b. Havşeb (ö. 100/718): İsmi Şehr b. Havşeb el-Eş‘arî olup Ebû Saîd diye künyelendirilmiştir. Esmâ bint. Yezîd’in azatlısı ve tâbiîndendir. Abdurrahman b. Ğanem’den hadis rivâyet etmiş, ondan da Abdulhamid b. Behrâm rivâyette bulunmuştur. Hakkında “o, sika râvidir” diyenler olduğu gibi, ondan gelen hadislerin alınamayacağı, rivâyetlerinin delil olamayacağını söyleyenler de az değildir.²⁵⁵

Abdulhamid (ö. 170/786): Tam adı Abdulhamid b. Behrâm el-Fezârî el-Medâinî’dir. Şehr b. Havşeb’ten rivâyette bulunmuş, kendisinden de Ebu’n-Nadr hadis

²⁵³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 359.

²⁵⁴ Bk. 51. Dipnot.

²⁵⁵ İbn Sa‘d, *Tabakât*, 7: 312; İbn Ebî Hâtim, 4: 382; Zehebî, *Siyer*, 4: 377.

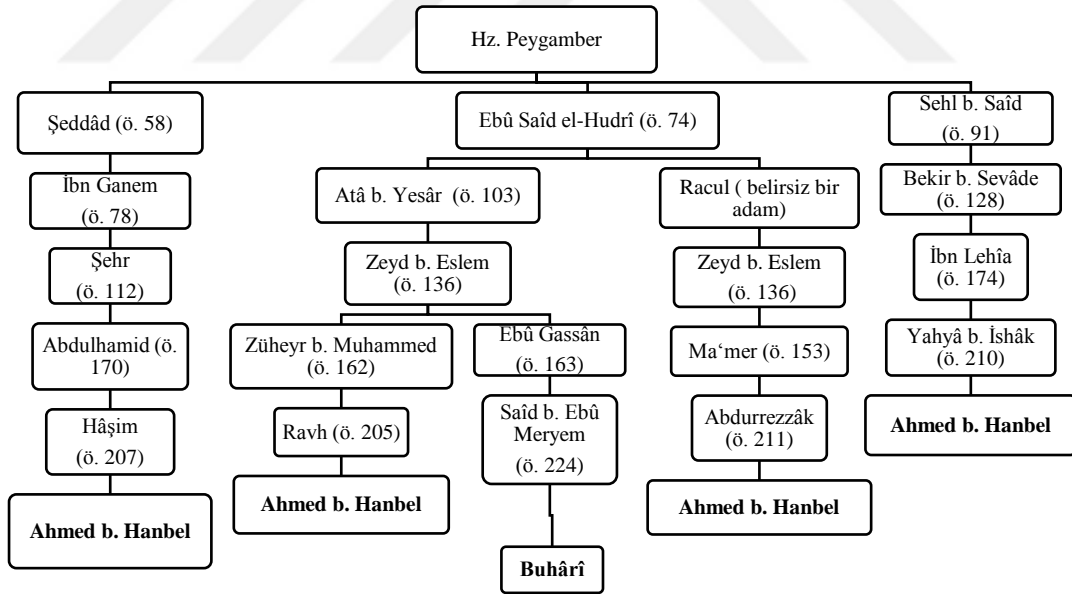
rivâyet etmiştir. O, Ehli Medâin'den Fezâre'nin azatlısıdır. Cerh ve tadil ülemâsı onu “sika, sadûk, lâ be'se bih” diye tadil etmişlerdir.²⁵⁶

Hâşim (ö. 207/822): Ebu'l-Nadr Hâşim b. el-Kâsım el-Leysî el-Horasânî el-Bağdâdî ismindeki bu râvi, Kaysar lakabıyla anılmaktadır. Cerh ve ta'dil ulemâsı onu sika diye tadil etmektedirler. O, Abdulhamid b. Behrâm'dan rivâyette bulunmuş, ondan da Ahmed b. Hanbel hadis rivâyet etmiştir.²⁵⁷

Rivâyetle İlgili Değerlendirme

İlgili hadis, aynı lafız ile Kütüb-i Tis'a'nın diğer kaynaklarında bulunmamaktadır. Fakat manâ yönünden benzer bir rivâyet Buhârî²⁵⁸ ve Müslim'in²⁵⁹ Sahih'inde, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Ebû Saîd el-Hudrî kanalıyla rivâyet olunmaktadır.²⁶⁰ Ayrıca Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde²⁶¹ Sehl b. Sâid tarihi ile rübâi olarak da rivâyet edilmektedir. Baz alınan Şeddâd rivâyeti de, şevâhidi de hümâsî tarikle rivâyet edilmiştir.

Şekil 15: Şâhid Şeması

²⁵⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 6: 8-9; İbn Hibbân, *Sahih-i İbn Hibbân*, 7: 120; Zehebî, *Siyer*, 7: 33; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 6: 109.

²⁵⁷ Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, 1: 263; Zehebî, *Siyer*, 8: 212.

²⁵⁸ Buhârî, “Benî İsrâîl”, 50.

²⁵⁹ Müslim, “İttibâu süneni'l-yahûda ve'n-nasârâ”, 2669.

²⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 18: 357, 18: 394.

²⁶¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 37: 518.

Esas alınan hadis ile Ebû Saîd rivâyeti karşılaştırıldığında lafız benzerliği yoktur. Şeddâd rivâyeti “لِيَحْمِلَنَّ” “giderler” fiili ile başlarken Buhârî’de rivâyet olunan Ebû Saîd rivâyeti “لَتَتَّبِعَنَّ” “tabi olacaksınız” fiili ile başlamaktadır. Şeddâd rivâyetinin devamında cümlenin fâili olarak “شِرَارُ هَذِهِ الْأُمَّةِ” “bu ümmetin kötülere” diye devam eden bir tanımlama sözü, Buhârî’nin Ebû Saîd rivâyetinde fail olarak fiilde gizli olan “انتم” “siz” zamiri kullanılmaktadır. Şeddâd rivâyetinin devâmı şu şekilde, “عَلَى سَنَنِ” “kendilerinden önce geçen ehli kitabın tıpa tıp yolundan ...” sonu kinayli bir tabir ile bitmiştir. Ebû Saîd rivâyeti ise şöyle devam etmektedir, “سَنَنْ مَنْ قَبْلَكُمْ شَبْرًا بِشَبْرٍ، وَذِرَاعًا بِذِرَاعٍ، حَتَّىٰ لَوْ سَلَكَوْا جُرْحَ ضَبٍّ لَسَلَكَتُمُوهُ، قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ: «فَمَنْ» «اللَّهُ: الْيَهُودُ، وَالنَّصَارَى قَالَ: «فَمَنْ» ... sizden öncekilerin yoluna karış karış, adım adım uyacaksınız, hattâ onlar kanlı bir deliğe sokulsa (girse), kesinlikle siz de onların peşinden sokulursunuz”, biz de, “ey Allah’ın Resûlu, Yahûdî ve Hristiyanlara mı (tabi oluruz)? diye sorduk.” Allah Resûlu da, “başka kim olabilir ki?” diye cevap verdi.” demektedir. Diğer iki rivâyet yani Müslim ile Ahmed b. Hanbel rivâyetleri Buhârî rivâyetine nisbetle manâya etkisi olmayacak küçük farklılıklar taşımaktadır. Buhârî rivâyetinde “لَتَتَّبِعَنَّ سَنَنْ مَنْ” diye başlarken Müslim ile Ahmed b. Hanbel rivâyetleri “لَتَتَّبِعَنَّ سَنَنْ الَّذِينَ” şeklinde başlamaktadır. Ebû Saîd hadisindeki başka bir fark da şöyledir: Buhârî’de “سَلَكَوْا” fiili geçerken, Müslim ile Ahmed b. Hanbel’de “دَخَلُوا” fiili ile rivâyet edilmektedir. Buhârî rivâyetinde “جُرْحَ ضَبٍّ” kelimesinin başında “فِي” harfi ceri yok. Diğer iki rivâyette ise mevcut. Buhârî rivâyetinde “لَسَلَكَتُمُوهُ” denilirken, diğer ikisinin rivâyetinde “لَتَتَّبِعَنَّوَهُمْ” diye rivâyet edilmektedir. Bu şekilde manâ ile rivâyet edilerek, esas alınan hadisi desteklemektedir. Ahmed b. Hanbel’de zikredilen Ebû Saîd el-Hudrî → Atâ b. Yesâr → Zeyd b. Eslem → Züheyr b. Muhammed → Ravh rivâyetini Şuayb Arnavut, Şeyhâ’nın şartı üzere “isnadı sahih” diye değerlendirmiştir.

Ahmed b. Hanbel’in Sehl b. Saîd → Bekir b. Sevâde → İbn Lehîa → Yahyâ b. İshâk rivâyeti ve Ebû Saîd el-Hudrî → Racül’ün (belirsiz bir adam) → Zeyd b. Eslem → Ma‘mer → Abdurrezzâk tariki, Buhârî, Müslim ve Ahmed b. Hanbel’in Ebû Saîd el-Hudrî → Atâ b. Yesâr → Zeyd b. Eslem → Züheyr b. Muhammed → Ravh tariki ile rivâyet edilen hadisinden farklı manâ içeren kelimelerle rivâyet edilmiştir. Sehl b. Saîd rivâyeti şu şekildedir. “وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَرَكِبَنَّ سَنَنْ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ مِثْلًا بِمِثْلٍ” “Nefsim elinde

Ya‘lâ b. Şeddâd (ö. ?):²⁶³

Ubeydullah b. el-Mügîre (ö. 131/748): Onun ismi, Ubeydullah b. Mügîre b. Muaykîb es-Sebâî el-Mısırî olup Habeşistan’dan göç etmiştir. Künyesi Ebu’l-Mügîre’dir. Hakkında cerh ve tadil uleması “sika, sadûk” diye zikretmektedir. Onun Ya‘lâ b. Şeddâd’tan rivâyet aldığına dair bilgi kaynaklarda bulunmamaktadır. Ubeydullah Hukeym b. Abdullah b. Kays b. Mehreme ve Sâlim b. Ebu’n-Nadr’dan rivâyette bulunmuş, kendisinden de İbn Lehîa, Bekir b. Mudar, Ebû Şüreyh Abdurrahmân b. Şüreyh ve Abdullah b. Ebû Câfer hadis rivâyet etmişlerdir.²⁶⁴

İbn Lehîa (ö. 174/790): Tam ismi, Abdullah b. Lehîa b. Ukbe b. Fur‘ân b. Rabîa b. Sevbân el-Hadremi Ebû Abdurrahman el-Mısırî’dir. Mısır kadılığı yapmıştır. Yahya b. Maîn kitapları yanmadan önceki rivâyetleri yazılır demiştir. Hakkında cerh ve ta’dil uleması “zaifün”, “la yuhteccü bihadisih” demiştir. İbn Hacer onun hakkında; “sadûk” demiştir. Kitaplarının yanmasından sonra ihtilâta (karıştırmaya) başlamıştır. O Ahmed b. Hâzım el-Meâfirî, İshâk b. Abdullah b. Ebû Ferve, Ubeydullah b. el-Mügîre, Bekir b. Sevâde el-Cüzâmî yine birçok râviden hadis rivâyet etmiş, kendisinden de Esed b. Mûsâ, Eşheb b. Abdulaziz, Bişr b. Ömer, Hasan el-Eşyab ve daha nice râviler hadis rivâyet etmişlerdir.²⁶⁵

Hasan el-Eşyab (ö. 209/824): Ebû Ali el-Hasan b. Mûsâ el-Eşyab el-Bağdâdî’ni cerh ve tadil âlimlerinin çoğu “sika” demektedirler. Musul ve Humus’ta kadılık yapmıştır. Hasan el-Eşyab el-Humâdeyn, Şü‘be, Şeybân, Cerîr b. Hâzım, Züheyr b. Muâviye, İbn Lehîa, Harîz b. Osmân ve yine birçok râviden hadis rivâyet etmiş, kendisinden de Ahmed b. Hanbel, el-Haccâc b. eş-Şâir Ebû Heysem ve diğerleri hadis rivâyetinde bulunmuşlardır.²⁶⁶

Rivâyetle İlgili Değerlendirme

Söz konusu hadis Kütüb-i Tis’a kaynaklarından sadece Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde rivâyet edilmektedir. Kütüb-i Tis’a’nın dışında Taberânî’nin Kebîr’inde de zikredilmektedir.²⁶⁷

²⁶³ Bk. 42. Dipnot.

²⁶⁴ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, 19: 161-162.

²⁶⁵ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, 15: 487; İbn Hacer, *Takribü’t-Tehzib*, 309.

²⁶⁶ İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzib*, 1: 415.

²⁶⁷ Bk. 262. Dipnot.

Şuayb el-Arnaut ilgili hadisin hasen hükmünde olduğunu söylemiştir. Hadise bakıldığında günlük hayattaki doğal bir süreç belirtilmektedir. Ebû Zer (r.a.) kasıtlı bir şey yapmamaktadır. Resûlullah (s.a.v.) konuşurken sadece Ebû Zer değil sahâbeden başka birileri de aynı duruma düşmüş olabilir. Ayrıca hadiste; Resûlullah (s.a.v.) konuşurken konuşmanın yarısını dinleyen veya konuşmanın yarısında gitmek zorunda kalan sahâbenin durum tespiti yapılmaktadır.

2.17. Şirk Karışan Amelin Neticesi İle İlgili Rivâyet

17- حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ يَعْنِي ابْنَ بَهْرَامَ، قَالَ: قَالَ شَهْرُ بْنُ حَوْشَبٍ: قَالَ ابْنُ غَنَمٍ: لَمَّا دَخَلْنَا مَسْجِدَ الْعَبَّاسِيَّةِ أَنَا وَأَبُو الدَّرْدَاءِ لَقِينَا عَبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ، فَأَخَذَ يَمِينِي بِشِمَالِهِ وَشِمَالَ أَبِي الدَّرْدَاءِ يَمِينِي، فَخَرَجَ يَمْسِي بَيْنَنَا وَنَحْنُ نَنْتَجِي وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا نَتَنَاجَى وَذَلِكَ قَوْلُهُ، فَقَالَ عَبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ: لَنْ تَالَ بِكُمَا عُمُرٌ أَحَدِكُمَا أَوْ كِلَاكُمَا لَتَوْشِكَا أَنْ تَرَيَا الرَّجُلَ مِنْ تَبِجِ الْمُسْلِمِينَ - يَعْنِي مِنْ وَسْطِ - قَرَأَ الْقُرْآنَ عَلَى لِسَانِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَأَعَادَهُ وَأَبْدَاهُ، وَأَحَلَّ حَالَهُ، وَحَرَّمَ حَرَامَهُ، وَنَزَلَ عِنْدَ مَنْزِلِهِ، أَوْ قَرَأَهُ عَلَى لِسَانِ أَحِيهِ قِرَاءَةً عَلَى لِسَانِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَعَادَهُ وَأَبْدَاهُ، وَأَحَلَّ حَالَهُ، وَحَرَّمَ حَرَامَهُ، وَنَزَلَ عِنْدَ مَنْزِلِهِ، لَا يَحُورُ فِيكُمْ إِلَّا كَمَا يَحُورُ رَأْسُ الْحِمَارِ الْمَيِّتِ. قَالَ: فَبَيْنَا نَحْنُ كَذَلِكَ إِذْ طَلَعَ شَدَّادُ بْنُ أَوْسٍ وَعَوْفُ بْنُ مَالِكٍ، فَجَلَسَا إِلَيْنَا، فَقَالَ شَدَّادٌ: إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ لَمَّا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " مِنَ الشَّهْوَةِ الْخَفِيَّةِ وَالشَّرْكِ " فَقَالَ عَبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ وَأَبُو الدَّرْدَاءِ: اللَّهُمَّ غَفِرًا، أَوْلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ حَدَّثَنَا: " إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ يَسَّ أَنْ يُعْبَدَ فِي جَزِيرَةِ الْعَرَبِ ؟ " فَأَمَّا الشَّهْوَةُ الْخَفِيَّةُ فَقَدْ عَرَفْنَاهَا، هِيَ شَهْوَاتُ الدُّنْيَا مِنْ نِسَائِهَا وَشَهْوَاتِهَا، فَمَا هَذَا الشَّرْكَ الَّذِي تُخَوِّفُنَا بِهِ يَا شَدَّادُ؟ فَقَالَ شَدَّادٌ: أَرَأَيْتُمْ لَوْ رَأَيْتُمْ رَجُلًا يُصَلِّي لِرَجُلٍ، أَوْ يَصُومُ لَهُ، أَوْ يَتَصَدَّقُ لَهُ، أَتَرُونَ أَنَّهُ قَدْ أَشْرَكَ؟ قَالُوا: نَعَمْ وَاللَّهِ، إِنَّهُ مَنْ صَلَّى لِرَجُلٍ، أَوْ صَامَ لَهُ، أَوْ تَصَدَّقَ لَهُ، لَقَدْ أَشْرَكَ. فَقَالَ شَدَّادٌ: فَإِنِّي قَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " مَنْ صَلَّى يُرَائِي فَقَدْ أَشْرَكَ، وَمَنْ صَامَ يُرَائِي فَقَدْ أَشْرَكَ، وَمَنْ تَصَدَّقَ يُرَائِي فَقَدْ أَشْرَكَ " . فَقَالَ عَوْفُ بْنُ مَالِكٍ عِنْدَ ذَلِكَ: أَفَلَا يَعْمِدُ إِلَى مَا ابْتِغَى فِيهِ وَجْهَهُ مِنْ ذَلِكَ الْعَمَلِ كُلِّهِ، فَيَقْبَلُ مَا خَلَصَ لَهُ، وَيَدَعُ مَا يُشْرَكَ بِهِ؟ فَقَالَ شَدَّادٌ عِنْدَ ذَلِكَ: فَإِنِّي قَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: أَنَا خَيْرُ قَسِيمٍ لِمَنْ أَشْرَكَ بِي، مَنْ أَشْرَكَ بِي شَيْئًا فَإِنَّ حَشْدَهُ عَمَلَهُ قَلِيلَةٌ وَكَثِيرُهُ لِشَرِكِهِ
الَّذِي أَشْرَكَهُ بِهِ، وَأَنَا عَنْهُ غَنِيٌّ²⁶⁸

Tercüme: Ahmed b. Hanbel dedi ki: Bize Ebu'n-Nadr anlattı. (dedi ki:) Bize Abdulhamid yani İbn Behrâm anlattı. (dedi ki:) Şehr b. Havşeb (kendisine) İbn Ganem'in şöyle anlattığını söyledi: Ben ve Ebû el-Derdâ el-Câbiye câmisine girdiğimizde Ubâde b. es-Sâmit ile karşılaştık. O sol eliyle benim sağ kolumu, sağ eliyle de Ebu'd-Derdâ'nın sol kolunu tuttu. Ve böylece bizim aramızda yürüyerek (dışarı) çıktı. Kendimizce fısıldaşıyorduk. "Fısıldaştığımız şeyi Allah hakkıyla bilir." Bu söz, onun sözüdür (yani Ubâde b. Sâmit'e aittir). Ubâde b. Sâmit sözüne (söylemeye) devam etti: "Siz ikinizin birinin veya her ikinizin ömrü uzun olursa Müslümanların arasında Muhammed (s.a.v.)'in lisanında Kur'ân okuyan bir adamı görürsünüz. Kur'ân'ı tekrarlar ve onu açıklar. Onun helâl kıldığını helâl sayar, haram kıldığını da haram bilir ve onun hükümlerini uygular. Veyahut başka bir kırâat üzere Muhammed'in (s.a.v.) diliyle onu okur. Onu tekrarlar ve açıklar. Onun helal kıldığını helâl, haram kıldığını da haram kabul eder ve onun hükümlerini uygular. Sizin aranızda ölü merkebin kafasının döndüğü gibi dönüp durur (şaşıırıp kalır, donup kalır)." (Ubâde b. Sâmit) dedi ki: Ve biz böyle (konuşur) ken birden bire Şeddâd b. Evs ve Avf b. Mâlik çıkageldiler ve bizim (yanımıza) oturdular. Şeddâd: "Ey insanlar benim sizin için en çok endişe ettiğim şey, Resûlullah (s.a.v.) konuşurken duyduğum şu şeydir: "Gizli şehvet ve şirktir." dedi. Bunun üzerine Ubâde b. Sâmit ve Ebû el-Derdâ da şöyle dediler: "Ey Allah'ım mağfiret eyle! Resûlullah (s.a.v.) bize: "Kesinlikle Şeytan ceziretü el-arap'ta (kendisine) ibâdet edilmekten ümidini kesti." buyurmamış mıydı? Gizli şehvete gelecek olursak onu (zaten) biliyoruz. O, kadınlar ve onların isteklerine karşı olan dünya şehvetlerindedir. Ey Şeddâd! Senin bizi korkuttuğun bu şirk de nedir?" Şeddâd da şöyle dedi: "Size şöyle söyleyeyim, siz bir adamı birisi için namaz kıldığını veya onun için oruç tuttuğunu veya onun için sadaka verdiğini görürseniz ne dersiniz, o adam şirk etmiş midir?" "Evet." dediler ve Allah'a yemin olsun ki, o birisi için namaz kılan veya oruç tutan ya da onun için sadaka veren kim olursa olsun şüphesiz şirke düşmüştür. Şeddâd dedi ki: Ben Allah Resûlu (s.a.v.) şöyle buyururken duydum: "Kim riyâ için namaz kılar, kılarsa şüphesiz şirke düşmüştür."

²⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 362-363.

Kim de gösteriş için oruç tutarsa şüphesiz şirke düşmüştür. Kim de gösteriş için sadaka verirse şüphesiz şirke düşmüştür.”O anda Avf b. Mâlik de şöyle dedi: Bu yaptığı amelin tümünde Allah rızası da kastediliyor. (Allah) da kendisi için yapılamı kabul edip, şirk koşulan tarafını da bıraksa (olmaz mı?). O zaman Şeddâd da şöyle dedi: Ben Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyururken duydum: Şüphesiz Yüce Allah şöyle buyuruyor: “Ben bana şirk koşulan kimseden daha hayırlıyım. Kim bana şirk koşmuş ise, şüphesiz ki onun ameli az olsun çok olsun, toplamı o şirk koşan kimse içindir. Ben ise ona muhtaç değilim.”

Rivâyetin Senedi ve Râvileri

Şeddâd b. Evs → İbn Ğanem → Şehr b. Havşeb → Abdulhamid İbn Behrâm → Ebû el-Nasr → Ahmed b. Hanbel

İbn Ğanem (ö. 78/697):²⁶⁹

Şehr b. Havşeb (ö. 100/718):²⁷⁰

Abdulhamid b. Behrâm (ö. 170/786): Tam adı Abdulhamid b. Behrâm el-Fezârî el-Medâînî'dir. O Şehr b. Havşeb'ten rivâyette bulunmuş, kendisinden de Ebu'n-Nadr'ın hadis rivâyet etmiştir. Ehli Medâin'den Fezâre'nin azatlısıdır. Cerh ve tadil ülemâsı onu “sika, sadûk, lâ be'se bih” diye tadil etmektedirler.²⁷¹

Ebu'n-Nadr (ö. 207): İsmi Ebu'n-Nadr Hâşim b. el-Kâsım el-Leysî el-Horasânî el-Bağdâdî'dir. Kaysar lakabıyla anılmıştır. Cerh ve ta'dil ülemâsı onu sika diye tadil etmişlerdir. O Abdulhamid b. Behrâm'dan rivâyette bulunmuş, ondan da Ahmed b. Hanbel hadis rivâyet etmiştir.²⁷²

Rivâyetle İlgili Değerlendirme

Yukarıda kaydedilen hadisin son kısmı Ebû Hüreyre kanalıyla Müslim, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel'de rivâyet edilmiştir. Şeddâd tariki ile diyalog şeklinde rivâyet edilen hadis Ahmed b. Hanbel'de hümâsî tarik ile rivâyet edilmiştir. Müslim'in Sahih'inde,²⁷³ ilgili hadisin Ebû Hüreyre'den gelen şâhidi bulunmaktadır; fakat

²⁶⁹ Bk. 51. Dipnot.

²⁷⁰ Bk. 255. Dipnot.

²⁷¹ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 6: 8-9; İbn Hibbân, *Sahih-i İbn Hibbân*, 7: 120; Zehebî, *Siyer*, 7: 33; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, 6: 109.

²⁷² Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, 1: 263, 8: 212.

²⁷³ Müslim, “Zühd”, 2985.

Şuayb el-Arnâvut, esas alınan hadisin senedinin Şehr b. Havşeb'ten dolayı zayıf olduğunu zikretmektedir.²⁷⁶ Fakat Müslim'de geçen ilgili hadisin şâhidi ve onun mütâbîleri için Muhammed Fuâd Abdalbâkî sahih değerlendirmesinde bulunmuştur.

²⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 362.

2.18. Şeddâd b. Evs'in Rivâyetleri ile İlgili Genel Değerlendirme

Bâkî b. Mahled'in el-Müsned'inde, Şeddâd b. Evs'in (r.a.) rivâyetlerinden mükerrerleriyle birlikte elli hadisin bulunduğu belirtilmektedir.²⁷⁷ İbnü'l-Cevzî (596/1200) de Şeddâd b. Evs'ten (r.a.) elli hadis rivâyet edildiğini kaydetmektedir.²⁷⁸ Onun rivâyetleri Kütüb-i-Sitte'de yer almış olup ayrıca İsrailoğullarına dair rivâyetleriyle bilinen tabiîn âlimi Ka'b el-Ahbar'dan rivâyetleri olduğu da bahsedilmiştir.²⁷⁹

Kütüb-i Tis'a kaynaklarından olan Ahmed b. Hanbel'in (241/855) Müsned'inde "Hadîsü Şeddâd b. Evs" başlığıyla verilen rivâyetlerin sayısı otuzdur. Ancak bu sayıya mükerrerler dâhildir. Tekrarlar çıkarılınca on yedi adet metin kalmaktadır.

Şeddâd'tan (r.a.) rivâyet edilen hadisler, Buhârî (256/870), Müslim (261/874), Ebû Dâvûd (275/888), Tirmizî (279/892), Nesâî (303/915), İbn Mâce (273/886), Dârimî (255/868) ve Taberânî (360/970) gibi müelliflerin eserlerinde yer almaktadır.

Şeddâd'tan rivâyet edilen hadislerin çoğunluğu Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ve Nesâî'nin Sünen'inde yer almaktadır. Zikredilen hadisler başta oruç olmak üzere zikir, dua, kurban kesimi ve diğer ibâdet konularını içermektedir.

Kütüb-i Tis'a kitaplarının arasındaki tabaka derecesine göre tespit ederek kaydettiğimiz hadisleri sırasıyla zikretmeye çalıştık, başarı Allah'tandır.

²⁷⁷ Zehebî, *Siyer*, 11: 467.

²⁷⁸ İbnü'l-Cevzî, Cemâlüddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahmân, *Telkîhu fuhûmi ehli'l-eser fi uyûni't-tarihi ve es-Siyer*, (Beyrut: Dâru'l-erkam, 1997), 265.

²⁷⁹ Güler, "Şeddâd b. Evs", 38: 408.

Tablo 1: Kütüb-i Tis'a'daki Rivâyetlerin (Tekrarlar Dâhil) Konu ve Kaynak Dağılımı

Konu	Buhârî	Müslim	Nesâî	Ebû Dâvud	Tirmizî	İbn Mâce	Dârimî	Müsned	Muvatta	Toplam
Cenâiz						1		1		2
Edâhi		1	5	1	1	1	1	4		13
Fedâilu'l-Kuran								1		1
Fedâilu's-Sehâbe								1		1
Kelime-i Tevhid								1		1
Salatu'l-Cemaa								1		1
Siyam				2	1	1	1	11		13
Şirk						1		2		3
Şiir söylemek								1		1
Ümmet				1				2		2
Emrâd ve Keffâretühü								1		1
ez-Zikru ve'd-Dua	2		2		2			8		10
Zühd					1	1		1		3
Toplam	2	1	7	4	5	5	2	35		61

SONUÇ

Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Ashabım yıldızlar gibidir. Hangi birisine uyarsanız hidayet bulursunuz.*” Bu hadisi şerifin verdiği müjdeye nail olan sahâbîlerin biri de Şeddâd b. Evs’tir. Hayatını Müslüman bir ailenin içinde geçiren Şeddâd b. Evs’in hayatı her yönüyle bir örneklik teşkil etmektedir. O, zâhidliği ve sünnete düşkünlü ile tanınan sahabîdir.

Şeddâd b. Evs, Resûlullah’ın (s.a.v.) şâiri Hassân b.Sâbit’in kardeşi Evs b. Sâbit’in oğludur. Babası Evs b. Sâbit, Akabe’de 70 sahabe ile birlikte İslâm’la şereflenmiştir. Şeddâd böyle güzel bir muhitte, Müslüman bir aile ocağında yetişmiştir. Annesinin adı Sırma veya Sureyme olup Resûl-i Ekrem ile aralarında soy yakınlığı bulunan Neccâröğulları kabilesinden Adiy b. Neccâr’ın neslindedir.

Şeddâd b. Evs Resûlullah’tan (s.a.v.) gelen rivâyetleri büyük bir hassasiyetle koruyup aktarmıştır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Şeddâd b. Evs, Hz. Peygamber’den doğrudan ve dolaylı olarak rivâyet ettiği hadisler tekrarlarıyla beraber 50 adettir. Biz, senede ve metne riâyet ederek bu rivâyetleri 17 konu başlığında topladık. Bunları hadis alanında en mü’teber kabul edilen Kütüb-i Tis’a eserlerinden araştırdık. Hadislerin tekrarlarına ilgili hadisin değerlendirme kısmında işaret ettik. Ayrıca şâhid ve mütâbîlerini, metin ve râvi farklılıklarını da dile getirip izah etmeye gayret ettik. Bunun neticesinde Şeddâd b. Evs’e ait rivâyetleri nakleden râvilerin çoğunluğunun güvenilir olduğuna kanâat getirdik.

Şeddâd b. Evs’in Hz. Peygamber’den rivâyet ettiği hadisler genelde şirk, ibâdet yani namaz, oruç ve dualar gibi konuları kapsamaktadır.

Çalışmamızda Şeddâd b. Evs’in rivâyetlerinin her birinin tahriçleri ve tercümeleri yapılmıştır. Şeddâd b. Evs’in hadislerini rivâyet eden tâbîn ve sonraki nesil râvilerin isimleri, künyeleri, hoca talebe ilişkileri ve vefât tarihleri araştırılarak tesbit edilmiş, cerh ve ta’dil cihetinden kısaca değerlendirilmiştir.

Şeddâd b. Evs’in hayatı, Kütüb-i Tis’a kaynaklı rivâyetleri ve râvileri hakkında eksik kaldığımız yönlerin olabileceğini itiraf eder, bu tezin fevkinde daha geniş kapsamlı olan çalışmaların yapılmasını diler bu güzide sahâbîyi rahmetle anarız.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî. *el-Esâmî ve'l-kunâ*. Thk: Abdullah b. Yûsuf el-Cedî', Kuveyt: Mektebetü Dâru'l-Aksâ, 1985.
- Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. Thk: Şuayb el-Arnâvut, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2001.
- Ali el-Kârî, Ebu'l-Hasan Nüreddîn Ali b. Muhammed. *Şerh-u Müsned-i Ebû Hanîfe*, Thk: Halil Mühyiddîn el-Meys, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1985.
- Ali el-Kârî, *Mirkâtu'l-mefâtih şerhü Mişkâti'l-Mesâbih*. Beyrut: Dâru'l-fikr, 2002.
- Aydınlı, Abdullah. *Hadis Istılahları Sözlüğü*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2011.
- Aynî, Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ Bedruddîn el-Aynî. *'Umdetü'l-kârî şerh-ü Sahîhu'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru'ihyâu't-turâsu'l-arabî, ts.
- Aynî. *Şerh-u Sünen-i Ebû Dâvûd*. Thk: Ebu'l-Münzir Hâlid b. İbrahim el-Mısrî. Riyâd: Mektebetü'r-Rüşd, 1999.
- Azîmâbâdî, Ebû Abdurrahmân Muhammed Eşref es-Sıddîkî. *Avnu'l-ma'bûd şerh-u Sünen-i Ebû Dâvûd*. 12 Cilt, 2. Baskı. Dımaşk: Dâru'l-feyhâ, 2013.
- Bezzâr, Ebû Bekir Ahmed b. Ömer. *Müsned*. 15 Cilt. Medine: Mektebetü'l-ulûm, 1988.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *et-Târîhu'l-kebîr*, 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1986.
- Buhârî. *et-Târîhus'-sağîr*. Thk: Mahmûd Zîr. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Marife, 1986.
- Buhârî. *Sahîhu'l-Buhârî*. Thk: Muhibbuddîn el-Hatîb. Kâhire: Mektebetü's-selefiyye, 1980.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdurrahmân b. Fazl. *es-Sünen*. Thk: Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî, Suûd: Dâru'l-Muğnî, 2000.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî. *es-Sünen*. Thk: Şuayb el-Arnâvut. Beyrut: Daru'r-risâletü'l-âlemîyye, 2009.
- Ebû Dâvûd. *Risâletü Ebû Dâvûd ile ehli Mekkete fî vasfî sünenihi*. Thk: Muhammed Lütîfi es-Sabbâh, 7 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 1985.
- Ebû Nu'aym, Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed b. İshâk b. Mihrân el-İsbahânî. *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-esfiyâ*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye, 1988.

- Ebû Nu‘aym. *Marifetu’s-sahâbe*. Thk: Âdil b. Yûsuf el-Azâzî, Riyâd: Dâru’l-vatan, 1998.
- Ebu’l-‘Ulâ, Muhammed b. Abdurrahmân b. Abdurrahim el-Mübarekfûrî. *Tuhfetü’l-Ahvezi bi şerhi Câmi’i’t-Tirmizî*. Dımaşk: Dâru’l-fikr, ts.
- Ebu’l-Velid, Süleymân b. Halef b. Sâd b. Eyyûb b. Vâris et-Tecibî el-Kurtubî. *et-Ta’dil ve’t-tahric*. Thk: Ebû Lubâta Hüseyin. Riyâd: Dâru’l-livâ’, ts.
- Elbânî, Muhammed Nâsiruddin. *Sahihu ve da’ifu Sünen-i Ebî Dâvûd*. 8 Cilt. Kuveyt: Müessesetü girâs, 2002.
- Elbânî. *Sahihu ve da’ifu Süneni’t-Tirmizî*. İskenderiye: y.y., ts.
- Elbânî. *Sahihu’t-tergîb ve’t-terhîb*. Riyâd: Mektebetü’l-meârif, 2000.
- Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Hamdeveyh en-Nîsâbûrî. *el-Müstedrek ala’s-Sahîhayn*. Mekke: Dâru’l-haremeyn, 1997.
- Halife b. Hayyât. *Kitâbu’t-tabakât*. Thk: Suheyl Zekkâr. Dımaşk: y.y., 1966.
- Hattâbî, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed el-Büstî. *Meâlimü’s-Sünen*. Haleb: Matbû‘atü’l-ilmiyye, 1932.
- İbn Abdulber, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdulber el-Kurtubî. *el-İstiâb fî marifeti-l-ashâb*, 4 Cilt. Beyrut: Dâru’l-fikr, 2006.
- İbn Asâkir, Ebu’l-Kâsım Ali b. el-Hasan b. Hibetullah b. Abdullah. *Târîhu medîneti Dımaşk*. Thk: Muhibbuddîn Ebû Saîd Ömer b. Garâme el-Umrevî. 80 Cilt. Beyrut: Daru’l-fikr, 1995.
- İbn Battâl, Ebu’l-Hasen Ali b. Halef b. Abdulmelik. *Serhu Sahîhi’l-Buhârî libni Battâl*. Thk: Ebû Temîm Yâsir b. İbrahim. 2. Baskı, 10 Cilt. Riyâd: Mektebetü’r-rüşd, 2003.
- İbn Ebû Hâtım er-Râzî, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdris b. el-Münzir el-Temimî. *el-Cerh ve’t-ta’dil*. 9 Cilt. Haydarabat: Dâiratu’l-meârif, 1952.
- İbn Hacer, Ebu’l-Fadl Ahmet b. Ali b. Hacer el-Askalânî. *el-İsâbe fî temyizu-s sahâbe*. Thk: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî. 16 Cilt. Kâhire: y.y., 2008.
- İbn Hacer. *Takribü’t-Tehzîb*. Thk: Muhammed Avvâme. Suriye: Dâru’r-râşid, 1986.
- İbn Hacer. *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü’r-risâle, ts.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtım Muhammed b. Hibbân et-Temîmî. *Sahihu İbn Hibbân*. Thk: Şuayb el-Arnâvut. 18 Cilt. Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 1988.
- İbn Hibbân. *Kitâbu’s-sikât*. 10. Cilt. Hindistan: y.y., 1978.

- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *es-Sünen*. Thk: Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-cîl, 1998.
- İbn Receb, Zeynüddîn Abdurrahmân b. Ahmed ed-Dımaşkî. *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. Thk: İbrahim b. İsmail el-Kâdî. Medîne: Mektebetü'l-gurebâ el-eseriyye, 1996.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zührî. *et-Tabakâtu'l-kûbrâ*. Thk: Ali Muhammed Ömer, 11 Cilt. Kâhire: Mektebetü'l-hânci, 2001.
- İbnü'l-Cevzî, Cemâluddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahmân. *Telkîhu fuhûmi ehli'l-eser fi uyûni't-tarihi ve's-siyer*. Beyrut: Dâru'l-erkam, 1997.
- İbnü'l-Esîr, İzzeddin Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Abdulkerim el-Cezerî. *Üsdü'l-ğâbe fi marifati's-sahâbe*. Thk: Ali Muhammed Muavvid, Âdil Ahmed Abdulmevcûd. 8 Cilt, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, ts.
- İclî, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Abdullah b. Sâlih el-İclî el-Kûfî. *Târîhu's-sikât*. B.y.: Dâru'l-bâz, 1984.
- Koçyiğit, Talat. *Hadis Usûlü*. 10. Baskı. Ankara: TDV Yayınları, 2011.
- Mizzî, Yûsuf b. Abdurrahmân b. Yûsuf Ebu'l-Huccâc Cemâluddin b. Zekî Ebû Muhammed el-Kudâî el-Kelbî. *Tehzîbu'l-Kemâl fi esmâi er-ricâl*. Thk: Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrut: Müessetü'r-risâle, 1980.
- Mogultây b. Kılıç. Abdullâh el-Bekcerî el-Hanefî. *İkmâlu Tehzîbu'l-Kemâl fi esmâi'r-ricâl*. Thk: Ebû Abdurrahmân Âdil b. Muhammed, Ebû Muhammed Usâme b. İbrahim. B.y.: el-Fâruku'l-hadise, 2001.
- Mûsâ Şâhîn, Lâşîn. *Fethu'l-mün'im şerh-ü Sahîhu Müslim*. Kahire: Dâru's-şurûk, 2002.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî en-Nisâbûrî. *Sahihu Müslim*. Riyâd: Beytu'l-efkâr, 1998.
- Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horosânî. *es-Sünen*. Thk: Abdulfettâh Ebû Gudde. 3. Baskı. Haleb: Mektebu'l-matbûâtu'l-İslâmiyye, 1986.
- Sa'd, Kâsım Ali, *Minhecü'l-imâm en-Nesâî fi'l-cerhi ve't-ta'dîl*. 5 Cilt. Dubai: Dâru'l-buhûs liddirâsâti'l-İslâmiyye, 2002.
- Sehârenfûrî, Halîl Ahmed. *Bezlü'l-mechûd fi halli Ebî Dâvûd*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, ts.

- Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleymân b. Ahmet. *el-Mu'cemü-l-kebîr*. Thk: Hamdi Abdulmecid. 25 Cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1984.
- Taberânî. *Müsnedü's-Şâmiyyîn*. Thk. Hamdî Abdülmecîd. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1989.
- Tahâvî, Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Mısrî. *Şerhu Meâni'l-âsâr*. Thk: Muhammed Zührî en-Neccâr, Muhammed Seyyid Câdü'l-Hak. Beyrut: Âlemü'l-kütüb, 1994.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *es-Sünen*. Thk: İbrahim Utve Avvâd, 2. Baskı, 5 Cilt. Mısır: Matbuatu Mustafâ el-Bâbî, 1975.
- Vâkidî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vâkidî. *Fütûh's-Şâm*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1997.
- Yıldız, Abdullah. "İstılahlardaki Anlam Kargaşası Kapsamında İ'tibâr Kavramı ile Şâhid ve Mütâbî Hadis Arasındaki İlişki ve Farklılıklar". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 36 (Aralık 2016): 72-111.
- Zehebî, Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymâz. *Siyeru a'lâmü'n-nübelâ*. Thk: Şuayb el-Arnâvut. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1981.
- Zehebî. *Dîvânü'd-düafâ ve'l-metrûkîn*. Thk: Hammâd b. Muhammed el-Ensârî. 2. Baskı. Mekke: Mektebetü'n-nehdatü'l-hadis, 1967.
- Zehebî. *el-Muğnî fi'd-düafâ*. Thk: Nûreddîn İtr, (b.y.: y.y.,ts.), 321.
- Zehebi. *Mîzânu'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*. Thk: Ali Muhammed el-Bucâvi. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-marife, 1962.
- Zehebî. *Târîhu'l-İslâm ve vefâyâte'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*. Thk: Ömer Abdusselâm et-Tedmirî. 2. Baskı, 53 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-arabî, 1993.
- Zehebî. *Tezkiretü'l-huffâz*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, ts.